

כיצד שינה 7 באוקטובר את המזרח התיכון

שלוש שנים אחרי 7 באוקטובר: לקראת "נורמליזציה דה פקטו" בין ישראל למדינות ערב?

מאת אדואר שפלו-מאסטרנצי ואנטרניג קבורקיאן, אנליסטים לענייני חוץ, ופייר קלרה, מומחה ליחסים בינלאומיים

« Comment le 7 octobre a changé le Moyen-Orient » בצרפתית: זהו תרגום של הטקסט המקורי

פתח דבר

לפני שנתיים בדיוק, ביום הזה, חוותה ישראל את הטראומה הקשה ביותר בתולדותיה מאז 1948, עם הפשעים נגד האנושות שביצע ארגון הטרור חמאס. המתקפה הזאת לא רק הציתה מלחמה ברצועת עזה, אלא גם הביאה לתפנית במאזן הכוחות במזרח התיכון. חמאס ביקש לפגוע בהתקרבות בין המדינות הערביות הסוניות לישראל, אך בפועל יצר התאמה של אינטרסים בין המדינות האלה, משום שסימן להן אויב משותף: הטרור האסלאמיסטי, הניזון בין היתר משלוחותיה של איראן.

המזרח התיכון תופס מקום מרכזי בתולדות האנושות והציוויליזציות. העובדה שהוא מכונה לעתים קרובות "ערש הציוויליזציה" מזכירה שבאזור הזה הופיעו שניים ממרכיבי היסודיים: החקלאות והעדויות המשמעותיות הראשונות להתיישבות קבע. המחקר מתארך את ראשית החקלאות למאה העשירית לפני הספירה וממקם אותה מבחינה גיאוגרפית ב"סהר הפורה"¹, אזור נוח במיוחד לעיבוד אדמה ולהתיישבות בזכות פוריות קרקעותיו. גם באזור הזה, ובמסופוטמיה² בפרט, החלו בני האדם להתיישב דרך קבע וליצור את מה שהתגבש לימים לערי-מדינה.

במסופוטמיה נולד כתב היתדות, שנקרא כך בשל צורת היתד של סימניו ושימש מאנטוליה ועד איראן וממצרים ועד הרי אלבורז³, ושם גם נוצרו קשרי המסחר הראשונים. האסלאם, דת שהופיעה אחרי ההינדואיזם, היהדות והנצרות, נולד בראשית המאה השביעית⁴ בחצי האי ערב⁵, והיה גורם מכריע בעלייתה של האימפריה הערבית ובהתפשטות השפעתה של הציוויליזציה שלה.

לאורך התקופות, תפקידו של המזרח התיכון במשוואה העולמית מעולם לא איבד מחשיבותו, והוא רלוונטי היום יותר מתמיד. כשם שמה שמתרחש בצפון אמריקה, ובארצות הברית בפרט, משפיע על חייהם של רוב תושבי כדור הארץ, כך גם לאירועים במזרח התיכון יש הדהוד עצום בקנה מידה עולמי. אירועים אלה, בין שהם דתיים, צבאיים, דמוגרפיים או תרבותיים, זוכים לסיקור תקשורתי עולמי ומולידים השלכות עולמיות לא פחות. נוסף על כך, ההתפתחות הטכנולוגית המהירה של אמצעי התקשורת גורמת לכך שכולנו חווים את המזרח התיכון בזמן אמת.

מטרת המחקר הזה היא להציג את האירועים הנמנים עם הסוגיות המרכזיות של המזרח התיכון כיום. יש לעסוק כמובן בסכסוך הישראלי-פלסטיני ובהסלמתו בעקבות מתקפות הטרור של 7 באוקטובר, ולמקם אותו בהקשר הרחב יותר של "מלחמת הצללים" שמנהלת איראן נגד מדינת ישראל באמצעות

¹ כינוי גיאוגרפי לא רשמי לאזור המשתרע מצפון מצרים ועד חלקה המערבי של איראן, וכולל אזורים בסוריה, בטורקיה ובעיראק. הוא נקרא כך בשל צורתו, המזכירה סהר.

² מסופוטמיה, השוכנת בתוך הסהר הפורה, חופפת בעיקרה את עיראק של היום.

³ <https://lejournal.cnrs.fr/nos-blogs/breves-mesopotamiennes/les-ecritures-cuneiformes-comment-ca-marche>

⁴ לוח השנה המוסלמי מתחיל בשנת 622 לספירה הנוצרית. מדובר בהגירה.

⁵ <https://www.imarabe.org/fr/religion>

שלוחות אזוריות. יש לקשור בין הנושאים האלה ובה בעת להבחין ביניהם. האיום שמציב האסלאם הפוליטי, מן ההיבט הביטחוני אך גם מן ההיבט המדיני, יידון לאור ההתפתחויות בסוריה, הרשת הטרנס-לאומית של האחים המוסלמים, וכן מאזן "המלחמה בטרור" והקואליציה הבינלאומית נגד דאעש.

ננסה לדמיין את עתידו של המזרח התיכון. כיצד אפשר להגיע לפתרון בר-קיימא והוגן לסכסוך הישראלי-פלסטיני? מהי הדרך הטובה ביותר להרחיק את איראן מן המועדון הגרעיני? כיצד אפשר להפיל את "ציר ההתנגדות"? מהם האמצעים הטובים ביותר לעודד את נרמול היחסים בין מדינות ערב לישראל?

2	פתח דבר
5	אזור מפולג ומורכב
5	הגדרה בעלת אופי גיאופוליטי
6	תפקידם של הסכמי סייקס-פיקו
7	משקלו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני
11	הגורם הדתי, מרכיב מכריע
13	ליגה ערבית שאינה מתפקדת, סמל לפילוגים האזוריים
14	נסיה מדודה של ארצות הברית, סוף שליטתם של הניאו-שמרנים
17	המציאות החדשה של המזרח התיכון
17	ישראל מול "ציר ההתנגדות"
18	ישראל נגד חמאס: מלחמת 7 באוקטובר
22	חזבאללה בדרך לפירוק מנשקו
23	החותים, השלוחה שמרעידה את הים האדום
25	"מלחמת הצללים": איראן בעמדת נחיתות
30	המהומות הקשורות לאיום האסלאמיסטי
30	בסוריה, משטר חדש ואי-ודאות
33	האחים המוסלמים, האיום הטרנס-לאומי של האסלאם הפוליטי
38	מאז 7 באוקטובר: הדרך למזרח תיכון חדש
38	מזרח תיכון בדרך לשלום?
39	הפתרון הפלסטיני ההכרחי
44	להמשיך בדרך הנורמליזציה בין ישראל לשכנותיה
47	מזרח תיכון נקי מאסלאמיזם על כל צורותיו
48	נטרול השלוחים הטרוריסטיים של איראן
56	הרחקת איראן מהמועדון הגרעיני
60	בלימת התחדשותו של דאעש
64	כיצד עיצב ה-7 באוקטובר מחדש את האזור
64	אילו השלכות לבחירות 27 באוקטובר בישראל?
65	שנה לאחר תוכנית השלום של טראמפ: המכשולים האחרונים
66	ה-7 באוקטובר הראשון לאחר המלחמה נגד איראן: אילו השלכות אזוריות?
67	סיכום

אזור מפולג ומורכב

הגדרה בעלת אופי גיאופוליטי

אף שהשימוש במושג "המזרח התיכון" זוכה כיום להסכמה רחבה, המצב לא תמיד היה ברור כל כך. כפי שמדגישה כתבה מארכיון היומון "לה מונד"⁶, המושגים "המזרח התיכון" ו"המזרח הקרוב" התקיימו זה לצד זה זמן רב בלי שידעו להבחין ביניהם בדיוק.

הסיבה העיקרית לכך היא שהגדרת האזור ותיחומו נקבעו זמן רב על פי האינטרסים הגיאופוליטיים של השחקנים המערביים השונים, ולא על פי אמות מידה גיאוגרפיות יציבות יותר, כמו גבולות המדינות שמרכיבות אותו. מאחר שאינטרסים אלה משתנים בהכרח ותלויים במעצמה השלטת, המושג שבו השתמשו התגלה כנזיל לאורך התקופות.

לפני מלחמת העולם השנייה השתמשה צרפת במונח "המזרח הקרוב" כדי לציין את המדינות שממזרח לים התיכון שבהן היה לה אינטרס מדיני ישיר, כלומר לבנון וסוריה. בתום מלחמת העולם הראשונה הטיל חבר הלאומים⁷ על צרפת מנדט על שתי המדינות האלה, כדי להבטיח את המעבר שלהן מקץ האימפריה העות'מאנית ועד לעצמאותן, נושא שנעסוק בו בהמשך.

ככל שארצות הברית ביססה את שליטתה העולמית והאינטרסים של המערב התרחבו אל מזרח האזור, החלו המשקיפים לנטוש את המושג "המזרח הקרוב" לטובת "המזרח התיכון" (Middle East), שאותו המשיג ב-1902 האסטרטג הצבאי האמריקאי אלפרד מאהן כדי לציין את האזור שבין אירופה, שנחשבה ל-near east, ובין הודו, שמילאה את תפקיד ה-far east. האדמירל-משנה מאהן ראה בחלק הזה של העולם נקודת תורפה אפשרית של הבריטים מול האיום הרוסי. התנגשות האינטרסים הזאת מכונה לעתים "המשחק הגדול" (Great Game)⁹. האזור הזה כולל כיום את מצרים, ירדן, סוריה, לבנון, טורקיה, ישראל, השטחים הפלסטיניים (כלומר רצועת עזה והגדה המערבית), עיראק, איראן, תימן ומדינות המפרץ (ערב הסעודית, איחוד האמירויות, כוית, בחריין, עומאן וקטאר). לראיה שהשם "המזרח התיכון" השתרש, גם המדינות עצמן מדברות על "א-שרק אל-אווסט" (מילולית, המזרח התיכון)¹⁰.

⁶ https://www.lemonde.fr/archives/article/1945/07/17/proche-orient-du-moyen-orient_1865347_1819218.html

⁷ חבר הלאומים, שהוקם עם חתימת חוזה ורסאי ב-28 ביוני 1919, הוא קודמו של ארגון האומות המאוחדות, ומטרתו הייתה לקדם שיתוף פעולה בינלאומי ולהשיג שלום וביטחון.

⁸ Freeman, Chas W. Jr. « The Middle East, America, and the Emerging World Order », Middle East Policy Council
National Research University Higher School of Economics

⁹ Engelsberg Ideas. « The Geopolitics and Grand Strategy of Alfred Thayer Mahan », 2025

¹⁰ Florian Louis, Atlas historique du Moyen-Orient, Autrement, 2020, p. 9

התפשטות השימוש במושג הרחב יותר "המזרח התיכון" מעידה על **התרחבות האינטרסים המערביים והאתגרים הגיאופוליטיים באזור**. אלה כמובן כלכליים, בשל חשיבותם של תעלת סואץ והים האדום בסחר הבינלאומי, וגם בשל עתודות הפחמימנים שבידי מדינות המפרץ. לאזור יש גם משמעות מיוחדת מבחינה תרבותית ודתית. יתרה מזו, מאחר **שלמדינות המזרח התיכון יש תפוצות בכל מדינות המערב, ובאירופה בפרט, לאירועים האזוריים יש השלכות עולמיות דרך מה שמכונה לעתים "הרחוב הערבי"**. הרחוב הזה הוא אחד הגורמים להפיכת הסכסוך הישראלי-פלסטיני לסכסוך גלובלי, תהליך שהואף מאז תחילת המלחמה בעזה, בין היתר בשל תפקידן של הרשתות החברתיות, אך גם בשל ניצול פוליטי שנשוב אליו בהמשך.

בהקשר זה, **הסכסוך בין ישראל לחמאס מגלם את המתחים והחריף מאז מתקפת ארגון הטרור ב-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפתחה בתגובה המדינה היהודית**. סכסוך זה, אף שמבחינה טכנית אינו עונה על אמות המידה של מלחמת ציויליזציות, הוא חלק ממאבק ציויליזציוני רחב יותר: מצד אחד הרפובליקה האסלאמית של איראן ושלוחותיה, המטיפות לחברות אסלאמיות, ומן הצד השני ארצות הברית, נושאת דגל הדמוקרטיה והערכים האוניברסליים, וישראל, שמשטר האייתוללות רואה בה וסאלית אזורית של וושינגטון.

המלחמה הזאת מחוללת תהפוכות אזוריות שיוצרות סיכונים ביטחוניים משמעותיים עבור מדינות ערב ואירופה, הנאלצות להתמודד בין היתר עם טרור רב-פנים שאינו יודע גבולות.

תפקידם של הסכמי סייקס-פיקו

ערב מלחמת העולם הראשונה **כבר איבדה האימפריה העות'מאנית שטחים רבים, כמו המגרב, חלק מן השטחים בבלקן, קפריסין והקווקז**. ואולם האימפריה שלה נותרה גדולה, והשתרעה מאיסטנבול ועד האזורים שמדרום למכה, וכללה את סוריה של היום, את השטחים שהם כיום חלק מעיראק, וכן את השטחים הפלסטיניים וירושלים. האימפריה העות'מאנית, שבראשה עמדו אז "הטורקים הצעירים", ראתה במלחמת העולם הראשונה הזדמנות לחזק את אחיזתה בשטחים שעוד נותרו בידיה, לאחר שנאלצה לוותר על אלבניה בעקבות תבוסתה במלחמת הבלקן הראשונה¹¹. לכן כרתה האימפריה ברית עם גרמניה ועם אוסטרו-הונגריה ונכנסה למלחמה כבר בסתיו 1914¹².

בזמן שהכוחות העות'מאניים נחלו תבוסות רבות מול כוחות ההסכמה המשולשת, ברית שכללה את צרפת, רוסיה ובריטניה, ביקשו הצרפתים והבריטים לנצל את היתרון הזה כדי להביא להתפרקות האימפריה העות'מאנית. הרעיון היה לעורר את האוכלוסיות הערביות השונות למרוד באימפריה. הנציב

¹¹ לאחר תבוסת האימפריה העות'מאנית מול הליגה הבלקנית, הכיר חוזה לונדון, שנחתם במאי 1913, בעצמאותה של אלבניה.

¹² הברית נחתמה ב-2 באוגוסט 1914, אך האימפריה העות'מאנית נכנסה רשמית למלחמה רק ב-29 באוקטובר 1914, כשהפגיזה את העיר אודסה.

העליון הבריטי במצרים, סר הנרי מקמהון, פנה לשריף של מכה¹³, חוסיין בן עלי, והבטיח לו הקמת מדינה ערבית עצמאית שבראשה יעמוד, אם יתמוך בבריטים מול הכוחות הגרמניים-טורקיים. במקביל נחתם ב-16 במאי 1916 הסכם בין בריטניה, שאותה ייצג שר החוץ שלה סר אדוארד גריי, ובין שגריר צרפת פול קמבון. ההסכם כונה תחילה הסכם קמבון-גריי, עד שנקבע סופית השם סייקס-פיקו, בשל המשא ומתן שניהלו לאחר מכן לוטננט-קולונל הבריטי סר מרק סייקס והקונסול הצרפתי בביירות פרנסואה ז'ורז'-פיקו.

שותפים לחשש מפני התעוררות לאומיות ערבית שתאיים על האינטרסים האזוריים שלהם ועל יציבות השטחים הנוגעים בדבר, **החליטו החותמים על הסכם סייקס-פיקו שלא לוותר על ניהול המדינות שבאזור.** ההסכם אמנם קבע את פירוק האימפריה העות'מאנית דאז לכמה מדינות ערביות, אך נקבע שהצרפתים והבריטים יפקחו עליהן, ולא יפקידו את ניהולן בידי השריף חוסיין בן עלי. לאחר ניצחון ההסכמה המשולשת ונפילת האימפריה העות'מאנית, אושר הסכם סייקס-פיקו סופית ב-1920 בוועידת סן רמו. בניגוד למה שנאמר פעמים רבות, החלוקה שנבעה מן ההסכם לא שרטטה גבולות, שנקבעו רק מאוחר יותר, אלא הסתפקה בחלוקת אזורי השפעה נרחבים בין הבריטים לצרפתים. מכוח ההסכם הזה הטיל חבר הלאומים על צרפת מנדט על לבנון וסוריה, ואילו בריטניה קיבלה מנדט על מסופוטמיה, שהיא עיראק של היום, ועל פלסטינה. המנדט על פלסטינה כלל אז את עבר הירדן העתידי, שהפכה לירדן ב-25 במאי 1946, את שטחה הנוכחי של ישראל וכן את רצועת עזה ואת הגדה המערבית.

משקלו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני

המציאות בשטחים הפלסטיניים אינה ניתנת להפרדה מן הסכסוך הממושך בין אוכלוסייתם לשכנתם העברית, מדינת ישראל. המתחים, שהתבטאו בארבע מלחמות ישראליות-ערביות ובעימותים בין פלסטינים לישראלים, **הלכו והחריפו בעקבות הפשעים נגד האנושות שביצעו מחבלי חמאס ב-7 באוקטובר 2023**¹⁴. השאלה הפלסטינית, שיש לה כיום הד עולמי, לא חדלה להיות סלע מחלוקת אזורי מאז הועברו השטחים הפלסטיניים למנדט הבריטי, לפני יותר ממאה שנה.

ב-1922 **הפקיד חבר הלאומים את ניהול פלסטינה בידי הבריטים, כדי לבלום את האלימות שטלטלה את השטח ולהחיל את הצהרת בלפור משנת 1917.** במסמך הזה, שנכתב כמכתב, הביעה ממשלת בריטניה, באמצעות מי שהיה אז "הקנצלר" שלה, ארתור בלפור, תמיכה ב"הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל". המנדט הבריטי חל רק על פלסטינה, שכן לונדון החליטה להוציא ממנו את עבר הירדן כמחווה שנועדה לפייס את הקהילה הערבית. **המנדט הבריטי הסתיים ב-1947 בלי שהצהרת בלפור עוגנה באופן רשמי, אך המסמך הזה היה אחד מיסודותיה של מדינת ישראל,**

¹³ תפקיד השריף, שהוענק באופן מסורתי לבית האשמי, הופך את מי שממלא אותו למגן המקומות הקדושים לאסלאם.

¹⁴ חמאס, השלוחה הפלסטינית של תנועת האחים המוסלמים, ששמו ראשי תיבות של "חרכת אל-מקאוומה אל-אסלאמיה", כלומר "תנועת ההתנגדות האסלאמית", הוקם ב-1987 ואימץ אמנת יסוד בשנה שלאחר מכן.

לצד פרסום המניפסט "מדינת היהודים"¹⁵, **שבו המשיג תאודור הרצל את הציונות**. הציונות היא דוקטרינה ותנועה פוליטית ודתית הדוגלת בהקמתה ובחיזוקה של מדינה יהודית בארץ ישראל. השם "ציונות" מתייחס לגבעת ציון, שעליה נבנתה מצודת דוד¹⁶.

לנוכח מורכבות המצב פנתה ממשלת בריטניה לארגון האומות המאוחדות (להלן: "האו"ם"), שהקים ועדה מיוחדת בראשות המשפטן השוודי אמיל סנדסטרום כדי לפתור את "שאלת פלסטינה". הוועדה הציעה תוכנית חלוקה שנועדה להקים שתי מדינות ריבוניות, מדינה יהודית ומדינה ערבית, ולהעניק לירושלים מעמד של עיר בינלאומית. **השטח שהוקצה למדינה היהודית בתוכנית החלוקה היה 55% משטח פלסטינה המנדטורית.**

ב-29 בנובמבר 1947 העמידה העצרת הכללית של האו"ם להצבעה את החלטה 181, שקבעה את אימוץ תוכנית החלוקה. התוכנית התקבלה ברוב של 33 תומכים, 13 מתנגדים ו-10 נמנעים. למרות ההצבעה, תוכנית החלוקה לא יושמה מעולם בשל סירובן הפה אחד של מדינות ערב לבצע אותה. **כבר למחרת פרצה אלימות בירושלים, ובפלסטינה החלה מלחמת אזרחים בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית.** ב-14 במאי 1948 סיימה בריטניה את המנדט שלה על פלסטינה, ובאותה עת הכריז דוד בן-גוריון, אז יושב ראש מועצת העם, על הקמת מדינת ישראל.

קואליציה של מדינות ערב, ובהן לבנון, מצרים, סוריה, ירדן ועיראק, הכריזה מיד מלחמה על ישראל, במה שייחשב למלחמה הישראלית-ערבית הראשונה. בסופה, בינואר 1949, הדפה ישראל את הקואליציה הערבית ושלטה ב-77% מן השטח שהיה בעבר תחת מנדט בריטי.

המלחמה הישראלית-ערבית השנייה פרצה ב-1956 עם משבר תעלת סואץ. לאחר שנשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר החליט להלאים את חברת תעלת סואץ ואסר את הכניסה אליה על אוניות המניפות דגל ישראלי, **נכנסו כוחות תל אביב לרצועת עזה ולסיני המצרי ב-29 באוקטובר אותה שנה.** הכוחות הישראליים זכו לסיוע של הפצצות צרפתיות ובריטיות שהחלו ב-31 באוקטובר. הסכסוך הסתיים בהפסקת אש שאימץ האו"ם ב-2 בנובמבר 1956 ביוזמת ארצות הברית וברית המועצות לשעבר. הוחלט על פריסת כוח חירום של האו"ם כדי להשיב את השלום. היה זה גם המבצע המזוין הראשון של "הקסדות הכחולות", שראשיתן ב-1948¹⁷.

הפרק השלישי **במלחמות ישראל-ערב התרחש ב-1967, במלחמת ששת הימים, שנמשכה מ-5 עד 10 ביוני 1967.** ב-1966 גברו המתחים בין ישראל לסוריה ולירדן על רקע תקריות גבול ופעולות

¹⁵ המניפסט, שפורסם ב-1896, מציג את הקמתה של מדינה עצמאית כפתרון לאנטישמיות המתפשטת באירופה. תאודור הרצל נחשב לאבי הציונות.

¹⁶ <https://www.lejdd.fr/international/quest-ce-que-le-sionisme-144634>

¹⁷ Nations Unies, Opérations de maintien de la paix. « Nos Casques bleus », ONU, 2025

אלימות של הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף). אבל דווקא גירוש כוחות האו"ם בידי מצרים נתפס כגורם שהצית את העימות החדש, משום שישראל חששה שתמצא את עצמה בכיתור. המדינה היהודית ניצחה במלחמה, שהסתיימה בהפסקת אש שהוכרזה ב-10 ביוני 1967, ובמהלכה כבשה ישראל את מזרח ירושלים, את רמת הגולן, את הגדה המערבית, את חצי האי סיני ואת רצועת עזה.

הנוכחות הישראלית בחצי האי סיני נתפסה כעלבון בעיני נשיא מצרים אנואר סאדאת. **בתמיכת עמיתו הסורי חאפז אל-אסד, שביקש מצדו להשיב לידיה את רמת הגולן השוכנת במערב סוריה, החליט סאדאת לפתוח במתקפת פתע ב-6 באוקטובר 1973 כדי לשוב ולהשתלט עליה.** המתקפה, שנפתחה ביום הכיפורים¹⁸ ובחודש הרמדאן¹⁹, הפתיעה את צבא ישראל.

ואולם תל אביב הצליחה להגיב ולהדוף את הכוחות המצריים והסוריים לעבר בירות שתי המדינות, לפני שנכנסה לתוקף הפסקת אש ב-25 באוקטובר 1973. רק ב-26 במרץ 1979 מיסדו ישראל ומצרים את השלום בחתימה על הסכם בושינגטון.

בעשורים שלאחר מכן ידעה רצועת עזה שתי אינתיפאדות (התקוממות בערבית). הראשונה פרצה ב-**9 בדצמבר 1987**, כשפלסטינים תקפו חיילים ישראלים באבנים, ולכן כונה הפרק הזה "מלחמת האבנים". הסכמי אוסלו, שנחתמו ב-1993 בחסות נשיא ארצות הברית ביל קלינטון, שמו קץ לעימות, שגבה את חייהם של 1,260 פלסטינים, של 970 פלסטינים שהואשמו בידי בני עמם בשיתוף פעולה עם ישראל, ושל 205 ישראלים²⁰.

ב-2000, כשהפלסטינים דרשו להכיר במזרח ירושלים כבירת פלסטין, **הכריזה ישראל ששני חלקי העיר הם בירתה "הנצחית והבלתי ניתנת לחלוקה" של המדינה היהודית.** ביקורו של אריאל שרון, שכהן כראש ממשלת ישראל החל ב-2001, בירושלים בספטמבר 2000, הוא שהצית את האינתיפאדה השנייה. נוכחותו בהר הבית, המקום הקדוש ליהודים, ברחבת המסגדים, המקום השלישי בקדושתו לאסלאם, נתפסה כהתגרות בעיני הפלסטינים והובילה לפיגועי התאבדות שביצעו חמאס והג'יהאד האסלאמי הפלסטיני²¹, שעליהם הגיב צבא ישראל בהפצצות. האינתיפאדה השנייה הסתיימה רק ב-2005, ובאותה הזדמנות החליטה ישראל לסגת מרצועת עזה. **מתקפת 7 באוקטובר 2023, שבה רצחו 5,000 מחבלי חמאס 1,200 ישראלים וחטפו 240, הובילה את ישראל להיכנס שוב לעזה.**

הסכסוך הזה לווה בניכוס פוליטי בשני קצוות הקשת הפוליטית, שהופך כל דיון וכל חיפוש אחר פשרה לעדינים במיוחד. עם זאת, יש לציין שמפלגות השמאל הקיצוני נושאות באחריות כבדה יותר למצב הזה,

¹⁸ במסורת היהודית, היום הזה הוא חסד אלוהי של מחילה לעם ישראל ולגרים.

¹⁹ חודש הרמדאן, הקדוש למוסלמים, מציין את התגלות הקוראן לנביא מוחמד.

²⁰ Le Figaro. « Israël-Palestine : qu'est-ce qu'une intifada ? », Le Figaro, 7 décembre 2017.

²¹ הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני הופיע בראשית שנות השמונים בפלסטינה, והוא נבדל מחמאס בסירובו לקבל על עצמו אחריות שלטונית כלשהי. הג'יהאד האסלאמי מעדיף גישה קיצונית יותר מזו של האחים המוסלמים, ושואב השראה מן המהפכה האיראנית של 1979.

בשל האלימות בחלק מן ההפגנות באירופה, בבריטניה ובארצות הברית, ובשל רטוריקה אנטישמית ומסיתה במכוון, שנועדה לגרוף קולות, ושתרמה לפרוץ גל האנטישמיות²² הפוקד את החברות המערביות מאז מתקפות 7 באוקטובר. **נציגי השמאל הקיצוני במערב מציגים את הישראלים בפרט ואת היהודים בכלל כקולוניאליסטים, כולם כאחד, וכאדישים לסבלו של העם הפלסטיני, ובכך הם עושים להם דמוניזציה והופכים אותם למטרה לאלימות אנטישמית.** במקביל, הימין הקיצוני מפגין תמיכה בישראל ונוטה לרמוז שהעולם הערבי-מוסלמי כולו בכלל, והפלסטינים בפרט, אנטישמים ותומכים בחמאס, במה שהוא מציג כהקדמה למלחמת ציוויליזציות. נכון שחמאס נבחר בידי העם הפלסטיני, אבל אין להסיק מכך שכל הפלסטינים מצדיקים את מתקפות 7 באוקטובר ושותפים לשאיפת המחבלים להשמיד את ישראל. יש להביא בחשבון גם שהצבעתם של חלק ממצביעי חמאס נבעה לעתים מכפייה או משיקולים אחרים, ואף מהיעדר חלופה אמינה. האיבה והיעדר האמפתיה בין שני העמים קיימים, אך אין להכליל אותם, שאם לא כן כל פיוס יהיה בלתי אפשרי. וזה בדיוק מה שעושים, במודע יותר או פחות ובמידות שונות, מנהיגי השמאל הקיצוני והימין הקיצוני. אם נראה שזו אשליה לצפות שהמפלגות האלה ינטשו את עמדותיהן, הכרחי שבחירה יעמדו בגובה האתגר, כדי למנוע מצב שבו להט לא רציונלי ומידע מוטעה יהפכו כל פתרון הוגן ובר-קיימא לבלתי ניתן להשגה.

חשוב לא פחות להבין שהסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו מלחמת ציוויליזציות, אלא בעיקר סכסוך טריטוריאלי בעל השלכות מגוונות. ואכן, ירדן לא היססה להגן על ישראל מפני המתקפות האיראניות. מנגד, חלק מן הנוער במערב מתייצב לצד פלסטין מתוך היגיון ווקיסטי²³ ואינטרסקציונלי²⁴. את מורכבות הסכסוך מסכם היטב מוחמד סיפאוי, המציין ש"הצד האחד, אף שגדל על ברכי הנאורות, מונה בעלי ברית בעולם המוסלמי, והצד האחר, אף שהוא נושא פרויקט חשון, מצא שליחים בעולם המערבי"²⁵.

כדי להגיע לפתרון בר-קיימא ויציב יש להוציא את הלהט מן הוויכוח ולהזכיר שאין שני מחנות בלעדיים ואחידים. שגוי לטעון שכל הישראלים והעולם המערבי כולו אדישים לסבל הפלסטיני. ההשקעה בפרויקטים הומניטריים, ההפגנות הלא אלימות וגם המחלוקות בדעת הקהל הישראלית והבינלאומית בנושאים אלה מעידות על ההפך. באותו אופן, אין לצמצם את העם הפלסטיני ואת העולם הערבי-מוסלמי לקבוצה השותפה לסדר היום האנטישמי והטרוריסטי של חמאס. רק במחיר הזה אפשר יהיה לשקול רגיעה ביחסים בין פלסטינים לישראלים.

²² <https://www.spcj.org>

²³ הווקים הוא זרם שנולד בארצות הברית ומוקיע את העוולות ואת האפליה שסובלים ממנה מיעוטים אתניים, דתיים או מיניים שונים.

²⁴ האינטרסקציונליות היא זרם סוציולוגי הגורס שיש לבחון את כל צורות האפליה והדיכוי באופן קשור ומערכתי. זהו המשכה של החשיבה הווקיסטית.

²⁵ Mohamed Sifaoui, Hamas : plongée au coeur du groupe terroriste, 2024, p. 18

הגורם הדתי, מרכיב מכריע

לפני הופעת האסלאם בראשית המאה השביעית התקיימו זו לצד זו בחצי האי ערב שלפני האסלאם כמה דתות ואמונות, ובהן דתות פוליתאיסטיות ערביות שונות, הנצרות והיהדות. הדת המוסלמית נהגה בידי הנביא מוחמד ומלווייו במכה ולאחר מכן במדינה. לאחר מות הנביא מוחמד ב-632 נבחר לח'ליף אבו בכר, הנחשב לראשון שהתאסלם. "הפילוג הגדול" (אל-פתנה אל-כוברא) פרץ ב-655 על רקע מחלוקות בנוגע למינוי הח'ליף הרביעי ולעתיידו הפוליטי של האסלאם²⁶. המאמינים שיהפכו לשיעים (מילולית "התומכים") תמכו בעלי, חתנו ובן דודו של הנביא, ואילו הסונים לעתיד סברו שהיורש צריך להיות מועאויה²⁷, מושל דמשק. מועאויה הכריז על עצמו כח'ליף ב-660 וייסד את השושלת האומיית ב-661. עלי נרצח ב-661 בידי הח'וארג', שהיו במקור בין תומכיו, ושהאשימו אותו בכך שביקש פשרה עם מועאויה²⁸.

מאז היוו הח'וארג' זרם מיעוט מתנגד, שהתפצל לימים לכמה ענפים. כיום נמצאים ח'וארג', מן הענף האבאדי שלהם, בעומאן, באלג'יריה, בזנזיבר, בלוב ובתוניסיה²⁹.

עד היום חשיבות הפילוג הדתי בין סונים לשיעים היא יסודית להבנת המזרח התיכון, **אזור שבו חיים בין 350 ל-400 מיליון מוסלמים, שרובם הגדול, בין 85% ל-90%, סונים.**

הסונים, ששמם נגזר מן המונח "סונה" (או "מסורת"), נשענים רק על הקוראן ועל החדית³⁰ ואינם מייחסים קדושה לאימאמים, שתפקידם מצטמצם להנהגת התפילה. המדינות שבהן הזרם הסוני הוא זרם הרוב הן ערב הסעודית, מצרים, סוריה, ירדן וכווית. מדינות אחרות מפולגות יותר בין שני ענפי האסלאם, כמו תימן, איחוד האמירויות או קטאר. בחלק מן המדינות יש גם דתות נוספות מלבד האסלאם. כך בעומאן ובלבנון, שבה הנצרות נוכחת בארץ הארזים.

המדינות שרוב תושביהן שיעים הן עיראק, בחריין ואיראן. השיעים רואים באימאם צאצא של הנביא מוחמד, ולפיכך מורה דרך למאמינים³¹. באופן טבעי מלווה הזרם השיעי ממסד דתי מאורגן³². השסע הדתי הזה בא לידי ביטוי ביחסים בין מדינות המזרח התיכון, ושופך אור חשוב על העמדות

²⁶ Les Clés du Moyen-Orient. « Grande Discorde (al-Fitna al-Kubra) », Les Clés du Moyen-Orient, 2025

²⁷ Vous-avez-dit-Arabe. « Qu'est-ce que le sunnisme ? », Webdoc IMArab-You-avez-dit-Arabe, 2025

²⁸ Vous-avez-dit-Arabe. « En quoi consiste le kharijisme, la "troisième voie" de l'islam ? », Webdoc IMArab, Vous-avez-dit-Arabe, 2025.

²⁹ שם.

³⁰ החדית' הם מעשיו ודבריו של הנביא מוחמד.

³¹ https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2014/06/20/au-fait-quelle-difference-entre-sunnites-et-chiites_4442319_4355770.html

ml

³² במדינות שרוב תושביהן שיעים, האייתוללה ממלא את התפקיד הדתי הבכיר ביותר בממסד הדתי.

הגיאופוליטיות של השחקנים האזוריים השונים. הגורם הדתי והסכסוך הישראלי-פלסטיני הם שני המרכיבים היסודיים להבנת הסוגיות של המזרח התיכון.

המדינות הסוניות הן הנוטות ביותר להתקרב למערב, כפי שמעידים המשאים ומתנים על **הסכמי אברהם**, שבהם נעסוק בהרחבה בחלק השלישי של המחקר הזה. ההסכמים, שנוהלו בחסות ארצות הברית בתקופת ממשל טראמפ הראשון, נחתמו בזה אחר זה בין אוגוסט לדצמבר 2020, וקובעים את נרמול היחסים של איחוד האמירויות, בחריין, סודן ומרוקו עם ישראל. יש לציין שמצרים וירדן כבר נרמלו את יחסיהן עם המדינה היהודית ב-1979 וב-1994, בהתאמה.

הגוש השיעי מתנגד למגמה הזאת, כפי שמעיד המאבק האיראני בארצות הברית, הנחשבת ל"שטן הגדול", בישראל ובמדינות הסוניות, שהמעצמות השיעיות מאשימות אותן בנרמול יחסיהן עם תל אביב. **איראן מובילה את הציר השיעי ונשענת על שלוחות, או זרועות אזוריות: המורדים החות'ים בתימן, חזבאללה בלבנון והמיליציות השיעיות בעיראק.** גם סוריה של בשאר אל-אסד נמנתה עם בעלות בריתה של טהרן, בשל השתייכותו של הדיקטטור המודח לעדה העלווית, שהיא ענף של האסלאם השיעי. יש לציין שההבחנה הזאת, הנובעת מן השסע הדתי, אינה מנבאת בשום אופן אסטרטגיה דיפלומטית. **איראן, המדינה היחידה שבה השיעה היא דת המדינה, הייתה זמן רב מיושרת עם האינטרסים של הגוש המערבי, בעיקר בתקופת שלטון בית פהלוי (המוכר גם בשם השאה של איראן).** כמו כן, ובבחינת חריג נוסף, חמאס, אף שהוא סוני, תומך באיראן השיעית, וזו מצדה מחמשת ומממנת את ארגון הטרור.

הגורם הדתי מילא גם תפקיד מרכזי בעלייתה של הרפובליקה האסלאמית באיראן. נפילתו של השאה מוחמד רזא פהלוי ב-1979 הייתה תוצאה של התנגדות עממית רבת גורמים, שהאייתוללה ח'ומייני השתלט עליה, נגד התמערבות החברה. "**המהפכה הלבנה**", שיזם השאה ב-1962, נועדה להוביל את איראן בדרך המודרניזציה. המודרניזציה הזאת, שפירושה מידה מסוימת של התמערבות, עוררה את מורת רוחו של חלק מן האופוזיציה, שהתגלמה באייתוללה ח'ומייני, ששהה בגלות בעיראק ולאחר מכן בצרפת. טענות העם נגד משטר השאה היו מסוגים שונים. **המדיניות הכלכלית** שלו הובילה את המגזר החקלאי למחאה. העם האיראני ספג במלוא העוצמה את השפעות משבר הנפט של 1973 ואת המיתון שבא בעקבותיו. בזמן שהאבטלה והאינפלציה עלו, השלטון לא נקט שום מדיניות לתמיכה בנפגעי כלכלה שהייתה בקשיים חמורים. הטינה הכלכלית הזאת קיבלה בהדרגה **ממד פוליטי** לנוכח ההפרזות האוטוריטריות של השאה, שכלא את מתנגדיו ודיכא הפגנות באמצעות משטרה חשאית אכזרית, הסאוואכ³³. הדרישות האלה הועצמו בשל **מדיניות חוץ קרובה למערב**, שבמסגרתה התקרב השאה לארצות הברית ועורר בכך את זעם החוגים השמרניים. ח'ומייני גילם את הטענות השונות האלה, ואף שהיה בגלות, ידע לנצל סמלים מרכזיים כדי לאחד את המהפכה תחת דגלו האחיד של האסלאם.

³³ הסאוואכ היה שירות הביטחון הפנים והמודיעין של איראן בתקופת השאה.

חגיגות פרספוליס, שנערכו ב-1971 לציון 2,500 שנה לייסוד האימפריה הפרסית, ממחישות היטב את האופי ההטרוגני של הטענות שהיו לחברה האיראנית נגד השלטון, ואת יכולתו של האייתוללה ח'ומייני להשתמש בגורם הדתי כדי לרכז אותן לתנועה מהפכנית עוצמתית. בחגיגות אלה, שפארן עמד בניגוד לכלכלה מתפוררת, הודגשו סמלים קדם-אסלאמיים של פרס העתיקה, על חשבון האסלאם, שרואה בהם דבר אסור³⁴. האייתוללה הטיף לאסלאם צודק וקרוב לעם, שידחק את השאיפות המהפכניות שבהן שלטו הקומוניסטים. בראש ההפגנות עמדו אנשי דת, ולמסגדים היה תפקיד אסטרטגי חשוב בארגון. מפריז זכה המסר של ח'ומייני לתמיכת האופוזיציה ולתמיכה מערבית: הדמוקרטים האמריקאים והאינטלקטואלים האירופים ראו בו ביטוי לנחישות עממית לשים קץ לעריצות ולכונן חברה שתגן על זכויות האדם, שנרמסו תחת שלטון השאה.

עם שובו לאיראן ב-1 בפברואר 1979 בודד האייתוללה ח'ומייני את הקבוצות המהפכניות האחרות, **כדי להיות הפנים היחידות של המהפכה האיראנית ולהעניק בכורה למרכיב הדתי שבה**. נערך משאל עם על השאלה: "האם אתה בעד החלפת המלוכה ברפובליקה אסלאמית, שחוקתה תאושר בידי האומה?". מלבד העמימות בנוגע לתוכן העתידי של טיוטת החוקה, במערכה שלטו הופעות תקשורתיות של מנהיגי דת שיעים. גם עריכת משאל העם ספגה ביקורת בשל היעדר שקיפות. **התשובה "כן" זכתה ברוב מכריע, בין 98% ל-99% מן הקולות, והרפובליקה האסלאמית של איראן הוכרזה ב-1 באפריל 1979.**

ליגה ערבית שאינה מתפקדת, סמל לפילוגים האזוריים

הליגה הערבית, שראשיתה כבר ב-25 בספטמבר 1944 בוועידת אלכסנדריה, שהסתיימה בחתימה על פרוטוקול, הוקמה רשמית ב-22 במרץ 1945 בחסות בריטניה בידי שש מדינות: מצרים, סוריה, עבר הירדן (ירדן לעתיד), עיראק, לבנון וערב הסעודית. תימן הצפונית הצטרפה לליגה הערבית ב-5 במאי אותה שנה. בריטניה, בשל השפעתה במזרח התיכון ואינטרסיה באזור, ומתוך מודעות מלאה לעליית הפאן-ערביות, העדיפה לקדם הקמת מוסד לשיתוף פעולה אזורי במקום לראות את התהוותה של מדינה ערבית מאוחדת.

להקמת הארגון האזורי הזה היו בתחילה כמה מטרות. כשמלחמת העולם השנייה קרבה לקצה, כמה מדינות ערביות, בהובלת מצרים, הביעו רצון משותף להגן על עצמאותן. **הליגה הערבית נועדה גם להיות ערוץ לשיתוף פעולה בין מדינות ערב בנושאים פוליטיים, חברתיים, כלכליים וגיאופוליטיים**. השאלה הפלסטינית אף הייתה בין הגורמים המאחדים, גם אם בהמשך נוצרו מחלוקות בנוגע ליחסים עם ישראל.

³⁴ באסלאם, הפוליתאיזם (א-שירק) כולל שיתוף אלים אחרים באלוהות ועבודת אלילים, הנחשבים לחטאים.

בליגה הערבית יש שני גושים בעלי השקפות גיאופוליטיות מנוגדות. הציר ההאשמי³⁵, שבו ירדן ועיראק, פתוח לשיתוף פעולה עם הבריטים, ואילו מצרים מייצגת את הזרם הדוגל בעצמאות נחרצת יותר. הליגה הערבית, שלפי תקנונה כל מדינה ערבית עצמאית רשאית להצטרף אליה, קיבלה לאחר מכן חברות חדשות, מלוב (1954) ועד איי קומורו (1993), ומונה כיום 22 חברות. אף שיש בה מוסדות רבים, העיקריים שבהם הם מועצת הליגה הערבית והמזכירות הכללית, תפקיד שהופקד כמעט ברציפות בידי אזרח מצרי.

ואולם הליגה הערבית לא מילאה באמת את תפקידה ככלי לשיתוף פעולה. השאלה הפלסטינית אמנם הייתה גורם מאחד, שהרי הליגה הערבית הקימה את הארגון לשחרור פלסטין ב-1964 ואחר כך הכירה בו כנציג היחיד של הפלסטינים, אך היחסים עם ישראל חשפו את הפילוגים בין חברותיה. ביטוי לכך הייתה תגובת חברות הליגה כשמצרים והמדינה היהודית עלו על דרך הנורמליזציה ב-1979. מצרים, שבבירתה שכן מטה הארגון, סולקה ממנו. החברה המייסדת הזאת הוחזרה לליגה רק ב-1990.

שאלת היחסים עם המדינה היהודית היא עד היום גורם הפילוג העיקרי בתוך המוסד הזה. בדרך הנורמליזציה הלכו לאחר מכן ירדן, בחריין, איחוד האמירויות ואחר כך מרוקו. מדינות מסוימות, כמו ערב הסעודית, אינן שוללות ללכת בעקבותיהן, אך גוש שכולל את אלג'יריה, עיראק, לוב ולבנון מתנגד לכך. מאז הפלת משטר בשאר אל-אסד בדצמבר 2024, עמדת השלטונות בסוריה בנושא הזה עמומה. לצד השאלה הישראלית, גם פלישת עיראק לכווית ב-1990 עוררה מתיחות, כשמצרים וסוריה שלחו כוחות לתמוך בהתערבות האמריקאית.

המחלוקות הגיאופוליטיות העמוקות האלה מסבירות את מיעוט ההישגים שאפשר לזקוף לזכות הליגה הערבית. נוסף על כך, היא מעולם לא הצליחה למלא את ייעודה בתחום הכלכלי. היא הייתה אמורה לכוון שוק משותף הדומה פחות או יותר למודל האירופי שנולד מאמנת רומא, אבל היוזמות השונות בתחום הזה לא הבשילו מעולם. גם מבחינה נורמטיבית התועלת שבליגה הערבית מוגבלת, שכן להחלטותיה אין כוח מחייב כלפי חברותיה. המוסד, שהמחלוקות כרסמו בו, לא היה לשופר של הפאן-ערביות ויכול להתגאות רק בהצלחות נדירות ביותר, כמו שיתוף פעולה טוב של כמה מדינות בתחום המאבק בטרור.

נסיגה מדודה של ארצות הברית, סוף שליטתם של הניאו-שמרנים

התנועה הניאו-שמרנית קיבלה ממד בינלאומי למחרת פיגועי 11 בספטמבר 2001, בעקבות "המלחמה העולמית בטרור" ("global war on terror") שהכריז ג'ורג' וו. בוש³⁶. **הניאו-שמרנות, הידועה**

³⁵ ההאשמים הם צאצאיו של האשם בן עבד מנאף, ושלטו בעיראק מ-1920 עד 1958 ובירדן מאז 1921.
³⁶ <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>

בתפיסת מדיניות החוץ ההגמונית שלה, שהצבא הוא זרועה המבצעת, כוללת גם היבט פנימי, ואין לבלבל בינה לבין השמרנות של ויליאם פ. באקלי הבן. באקלי, הנחשב לאחד מגדולי ההוגים השמרנים, החזיק בתפיסה "פוזיטיביסטית"³⁷ של השמרנות, המשלבת שמרנות חברתית וערכית עם ליברליזם כלכלי ופוליטי.

בניגוד לשמרנות הקלאסית, המעלה על נס את שימור המסורות, הניאו-שמרנות שואפת לגלם יותר מרוח של שימור בלבד, והיא תוקפנית יותר בהפצת האידיאולוגיה שלה, שאינה מוגבלת לגבולות ארצות הברית. השמרנות אינה דוחה שינוי, אך נוקטת זהירות מסוימת מול חידושים חברתיים וערכיים. במובן הזה אפשר לדבר על עמדה ריאקציונית, במשמעות שהעניק לה הפילוסוף הקולומביאני ניקולס גומס דאוילה, שלפיו "הריאקציונר הטהור אינו נוסטלגיקן החולם על עברים שחלפו, אלא מי שתר אחר צללים קדושים על הגבעות הנצחיות". הריאקציונר אינו דוחה מעיקרו כל התפתחות או חידוש, אך מטיל ספק ברעיונות חדשים וחושד במהפכות, שתוצאותיהן מעצם הגדרתן אינן צפויות. הוא מעדיף חוכמה וספק על פני התלהבות ואופוריה. בכך נבדלת הניאו-שמרנות מן השמרנות, משום שהיא מתאפיינת בגישה של שבר³⁸. התנועה הניאו-שמרנית אינה פועלת בטווח הארוך ולא מתוך רציפות, אלא דווקא מתוך חדשנות. בניגוד לשמרנות, החושדת בכל התערבות של המדינה, הניאו-שמרנות נשענת על המדינה ועל מוסדותיה כדי להתפשט. במדיניות החוץ היא נשענת על הצבא במילוי התפקיד הזה.

ראשיתה של התנועה בשנות השמונים, אז שגשגה תחת ממשלי רייגן מתוך התנגדות לפרוגרסיביות החברתית והכלכלית שבה דגלו הדמוקרטים. לאחר נפילת הגוש הסובייטי ביקשו תומכי התנועה לנצל את הסדר העולמי החד-קוטבי החדש כדי להפוך את ההגמוניה התרבותית והפוליטית הזאת לבינלאומית. פיגועי 11 בספטמבר של אל-קאעדה על אדמת ארצות הברית היו הזרז להתפשטות הניאו-שמרנות אל מעבר לעולם המערבי, באמצעות "המלחמה העולמית בטרור" שהכריז ג'ורג' וו. בוש, שראה בארצות הברית "המגדלור הבוהק ביותר של החירות והקדמה בעולם"³⁹.

המערכות הצבאיות באפגניסטן ובעיראק מסמלות את השפעת הניאו-שמרנות, שביקשה להשליט שקט באזורים הנוגעים בדבר, לפטור את העולם מן הטרור ולייצא את המודל הדמוקרטי האמריקאי באמצעות "regime change" (מילולית "החלפת משטר"). כישלון ההתערבויות האלה, שסמליו הם עיראק בלתי יציבה והנסיגה הקטסטרופלית של הכוחות מאפגניסטן תחת ממשל ביידן ב-2021, הכריז כמעט על קץ הפילוסופיה הניאו-שמרנית. מחירן של המערכות האלה מילא תפקיד לא מבוטל בגיבוש דוקטרינת "America First", אחד הטיעונים המכריעים בניצחונותיו של דונלד טראמפ בבחירות.

³⁷ <https://www.nationalreview.com/magazine/2025/02/why-bill-buckleys-ideas-still-matter/>

³⁸ https://www.causecommune-larevue.fr/conservatisme_et_n_oconservatisme

³⁹ <https://www.lesechos.fr/2002/03/les-lumieres-ambigues-du-phare-americain-686925>

כמו הניאו-שמרנות, גם דוקטרינת ה-America First כוללת היבטים פנימיים ובינלאומיים כאחד. דונלד טראמפ אינו מטיף לבדלנות מוחלטת, אך הוא מבקש להגביל את ההתערבויות האמריקאיות למינימום ההכרחי⁴⁰, ומסרב שארצות הברית תמשיך לעטות את מדי "שוטר העולם", שירשה בעקבות מלחמת העולם השנייה⁴¹. שינוי הפרדיגמה הזה ניכר בצעדים הדיפלומטיים שנקט דונלד טראמפ, במיוחד במזרח התיכון, ובקשרים הדו-צדדיים הרבים שיצר הנשיא הרפובליקני כדי להעדיף את האינטרסים האמריקאיים במדינות ובאזורים הנוגעים בדבר. הדוגמה האחרונה היא ההסכם שהשיג ממשל טראמפ עם המורדים החות'ים ב-6 במאי האחרון. ארגון הטרור התימני אמנם יימנע מעתה מלתקוף אוניות אמריקאיות בים האדום, אך התועלת שבהסכמים האלה אינה חלה על ישראל, אף שהיא בעלת בריתה ההיסטורית של ארצות הברית במזרח התיכון. במישור הכלכלי יותר, סיבוב ההופעות האחרון של מייסד תנועת MAGA (Make America Great Again)⁴² באזור בחודש מאי האחרון היה הזדמנות מבחינתו להראות את עליונות הגישה העסקתית בכל תחומי מדיניותו, ובהם מדיניות החוץ. מסעו של מחבר הספר The Art of the Deal הניב לארצות הברית כ-2,000 מיליארד בהשקעות ובהבטחות להשקעות מן המדינות שבהן ביקר, ובהן 1,400 מיליארד מאיחוד האמירויות לאורך עשר שנים⁴³. פרמטר נוסף שמעלה דונלד טראמפ כדי להצדיק את ההתנתקות היחסית הזאת: ארצות הברית כבר אינה זקוקה לנפט ולגז של המזרח התיכון, מאז שהפכה למעצמת-על אנרגטית בזכות הפקת גז פצלים.

ואולם הזרם הניאו-שמרני, אף שהוא מיעוט קטן לעומת תנועת MAGA, לא נעלם לגמרי מן המפה הפוליטית הרפובליקנית. אותם "נצים" מפורסמים, שפרשני MAGA מאשימים אותם ברצון לגרור שוב את ארצות הברית ל"מלחמה אינסופית"⁴⁴, תומכים בסיוע אמריקאי פעיל למתקפות שמנהלת ישראל נגד איראן של האייתוללות, נושא שנעסוק בו בפירוט בהמשך.

⁴⁰ כך היה, למשל, בחיסולו של הגנרל האיראני קאסם סולימאני ב-3 בינואר 2020.

⁴¹ <https://revue-defense.fr/wp-content/uploads/2024/10/DEFENSE-220-October-2024-JE-Branaa.pdf>

⁴² Make America Great Again, מילולית "להשיב לאמריקה את גדולתה".

⁴³ <https://www.lesechos.fr/monde/afrique-moyen-orient/video-des-contrats-et-une-polemique-trump-acheve-sa-tournee-dans-le-golfe> -2165835

⁴⁴ <https://www.lefigaro.fr/international/donald-trump-hesite-a-s-engager-militairement-aux-cotes-d-israel-20250615>

המציאות החדשה של המזרח התיכון

מלבד המלחמה הקיומית שמנהלת ישראל נגד שלוחותיה השונות של איראן, המזרח התיכון סובל מטלטלות ביטחוניות הקשורות לאיום אסלאמיסטי הנובע מכמה חזיתות. **נפילת משטר בשאר אל-אסד בסוריה, יחד עם התחדשות פעילותו של "המדינה האסלאמית" במדינות כמו עיראק או סוריה, מגבירה את סכנת הטרור.** יש להוסיף לכך את ההשפעה הפוליטית של האחים המוסלמים, ארגון האסור במדינות רבות, הדוגל בהפצה שקטה והדרגתית של האסלאם הפוליטי.

ישראל מול "ציר ההתנגדות"

לפוגרום של 7 באוקטובר הייתה השפעה אזורית עצומה, ואת המלחמה שפרצה בתגובה יש לבחון מבעד לכמה עדשות: עימות ישיר בין צה"ל לחמאס, אך גם השאיפות האימפריאליסטיות של טהרן. שאיפות אלה ראשיתן בעליית האייתוללות לשלטון ב-1979, והן מתבטאות בהיגיון מיליציוני טרנס-לאומי המכונה "ציר ההתנגדות".

כשאיראן נפלה תחת עולה של הרפובליקה האסלאמית, שהוכרזה ב-1 באפריל 1979, המרכיב הדתי גבר על כל שיקול אחר. האייתוללה ח'ומייני, מייסד המשטר, נטל על עצמו את המשימה להיאבק במי שראה כאויביו מבית ומחוץ. הקמת משמרות המהפכה האסלאמית נבעה מרצונם של המנהיגים החדשים לכפות את החוק האסלאמי על החברה האיראנית, ותפקידם של חבריהם היה להבטיח את אכיפתו. במדיניות החוץ, היעד העליון של איראן של האייתוללות הוא המאבק בערכים המערביים ובארצות הברית, המכונה "השטן הגדול", ההתגלמות העליונה של הערכים האלה בעיני טהרן. במסגרת המאבק הזה הייתה ישראל מטרה כפולה בעיני האייתוללה: בשל עצם טבעה כמדינה יהודית, וגם בשל קרבתה האידיאולוגית והצבאית לארצות הברית.

מתוך רצון להימנע מעימות ישיר עם וושינגטון ותל אביב, העדיפות מבחינה צבאית והנשענות גם על הקלף האטומי, **פיתחה איראן את "ציר ההתנגדות" הידוע: היא מממנת, מחמשת ומאמנת את פעיליהן של תנועות שונות שמקורן בזרם השיעי, ואף בזרם הסוני במקרה של חמאס, השותפות לסדר היום שלה.** טהרן נשענת כיום על שחקנים אזוריים שונים, כמו חזבאללה בלבנון, המורדים החות'ים בתימן, המיליציות השיעיות בעיראק וחמאס ברצועת עזה, למרות זהותו הסונית. התפקיד שמילאה סוריה של בשאר אל-אסד במערך הזה עד הפלתו, וכן תפקידן של המיליציות השיעיות הפועלות בעיראק, יידונו בהמשך.

ישראל נגד חמאס: מלחמת 7 באוקטובר

אף שקבוצות נוספות פועלות מרצועת עזה, חמאס, שמנה לפני המלחמה כ-30,000 **לוחמים**, הוא ללא ספק הבולט שבהן. במקורו שלוחה פשוטה של האחים המוסלמים המצריים ברצועת עזה, "תנועת ההתנגדות האסלאמית" (חרכת אל-מקאוומה אל-אסלאמיה) הייתה אמורה להיות עמותת צדקה, והפכה לגוף פוליטי רק החל ב-1987, בהמשך לפרוץ האינתיפאדה הראשונה⁴⁵. חמאס, הדוגל בהקמת מדינה אסלאמית ובהשמדת ישראל, מציג את עצמו כתנועת התנגדות שמטרתה שחרור פלסטין. **הקמת חמאס ב-1987 בידי השייח' אחמד יאסין הייתה בין היתר תוצאה של מחלוקת בין האחים המוסלמים שהעדיפו את האסלמית של רצועת עזה ובין חברים בתנועה שראו בשאלה הפלסטינית יעד מועדף.**

אפשר לתאר את חמאס כתנועה המקיימת טרור אסלאמו-לאומני. מפת הפיגועים שלו מראה שהארגון אינו פועל מחוץ לישראל ולשטחים הפלסטיניים. חמאס מצהיר על זהותו האסלאמיסטית, אך פרשנותו לכמה מהוראות הקוראן מעידה על אוריינטציה לאומנית. מושג הג'יהאד, "מאבק מקודש" או "מלחמת קודש", מוזכר בכמה פסוקים בקוראן וזוכה לפרשנויות שונות⁴⁶, אבל חמאס מאמץ ממנו תפיסה טריטוריאלית גרידא, ומסתמך על הפסוק שלפיו "אלה המותקפים" ו"אלה שגורשו מבתיהם"⁴⁷ רשאים להתגונן. גם אמנת היסוד של חמאס, שאומצה ב-1988, מעידה על החשיבות העליונה של השאלה הפלסטינית בטיעוני ארגון הטרור. כך מזכיר סעיף 11 במסמך את פלסטין במילים אלה: "אסור לוותר עליה או על חלק ממנה, ואסור להיפרד ממנה או מחלק ממנה".

האובססיה הפלסטינית הביאה על חמאס את איבתם של ארגוני טרור כמו אל-קאעדה או דאעש, ואת הדרתו ממה שמכונה "הג'יהאד העולמי". אל-קאעדה, הדוגל בג'יהאד גלובלי ומבסס את פעולתו על המאבק ב"כופרים" וב"כופרים המומרים", מאשים את חמאס בהזנחת הסוגיה הזאת, וגם בהשתתפות במשחק ה"דמוקרטי", בהתייחס לניצחונו בבחירות 2006. אל-קאעדה הכריז כי "מי שנהרג בדרך הדמוקרטיה ובתמיכה בקבוצה שאינה מחילה את השריעה ובוחרת בדמוקרטיה אינו שהיד; הוא פשוט גווייה"⁴⁸. סעיף 6 באמנת חמאס, הקובע כי "בצל האסלאם יכולים בני כל הדתות לחיות זה לצד זה בביטחון", אינו תואם את השקפת אל-קאעדה. גם יחסיו של דאעש עם ארגון הטרור הפלסטיני אינם טובים יותר, שכן הוא סבור שאין להעמיד שום אדמה מעל הג'יהאד, ולכן מאשים את התנועה הפלסטינית בחטא עבודת האלילים.

⁴⁵ המונח "אינתיפאדה", שפירושו המילולי "התקוממות", מתייחס לשתי תנועות המרד העממיות שבהן נאבקו הפלסטינים בצבא ישראל, מ-1987 עד 1993 ומ-2000 עד 2005. האינתיפאדה הראשונה מכונה גם "מלחמת האבנים".

⁴⁶ יש הרואים בו מאבק רוחני, ואחרים רואים במושג הג'יהאד קריאה לטהר את האסלאם ממאמינים רעים, למות מות קדושים, או מקור למונופול של המדינה על המאבק בנוכחות המערבית.

⁴⁷ סורה 22, אל-חג' (העלייה לרגל), פסוקים 39 עד 40.

⁴⁸ Foreign Affairs. « Gaza and Global Jihad », ForeignAffairs.com

התנועה מורכבת מלשכה מדינית ומזרוע צבאית, שבראשה עומדים גדודי עז א-דין אל-קסאם⁴⁹, שהיו מעורבים במידה רבה במתקפות 7 באוקטובר. שתי זרועות התנועה פועלות באופן אוטונומי כמעט. הלשכה המדינית מופקדת במידה מסוימת על קשרי החוץ של חמאס, הן עם אוכלוסיית המובלעת והן עם שותפיו הבינלאומיים, ואילו הזרוע הצבאית מעדיפה לפעול בחשאי.

הג'יהאד האסלאמי, המונה כעשרת אלפים פעילים, הוא ארגון הטרור השני בגודלו ברצועת עזה. הקיצוניות שלו באה לידי ביטוי בסדרת פיגועי התאבדות שביצע בישראל כדי להפגין את התנגדותו להסכמי אוסלו של 1993. בניגוד לחמאס, לג'יהאד האסלאמי אין שאיפה למלא תפקיד שלטוני ברצועת עזה, ודבר זה עלול באופן פרדוקסלי להתגלות כבעייתי עבור חמאס. הג'יהאד האסלאמי דוחה באופן שיטתי כל משא ומתן וכל הסכם הפוגה עם ישראל, ולעתים פותח במתקפות נגד המדינה היהודית בלי להתיעץ עם חמאס.

עם זאת, הדיאלוג בין שני הארגונים לא נותק, דווקא משום שאין ביניהם תחרות פוליטית. גם הג'יהאד האסלאמי צמח מתוך האחים המוסלמים, שאותם האשים בכך שהעדיפו יותר מדי את האסלאם הפוליטי על חשבון העניין הפלסטיני. **במקביל, הג'יהאד האסלאמי מבקר את התנועות הלאומיות הפלסטיניות על אופיין החילוני.** חמאס, שאמנתו מתייחסת פעמים רבות לדת המוסלמית, חומק מן הביקורת הזאת, אף שתכלית קיומו היא בעיקרה העניין הפלסטיני. הטרור שמבצעים פעיליו הוא טרור אסלאמו-לאומני יותר מאשר טרור אסלאמי במובן הצר, שמטרתו הקמת מדינה אסלאמית.

מעבר למחלוקות האידאולוגיות היסודיות האלה, נאלץ חמאס להתמודד עם תחרות מקומית בדמות הרשות הפלסטינית של מחמוד עבאס. זו נדחקה לבסוף הצדה בקלפי ובעימותים שבאו אחרי הבחירות. ב-25 בינואר 2006 זכה חמאס ברוב מוחלט, בין 70 ל-75 מושבים מתוך 132, במועצה המחוקקת, הביס את פתח, מפלגתה של הרשות הפלסטינית, והביא להתפטרותו של אחמד קריע, איש פתח וראש הממשלה, לטובת חמאס, שלמרות הימצאותו ברשימת ארגוני הטרור של ארצות הברית נדרש להרכיב ממשלה חדשה. בראשה עמד ראש ממשלה מקרב שורותיו, איסמאעיל הנייה. העברת השלטון לא התנהלה בלי אלימות, כפי שמעיד מספר ההרוגים, 320, בין הבחירות ל-8 בפברואר 2007, המועד שבו הוקמה ממשלת אחדות לאומית בעקבות משא ומתן בין שתי המפלגות.

ואולם הרגיעה הייתה קצרת ימים, והקרבות התחדשו כבר ב-10 ביוני. נציגים ופעילים משני המחנות נרצחו, בתייהם של מחמוד עבאס ושל איסמאעיל הנייה הותקפו, ואימאם המקורב לחמאס נהרג בידי אנשי פתח. **פעילי חמאס השתלטו על ג'באליה ועל צפון רצועת עזה בתוך פחות מיומיים, וגירשו את הרשות הפלסטינית מן המובלעת.** מחמוד עבאס הכריז על מצב חירום ועל פיזור ממשלת האחדות הלאומית. הממשלה החדשה לא זכתה מעולם להכרת חמאס, והתמקמה ברמאללה שבגדה

⁴⁹ על שם מי שהנהיג את המרד נגד הנוכחות הבריטית בשנות השלושים.

המערבית, וכך הותירה את המובלעת בידי יריבתה. למרות המחלוקות הדתיות, שכן חמאס סוני והמשטר האיראני שיעי, טהרן רואה בארגון, השותף לשנאתה לישראל, בעל ברית חשוב במאבקה מרחוק באויב האמריקאי ובבעלת בריתו האזורית.

איראן תמיד סייעה לחמאס כספית. למחרת מתקפות 7 באוקטובר השתלט צה"ל על מסמכים שלפיהם העבירה איראן יותר מ-230 מיליון אירו לבעלת בריתה הפלסטינית מאז 2014.⁵⁰ איראן גם מספקת לחמאס כמויות של ציוד צבאי, שחלקו שימש ב-7 באוקטובר 2023. באותו יום פתח חמאס במבצע "מבול אל-אקצא", ירה אלפי רקטות על ישראל, ואחר כך חדר לשטחה באוויר, ביבשה ובים וביצע בה את הזוועות שנצפו. תגובת ישראל עלתה על מה שציפה לו המטה הכללי של ארגון הטרור, ויש סיכוי רב שתהיה קטלנית עבורו. המבצע הצבאי הישראלי, שנועד לשחרר את החטופים שעדיין מוחזקים במובלעת, נועד גם למגר את חמאס.

לאחר הפצצות וירי ארטילרי על עמדות ארגון הטרור, נכנס צה"ל לרצועת עזה ב-27 באוקטובר 2023. במהרה חוסלו מפקד מערך הטילים נגד טנקים של חמאס, איברהים א-סאחר, וראש אגף המודיעין שלו, שאדי בחוד. לניצחונות הראשונים האלה של צבא ישראל באו בעקבותיהם אבדות משמעותיות יותר לארגון הטרור.

איסמאעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, נהרג בתקיפה ישראלית כששהה בטהרן לרגל השבעתו של נשיא איראן החדש, מסעוד פזשכיאן. ראש ממשלת הרשות הפלסטינית לשעבר, שחי הרחק מעזה, בין קטאר לטורקיה, הצטרף לחמאס כבר עם הקמתו ב-1987, והיה האחראי להתקרבות הארגון לאיראן. מותו של יחיא סינוואר, ראש הזרוע הצבאית של חמאס ומתכנן מתקפות 7 באוקטובר, שנהרג בידי סיור ישראלי בתל א-סולטאן, סמוך לרפיח, עורר הד גדול עוד יותר. בינואר 2025 אישר חמאס את מותו של מוחמד דף, המפקד הצבאי של הארגון. דף נהרג ב-13 ביולי 2024 בתקיפה ישראלית בדרום רצועת עזה. ולאחרונה חוסל בתקיפת צה"ל מוחמד סינוואר, אחיו של יחיא סינוואר, שהחליף אותו בראש התנועה.

לאובדן רבים ממנהיגיו יש להוסיף את הפעילים הרבים מאוד שחוסלו בידי הכוחות הישראליים. קשה מאוד להגיע למספר מדויק של המחבלים שנהרגו, שכן הנתונים נמסרים בידי משרד הבריאות של חמאס. נוסף על כך, הנתונים האלה, גם אם האו"ם רואה בהם אמינים, אינם מבחינים לעולם בין לוחמים לאזרחים.

אף שנראה שחמאס לא צפה תגובה בעוצמה כזאת מצד תל אביב, וגם לא מלחמה ארוכה כל כך, נראה שכוונתו האמיתית של ארגון הטרור נבעה מחישוב פוליטי גרידא, שנועד לחולל תרחיש כזה. כשפתח

⁵⁰ <https://www.lopinion.fr/international/plus-de-230-millions-deuros-auraient-ete-verses-par-liran-au-hamas-selon-le-times>

חמאס במתקפות 7 באוקטובר, הוא לא יכול היה שלא לדעת שצה"ל ייכנס למובלעת. הזוועות שביצעו פעיליו לא יכלו שלא להוביל לתגובה קרקעית ולמערכה של הפצצות, שכמו כל מבצע מסוג זה, תגרום נזק נלווה ותביא למותם של חפים מפשע רבים. זו מטרתם של מנהיגי חמאס. כשהפך את המובלעת לזירה של קרבות חדשים ושל כיבוש בלתי נמנע, שלא היה כמותו מאז 2005, הציב חמאס את עזה בכותרות של ערוצי החדשות בעולם כולו. הוא ביקש **לנצל את הסיקור התקשורתי כדי לעורר זעם בינלאומי, שאמור היה ללבוש צורה של לחץ שתוצאתו הכרה במדינה פלסטינית, שבפועל יעמוד חמאס בראשה.**

נראה שאת המלחמה התקשורתית הזאת ניצח חמאס, שהאסטרטגיה שלו מתגלה כצינית להחריד. במשוואה שלו, האוכלוסייה הפלסטינית אינה אלא משתנה מתאם. דעת הקהל שכחה בהדרגה את הקורבנות האזרחיים הישראלים של 7 באוקטובר והתמקדה באזרחי עזה. הרגש המוצדק שמעורר המחיר הנורא הזה מביא להתעלמות מעובדה בעלת חשיבות רבה: נטייתו של חמאס להשתמש באוכלוסייתו כמגן אנושי ולהסתתר בתוכה מסכנת את האזרחים במכוון. כשחמאס מפזר את נשקו, את לוחמיו ואת מתקניו במבנים כמו בתי חולים או בתי ספר, הוא חושף אותם במכוון להפצצות.

חמאס, שישראל גוברת עליו צבאית, ניצב גם מול מחאה גוברת מצד אוכלוסיית המובלעת. המונים מתושבי עזה, שהאשימו אותו בכך שאינו מצליח להגיע להפוגה וגם בכך שהוא גוזל את הסיוע ההומניטרי המועבר לרצועת עזה לטובת המאמץ המלחמתי שלו, צעדו בכמה ערים פלסטיניות, ונתקלו בדיכוי אלים מצד חמאס⁵¹. כבר ב-16 באוקטובר 2023 הוקיע ציוץ של אונר"א את מעשי המחבלים שהשתלטו על דלק ועל ציוד רפואי שנועדו לאזרחים⁵². לפי חשיפות שפרסם צה"ל לאחרונה⁵³, אין זה נוהג חדש: הארגון הופך את גזילת הסיוע ההומניטרי לאחד ממקורות ההכנסה העיקריים שלו.

ככל הנראה, חמאס אינו עומד בעוצמת המלחמה. הוא מודע לכך שהחטופים הם מעתה קלף המיקוח האחרון שבידיו, **וידוע גם שמלחמת ההתשה הזאת תכלה בהכרח את משאביו**. התקיפות הישראליות במטה חמאס בדוחה ב-9 בספטמבר מראות הן את נחישותה של ממשלת נתניהו לגמור עם ארגון הטרור והן את פגיעותו חסרת התקדים של הארגון. העובדה שהמדינה היהודית אינה מהססת לבצע תקיפה על אדמת קטאר, מדינה שווינגטון רואה בה בעלת ברית, הביאה את מנהיגיו המדיניים של חמאס לעסוק בשאלת הישרדותם שלהם. חמאס, הלכוד בין לחץ הקהילה הבינלאומית, ובכלל זה מדינות ערב, הדוחפת אותו לקבל את הסכם השלום שהציע דונלד טראמפ, ובין הנוכחות ההולכת וגדלה של צה"ל במובלעת, נראה כמי שהפנים שרצועת עזה תצא משליטתו. בעוד ששחרור החטופים

⁵¹ <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2025/03/30/hamas-beat-protester-death-oday-al-rabbay-gaza-doorstep/>

⁵² <https://fr.timesofisrael.com/lunrwa-declare-que-le-hamas-lui-a-vole-des-fournitures-avant-de-se-retracter/>

⁵³ <https://www.i24news.tv/fr/actu/international/moyen-orient/artc-tsahal-revele-comment-le-hamas-detourne-l-aide-humanitaire-a-gaz>

וסוף המלחמה נראים קרובים, מנהיגי חמאס, שאין להם עוד מרחב תמרון כלשהו, מבקשים לקבל ערובה לגלות לפני שיניחו את נשקם.

חזבאללה בדרך לפירוק מנשקו

חזבאללה (מילולית "מפלגת האל") הוא גם ארגון חצי-צבאי וגם מפלגה פוליטית. ראשיתה של התנועה האסלאמיסטית בהתערבות הישראלית בלבנון ב-1982, והיא תוצאה של מפגש בין ההשפעה האיראנית לבין רצון לפעולה מיליטנטית בקרב חלק מחברי ארגון קיים: תנועת אמל.

תנועת אמל, שנוסדה ב-1974, דגלה בשוויון בין כל אזרחי לבנון, בלי קשר לעדתם, וביקשה בין היתר לצמצם את הפערים הכלכליים שמהם סבל המיעוט השיעי בארץ הארזים. תנועת אמל הייתה מעורבת בלחימה בין לבנון לישראל ב"מבצע ליטני". המבצע, שנפתח ב-14 במרץ 1978, היה פלישה של צבא ישראל לדרום לבנון כדי לפגוע בפעילי הארגון לשחרור פלסטין שתקפו את צפון המדינה היהודית. ב-1982, במבצע "שלום הגליל", כיתרו הכוחות הישראליים את ביירות וכבשו אותה, ונסוגו ממנה ב-1985. במהלך העימות הזה האשימו חלק מפעילי אמל את הנהגת התנועה בכך שהסכימה לנהל משא ומתן עם ארצות הברית ועם ישראל, והחליטו להקים את "אמל האסלאמית". הפלג הזה זכה לתמיכת המשטר האיראני והפך למיליציה השיעית החשובה ביותר במדינה, לפני שאימץ את השם חזבאללה וניצל את נסיגת ישראל במאי 2000 כדי להשתלט על דרום לבנון.

אף שחזבאללה ותנועת אמל חברים כיום באותה ברית בפרלמנט הלבנוני, "**ברית 8 במרץ**", היחסים ביניהם ידעו מתחים רבים, ושתי המפלגות אף נלחמו זו בזו ב"מלחמת האחים". העימות הזה פרץ לאחר שחזבאללה חטף קולונל אמריקאי שזה עתה השתתף בפגישה עם בכיר בתנועת אמל. החטיפה, שנתפסה כעלבון, הובילה לעימות שנמשך מפברואר 1988 עד ינואר 1989, ונפסק רק עם הפוגה שהושגה בזכות התערבותה של סוריה. חזבאללה, הנחשב לארגון טרור במערב וגם בליגה הערבית, כיוון בעת הקמתו בעיקר נגד ישראל ונגד הכוחות האמריקאיים, ושיטת הפעולה העיקרית שלו הייתה פיגועי תופת.

כבר למחרת מתקפות 7 באוקטובר החלה התנועה השיעית הלבנונית לירות רקטות על ישראל, שהגיבה בתקיפות אוויריות וגם בירי ארטילרי על המיליציה השיעית. חילופי האש נמשכו עד 23 בספטמבר 2024, אז פתחה ישראל במערכה של הפצצות מסיביות, ובעקבותיה בפלישה קרקעית ללבנון ב-30 בספטמבר אותה שנה. במהלך ההפצצות האלה תקפה ישראל יותר מ-1,300 מטרות של חזבאללה, מתוך מטרה כפולה: לערוף את ראש התנועה ובה בעת להחליש את ארסנל הנשק שלה. הפסקת אש הוכרזה ב-27 בנובמבר 2024.

במהלך העימותים האלה ספג חזבאללה מכות קשות מצה"ל. **חזבאללה, שמנה כ-50,000 לוחמים בתחילת הלחימה, איבד לפי ההערכות בין 2,500 ל-4,000 מהם בעימות שנמשך יותר משנה.** אבל המכה הקשה ביותר הייתה במבנה הפיקודי שלו. ב-27 בספטמבר 2024 נהרג בהפצצה ישראלית חסן נסראללה, מזכ"ל חזבאללה מאז 1992. ימים ספורים לאחר מכן חוסל בתקיפה אחרת של צה"ל יורשו הפוטנציאלי, האשם ספי א-דין. התנועה השיעית, שראש המבנה הפיקודי שלה כבר נערף, ספגה מכה בעלת השלכות כבדות, הן בנפש והן בתדמית, במתקפת הביפרים.

ב-17 בספטמבר 2024 התרחשה בלבנון סדרת פיצוצים של ביפרים. הביפרים, שפעילי הארגון הלבנוני העדיפו להשתמש בהם ככלי תקשורת בשל החששיות שהם מאפשרים, מולכדו מראש בידי המוסד. גל הפיצוצים, שהופעל מרחוק, גרם למותם של 12 בני אדם ולפציעתם של יותר מ-2,800. כבר למחרת התפוצצו הפעם מכשירי קשר, וגרמו למותם של 20 בני אדם ולפציעתם של 450. **מלבד המחיר האנושי הכבד, מבצע החבלה הזה של שירותי הביון הישראליים תפס את חזבאללה לא מוכן, והיה בבחינת תבוסה משפילה עבור המיליציה השיעית הלבנונית.** ולאחרונה חיסלה ישראל בכיר נוסף בחזבאללה, ח'דר סעיד האשם, שהוצג כאחד ממפקדי כוח רדואן. נפילת משטר בשאר אל-אסד, בעל בריתו ההיסטורי של חזבאללה, ב-8 בדצמבר 2024, הייתה אכזבה נוספת לארגון הטרור, שאיבד אז נתיב אספקה מועדף שדרכו העבירה לו איראן נשק וציוד.

חזבאללה, שהתערער קשות בעימות עם ישראל, נמצא מעתה במבוי סתום. התנועה הלבנונית, שאיבדה את רוב מפקדיה, נמצאת בעמדת חולשה. **נשיא לבנון החדש, ג'וזף עאון, דורש לפרק אותה מנשקה לטובת המדינה, כך שתשמור רק על תפקידיה כמפלגה פוליטית. היוזמה הזאת זוכה לתמיכת ארצות הברית ומדינות המפרץ. לעת עתה נראה שהצהרותיו של נעים קאסם, מנהיג המפלגה החדש, הולכות בכיוון הזה.** ואולם נותרו שאלות באשר לכנותן, שכן רוב הטילים הבליסטיים שבידי הארגון לא הושמדו בעימות עם ישראל, ואיראן לא ויתרה על תמיכתה בחבר החשוב הזה ב"ציר ההתנגדות".

החות'ים, השלוחה שמרעידה את הים האדום

ראשיתה של התנועה החות'ית בשנות התשעים, כשמנהיג הדת חוסיין אל-חות'י הוביל מרד נגד נשיא תימן, עלי עבדאללה סאלח, ממחוז צעדה שבצפון המדינה, שבו פעלו אז המורדים האלה כפלגים חמושים בלבד. במדינה שרוב תושביה סונים, החות'ים⁵⁴ הם יוצאי דופן, ומחזיקים באמונה שמקורה בשיעה, הזרית הדתית הזו, שמכיר רק בחמשת האימאמים הראשונים ולכן מצמצם יותר מן השיעה שממנה צמח, מהווה 15% מבין 40 מיליון תושבי תימן. השקפתם על האסלאם קיצונית, ותומכי התנועה סבורים בין היתר שהשריעה⁵⁵ צריכה לחול בכל שטח המדינה. החות'ים, הרואים בתרבותם

⁵⁴ מוכרים גם בשם "אנסאר אללה" (מילולית, "תומכי האל").

⁵⁵ כלומר, החוק האסלאמי.

הזיידית סיבה להיחשב לאליטה בתוך האסלאם, אינם מהססים לנהוג באכזריות במי שפולחנם שונה, ובכללם בני ארצם. לאחר איחוד תימן ב-1990 חוו החות'ים את השליטה הסונית כבלתי צודקת במיוחד, וטיפחו טינה שנמשכת עד היום כלפי ערב הסעודית, הנתפסת כאחראית להפצת הסונה בתימן.

החות'ים, שהתנגדו לשלטון כבר מן הבחינה הדתית, ראו בברית בין הנשיא סאלח לארצות הברית במאבק בטרור בגידה. כמה מלחמות פרצו בין המורדים לשלטון בשנות האלפיים, ובהן "מלחמת צעדה" ב-2004, שבה נהרג מנהיג החות'ים חוסיין אל-חות'י. הארגון ניצל את גל "האביב הערבי" כדי לקבל ממד חדש ולהקצין עוד יותר. לאחר שהנשיא סאלח הודח והשלטון עבר לממשלת מעבר, כרתו המורדים ברית עם עלי עבדאללה סאלח. סאלח, שביקש לשוב לשלטון, תגבר את שורות החות'ים בחיילי המשמר הרפובליקני. **ב-2014 צעדו החות'ים על צנעא, עמדו בהפצצות שפתחו בהן ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, וכך השתלטו על הבירה.** ואולם הקואליציה הזאת לא החזיקה מעמד: הנשיא לשעבר סאלח מצא מקלט בריאד, ונרצח ב-2017 בידי החות'ים משום שניסה לכרות ברית עם הממשלה הסעודית. המורדים, שהתבססו סופית בשלטון ושולטים בצפון-מערב המדינה, ובו מעוזים חשובים כמו צנעא או נמל חודיידה הפונה אל הים האדום, שולטים לפי ההערכות ב-60% מאוכלוסיית תימן.

החות'ים, החברים ב"ציר ההתנגדות", נהנו מתמיכת חזבאללה וגם מתמיכת איראן במערכה של 2014, שבה ניצבו מול המעצמות הסוניות האזוריות. כיום, כשהם עומדים בראש מאגר כוח אדם מרשים, שמוערך לכל הפחות ב-100,000 לוחמים⁵⁶, החות'ים מקבלים נשק מבעלות בריתם השיעיות, ובראשן טהרן. **מלבד האמונה השיעית והשנאה לארצות הברית, החות'ים שותפים עם איראן גם לשנאת ישראל. עדות לכך היא הסיסמה שלהם: "אללה הוא הגדול, מוות לאמריקה, מוות לישראל, קללה על היהודים, ניצחון לאסלאם".** נוסף על כך, מאז השתלטו על צפון-מערב המדינה, יש למורדים גישה ישירה לים האדום, מיקום אסטרטגי בעל חשיבות עליונה שאיראן מתכוונת בהחלט לנצל באמצעותם.

מאז פרצה המלחמה ברצועת עזה לא חדלו החות'ים לתקוף את ישראל במטחי טילים ורחפנים. יעילות המתקפות האלה נגד שטח ישראל נותרה מוגבלת, בזכות ביצועי כיפת ברזל המגינה על המדינה היהודית, אך האיום החות'י מתגלה כמסוכן הרבה יותר בים האדום. בעוד ש-12% מן הסחר הימי עוברים במימיו⁵⁷, הים האדום הוא זירה של מתקפות רבות מצד המורדים, המכוונות נגד אוניות המניפות דגל מערבי. **כדי לשבש את התנועה משתמשים המורדים בין היתר ברחפנים מתוצרת איראן מדגם שאהד-136, שטווחם 2,000 קילומטרים.** הם גם משתלטים על כלי שיט מסוימים, כמו ה"גלקסי לידר". האונייה הבריטית הזאת נתפסה בידי מחבלים חות'ים בנובמבר 2023 ושחררה רק בינואר 2025. ההידרדרות בסביבה הביטחונית מביאה באופן ישיר לעלייה בעלות הובלת המטענים מסין

⁵⁶ <https://www.longwarjournal.org/archives/2025/04/us-targets-houthi-military-and-political-leaders-in-latest-campaign.php>
⁵⁷ <https://www.europe1.fr/economie/attaques-des-houthis-en-mer-rouge-traffic-maritime-retards-prix-les-consequences-sur-leconomie-mondiale-4225605>

למערה. גם מדינות ערב סובלות ממעשי האלימות של החות'ים. נשיא מצרים עבד אל-פתאח א-סיסי ציין כי הם גורמים למצרים אובדן הכנסות של כ-800 מיליון דולר בחודש⁵⁸, דבר שעלול לסכן במידה רבה את היעד של 13 מיליארד דולר בהכנסות מפעילות תעלת סואץ בשנת הכספים 2025.

לאחר מכן הפכו החות'ים למטרה של ממשל טראמפ השני, שפתח בהפצצות רחבות היקף על עמדותיהם במרץ 2025. נשיא ארצות הברית הכריז שהחות'ים "יושמדו לחלוטין". בסוף אפריל הודיעה ארצות הברית שתקפה יותר מאלף מטרות חות'יות. בין התקיפות האלה, התקיפה בנמל ראס עיסא בליל 17 ל-18 באפריל הייתה קטלנית במיוחד, עם 80 הרוגים. לנוכח האבדות הכבדות האלה כרתו המורדים החות'ים הסכם הפסקת אש עם וושינגטון. ההסכם, שעליו הודיעה סולטנות עומאן, הוא דו-צדדי בלבד, ואינו שם קץ לפעולות האיבה בין הארגון התימני לישראל. אוניות של המדינה היהודית עדיין מותקפות בים האדום. לאחרונה יירטה ישראל טיל ששוגר לעבר ירושלים. גם נמל התעופה בן-גוריון, הסמוך לתל אביב, הותקף בטיל בליסטי. ישראל הגיבה בהפצצת נמל התעופה של צנעא, שבידי מחבלי החות'ים, ואלה איימו בתגובה לפגוע בטיסות אזרחיות.

ארצות הברית, המעדיפה מעתה גישה עסקתית ליחסים הבינלאומיים, אינה נראית מוכנה להתערב מול החות'ים כדי שיחדלו לתקוף את ישראל, ולכן החיפוש אחר מדינה שתוכל להפעיל עליהם לחץ כלשהו הפך לחיוני. **מאחר שהחות'ים הם השלוחה האיראנית האחרונה שעדיין מהווה איום מוחשי בזירה הבינלאומית, אין לצפות שטהרן תקרא להם להפסיק את פעולות האיבה.** עם זאת, אין לשלול לגמרי אפשרות כזאת, שכן היא עשויה להתממש במסגרת הסכם גרעין בין וושינגטון לטהרן, נושא סבוך שנעסוק בו בהמשך. לנוכח אי-הוודאות הזאת, פנייה למדינות שיש להן אינטרס מסחרי חשוב בים האדום, כמו מצרים או סין, עשויה להיות חלופה מעניינת.

"מלחמת הצללים": איראן בעמדת נחיתות

היחסים בין איראן לישראל לא תמיד היו שם נרדף לאיבה. לפני עליית הרפובליקה האסלאמית נהגו שתי המדינות לשתף פעולה בנושאים שונים. **אף שבתחילה התנגדה איראן להקמת המדינה היהודית, היא הייתה המדינה השנייה בעלת רוב מוסלמי, אחרי טורקיה, שהכירה בקיומה, ב-1950.** בין שתי המדינות התקיימו קשרים מסחריים ודיפלומטיים, אף כי לא רשמיים. כבר ב-1950 עברו יהודים מעיראק דרך שטח איראן כדי להגיע למדינה היהודית החדשה. נוסף על כך, איראן הייתה אז אחת מספקיות הנפט העיקריות של ישראל, שבתמורה סייעה לה לפתח את יכולותיה בתחום הטילים הבליסטיים לטווח בינוני. הקשרים האלה בין שתי המדינות היו חשובים במיוחד בכל הנוגע לבלימת האיום העיראקי החל משנות החמישים. עיראק, שבראשה עמד הלאומן עבד אל-כרים קאסם, הייתה איום על שתי המדינות. המשטרה החשאית האיראנית, הסאוואכ, שהוקמה בסיוע ה-CIA והמוסד,

⁵⁸ <https://www.agenceecofin.com/actualites/1803-126769-canal-de-suez-legypte-perd-800-millions-par-mois-en-raison-des-tensions-president>

שיתפה פעולה עם שירותי הביון הישראליים כדי לתמוך במורדים הכורדים בעיראק במאבקם במשטר קאסם.

המדינה הפרסית, שבראשה עמד השאה מוחמד רזא פהלוי החל ב-1941, הייתה אז בעלת ברית אזורית חשובה של ארצות הברית. במובן הזה, ההתקרבות בין טהרן לתל אביב נבעה גם מאינטרסים גיאופוליטיים. **היחסים הלא רשמיים אך הלבביים האלה התהפכו לחלוטין ב-1979, עם נפילת השאה ועליית האייתוללה ח'ומייני לשלטון. ח'ומייני ביקש לשים קץ לשיתוף הפעולה בין איראנים לגורמים מערביים, ולהפוך את המדינה לרפובליקה אסלאמית שתהיה מוקד של פאן-אסלאמיות אזורית.** בעיני האייתוללות, ארצות הברית, המייצגת את כל פגמי המערב, היא האויב האידיאולוגי האולטימטיבי. המאבק במי שהמנהיגים החדשים כינו "השטן הגדול" הפך מעתה לעדיפות עליונה במדיניות החוץ, וכך גם ישראל, שהמשטר האיראני רואה בה שלוחה אמריקאית במזרח התיכון, והמדינה היהודית אף זכתה לכינוי "השטן הקטן". מנהיגי הרפובליקה האסלאמית של איראן, שהיו מודעים היטב לכך שהשיעה היא מיעוט קטן לעומת האסלאם הסוני, חיפשו דרך לאחד את המוסלמים כדי להיות נושאי דגלם.

עם כינון המשטר החדש חזרה בה טהרן מן ההכרה בישראל וניתקה כל קשר דיפלומטי עם מנהיגיה. האייתוללה כונן שותפות עם הארגון לשחרור פלסטין, ואירח מיד את יאסר ערפאת בביקור דיפלומטי, ואחר כך קיבל אש"ף את משרדי שגרירות ישראל לשעבר בטהרן כדי להקים בהם את נציגותו. **העניין הפלסטיני הפך לגורם המאחד שטהרן נזקקה לו כדי להניע תנועה אנטי-מערבית רחבת היקף. האייתוללות, שהציגו את ארצות הברית כמטרד מערבי אימפריאליסטי, מצאו בסכסוך הישראלי-פלסטיני הזדמנות להציג את עצמם כמגיני המדוכאים בקנה מידה אזורי.** תל אביב הוצגה אז כזרוע המזוינת של הקולוניאליסט המערבי במזרח התיכון. בתקופה הזאת הונחו היסודות ל"ציר ההתנגדות". בראשית שנות השמונים, כשהג'יהאד האסלאמי הפלסטיני תקף את ישראל מרצועת עזה, ניצלה איראן את המחלוקות בין תנועת אמל לחלק מחבריה כדי לסייע בהקמת חזבאללה הלבנוני.

עם זאת יש לציין ששנות השמונים היו גם זירת המאבק בין עיראק לאיראן. סדאם חוסיין, שעמד אז בראש עיראק, שבה שיעים רבים, לא רצה שבגדד תחווה מהפכה אסלאמית בדומה לזו שהביאה לנפילתו של מוחמד רזא פהלוי. כבר בספטמבר 1980 פלשו הכוחות העיראקיים לאיראן. המערב התייצב רשמית לצד סדאם חוסיין. ואולם, בסיוע ישראל, ששימשה מתווכת מול טהרן, סיפקה ארצות הברית נשק לאיראן. התמרונים האלה נחשפו, והפרשה כונתה "איראן-גייט": ממשל רייגן הואשם בהפרת האמברגו על איראן באמצעות משלוחי הנשק האלה, שההכנסות מהם שימשו למימון הקונטרס, מורדים בניקרגואה, במאבקם בממשלה המהפכנית של החזית הסנדיניסטית לשחרור לאומי. ב-20 באוגוסט 1988 שמה החלטה של האו"ם קץ למלחמה בין עיראק לאיראן, והאייתוללות יכלו מאז להתרכז ביעד הישראלי.

בהקשר הזה הופיעה "מלחמת הצללים". טהרן, שהייתה מודעת היטב לכך שאינה מסוגלת להתעמת חזיתית עם ישראל, עם בעלת בריתה האמריקאית ועם המעצמות האזוריות שעשויות להתפתות לתמוך בהן, פנתה לשלוחותיה כדי לפגוע באינטרסים הביטחוניים והמסחריים של המדינה היהודית. על הפיגועים הרבים שביצעו שלוחות איראן הגיבה ישראל בסיכולים ממוקדים, תוך ניצול יכולותיו של המוסד. החיסולים האלה כווננו במהרה נגד המדענים שעבדו על הפרויקטים הגרעיניים של איראן, משום שישראל רצתה בכל מחיר למנוע מן האיתוללות נשק אטומי. המדען מוחסן פח'ריזאדה, האחראי לתוכנית הגרעין האיראנית, שהיה במעקב של שירותי הביון הישראליים כבר מ-2007, נרצח כך בנובמבר 2020 באמצעות מקלע מופעל מרחוק.

פרוץ המלחמה בעזה בעקבות מתקפות הטרור שביצע חמאס ב-7 באוקטובר 2023 הביא להחרפת המתחים בין איראן לישראל. בעימות הזה אף חרגו שני האויבים מעקרון התקיפות החשאיות או העקיפות. ב-1 באפריל 2024 הותקפה הקונסוליה האיראנית בדמשק, בסוריה, בתקיפה שיוחסה לישראל. בתקיפה נהרגו 13 בני אדם, ובהם שני גנרלים של כוח קודס, יחידת העילית של הזרוע הצבאית של המהפכה האסלאמית. טהרן, שניצבה מול תרגיל קשה של איזון גיאופוליטי, חיפשה דרך להגיב ובה בעת להימנע מכל הסלמה נוספת. בליל 13 ל-14 באפריל האחרון שיגרה איראן 185 כטב"מים, 110 טילי קרקע-קרקע ו-36 טילי שיוט לשטח ישראל, הן משטחה שלה והן מתימן ומעיראק. במתקפה הזאת תקף משטר האיתוללות לראשונה בתולדותיו את המדינה היהודית באופן ישיר, דבר שהעניק למערכה משמעות סמלית חשובה. ואולם יש לסייג זאת לנוכח יעילותה הנמוכה. מיד לאחר המתקפה הודיע צה"ל שיירט את הרוב הגדול של השיגורים האיראניים בסיוע בעלות בריתו, כמו ארצות הברית, בריטניה וירדן, ודיבר על שיעור יירוט של 99%. גם צרפת השתתפה בהגנה על ישראל ויירטה כטב"מים שחלפו מעל ירדן ועיראק. אף שהמתקפה פצעה כמה אזרחים, הייתה זו בכל זאת הצלחה טכנולוגית לתל אביב, שניצלה אותה כדי להפגין את עליונות מערכותיה על אלה של טהרן. ב-19 באפריל הגיבה ישראל בתורה בתקיפת מתקנים באזור איספהאן, במרכז המדינה הפרסית. בין היתר הושמדה סוללת הגנה אווירית. טהרן העדיפה להמעיט בהיקף הנזק ולא הגיבה.

כשהעימות בין חזבאללה לישראל הוביל למתקפה קרקעית של צה"ל, שיגרה טהרן 200 טילים, חלקם היפרסוניים, במסגרת מבצע "הבטחה אמיתית 2". השיגורים האלה, שנועדו גם לנקום את מותו של חסן נסראללה, יורטו שוב בידי כיפת ברזל ובעלות בריתה של ישראל. המדינה היהודית הגיבה על המתקפה ב-26 באוקטובר בתקיפת מתקנים צבאיים איראניים, ובפרט אתרי ייצור טילים וסוללות טילים.

התפתחות העימות בין ישראל לאיראן, על רקע המלחמה בעזה, נוטה במידה רבה מאוד לטובת ישראל, במיוחד מאז המערכה האווירית שפתחה תל אביב נגד איראן ב-13 ביוני האחרון.

התקיפות שביצע צה"ל במסגרת מבצע "עם כלביא" ("Rising Lion" באנגלית) הן הצלחה צבאית שאין עליה עוררין. בתקיפת מתקני הגרעין של המשטר האיראני ואתרי ייצור טילים, מבקש צה"ל להשמיד את תוכנית הגרעין של האייתוללות. הכוחות הישראליים פגעו גם בכוח האדם שממלא תפקיד מרכזי בתוכנית הגרעין הפרסית, וחיסלו מדענים רבים, ובהם פריידון עבאסי, ראש הארגון האיראני לאנרגיה אטומית לשעבר, ומוחמד מהדי טהרנזי, נשיא האוניברסיטה האסלאמית אזאד. גם אישים צבאיים ופוליטיים מן השורה הראשונה היו יעד לצבא ישראל, ובהם חוסיין סלאמי, מפקד משמרות המהפכה האסלאמית, אמיר עלי חאג'זאדה, מפקד כוח החלל והאוויר של משמרות המהפכה, ועלי שדמאני, יועצו המועדף של האייתוללה חמינאי⁵⁹.

התגובה האיראנית, שכללה בעיקר שיגור טילים בליסטיים לעבר המדינה היהודית, הצליחה לגרום נזק משמעותי למרות יעילותה של כיפת ברזל הישראלית. אבל הזמן אינו פועל לטובת טהרן, שמתקפותיה נחלשות בשל הפגיעה הניכרת ביכולותיה הצבאיות. המשך המערכה הזאת, שבנימין נתניהו מגדיר כמנע, מעורר שאלות ותלוי בעיקר בשני שחקנים: תחילה במשטר האיראני, אבל גם, ובעיקר, בדונלד טראמפ.

היה זה בלתי סביר בעליל שטהרן תקבל בעין יפה את דרישתו של הנשיא ה-47 של ארצות הברית ל"כניעה ללא תנאים". עבור משטר שהדלק העיקרי שלו הוא אידיאולוגי, כפיפת ראש מול אויבו המר, שהוא מכנה "השטן הגדול", פירושה ויתור על עצם קיומו ובה בעת התכחשות לדוקטרינה שלו, עמדה שהשלטונות באיראן יראו בוודאי כבלתי מתקבלת על הדעת. נוסף על כך, כניעה של האייתוללות תהיה הודאה בחולשה מול אוכלוסייה שרחוקה מלהיות נאמנה לרפובליקה האסלאמית, ועלולה לעורר התקוממות שמשמעותה סוף המשטר.

אף שהדבר אינו לרוחו של האגף הקשוח בזרם MAGA, ואף שדונלד טראמפ הופך את עליונות דוקטרינת ה-America First בכל תחומי המדיניות האמריקאית, ובפרט במדיניות החוץ, לסימן ההיכר של נשיאותו, לסוגיית הגרעין האיראני יש השלכות שנראה שהן מחייבות פתרון התקפי. למרות הצלחת המתקפה הישראלית, רק לארצות הברית יש הצידוד הצבאי שמסוגל להשמיד את אתר הגרעין בפורדו. האתר הזה הוא מתקן הגרעין השני בגודלו של המשטר האיראני. הוא שוכן סמוך לעיר קום, קבור בעומק של 80 עד 90 מטרים, ולכן נמצא מחוץ להישג ידו של צבא ישראל. מלבד מבצע קרקעי, האפשרות היחידה האחרת הייתה שארצות הברית תשתמש בפצצת GBU-57 כדי לנסות להשמיד את אתר פורדו.

⁵⁹ - https://www.bfmtv.com/international/moyen-orient/israel/infographies-iran-israel-sites-cibles-hauts-grades-et-civils-tues-comment-en-sept-jours-les-deux-pays-ont-basculé-dans-la-guerre_GN-202506200049.html

לנוכח הדילמה הזאת בחר לבסוף דונלד טראמפ בפתרון התקפי, שאולי שם קץ סופי למדיניות הפייסנות שבה דגלו בזה אחר זה ממשלי אובמה וביידן. לאחר שהשאיר את המשקיפים באי-ודאות בנוגע להתערבות אמריקאית אפשרית, תקף דייר הבית הלבן את שלושת אתרי הגרעין האיראניים העיקריים הידועים, נתנז, פורדו ואיספהאן, במסגרת מבצע "Midnight Hammer" (מילולית, "פטיש חצות"), שנפתח ביום ראשון, 22 ביוני האחרון. בליל שישי לשבת דאגו האמריקאים מבעוד מועד להסיח את הדעת, כשהטיסו לכיוון האוקיינוס השקט קבוצת מפציצי B-2, המטוס היחיד שמסוגל להטיל פצצות GBU-57, או "bunker buster", כדי שלא לעורר את חשד האיראנים. ייחודה של פצצת GBU-57 הוא שאינה מתפוצצת במגע עם הקרקע, אלא חודרת אל מתחת לפני השטח ופוגעת במטרות בעומק של עד 60 מטרים. זהו יתרון לא מבוטל לפגיעה במתקני גרעין תת-קרקעיים, אך הוא לא הספיק כדי להפיג את כל הספקות באשר ליעילותה של אסטרטגיה כזאת, ובהם הספקות שהעלה הפנטגון⁶⁰ ימים ספורים לפני המבצע, מאחר שאתר פורדו נמצא לפי ההערכות בעומק של 80 עד 90 מטרים.

באותו זמן התקרבה למזרח התיכון קבוצה של שבעה מפציצי B-2 Spirit, תוך צמצום התקשורת למינימום ותוך תדלוק באוויר. לפני שצי המפציצים חדר למרחב האווירי האיראני, שיגרה צוללת אמריקאית שני תריסרים של טילי שיוט מסוג טומהוק, שנועדו להחליש את ההגנה האווירית של המשטר, בזמן שקבוצת ליווי ביצעה ירי חיפוי כדי לנטרל איזמי קרקע-אוויר. מפציצי ה-B-2 הטילו אז 14 פצצות GBU-57, שמשקלן כל אחת מהן יותר מ-13 טונות, על אתרי הגרעין בפורדו ובנתנז. האתר באיספהאן הופגז בטיילי שיוט מסוג טומהוק. בתום המבצע פתחה קבוצת התקיפה "Midnight Hammer" בטיסה חזרה לארצות הברית. לדברי הגנרל דן קיין, ראש המבצע, "השימוש המבצעי הראשון" בפצצת GBU-57 גרם "נזק חמור" לאתרי הגרעין האיראניים⁶¹.

מלבד תגובה רפה נגד בסיס אמריקאי בקטאר, מבצע שעליו הוזהרה ארצות הברית מראש בידי שירותי הביון האיראניים, האייתוללות לא הגיבו. הפסקת אש נכנסה לתוקף ביום שלישי, 24 ביוני, ושמה קץ לעימות שייקרא מעתה "מלחמת 12 הימים". העימות גבה את חייהם של יותר מאלף בני אדם באיראן ושל 28 לפחות בצד הישראלי⁶². באשר לאתרי הגרעין האיראניים, ההיקף המדויק של הנזק שגרמה המתקפה המשותפת של וושינגטון ותל אביב עדיין אינו ידוע. בשעות שלאחר המבצע העריך נשיא ארצות הברית שמדובר ב"הצלחה צבאית מרהיבה", שפירושה השמדה "מוחלטת וגמורה" של אתרי המפתח במערך הגרעין האיראני. ואולם נראה שהמציאות מורכבת יותר, בשל כמה גורמים, כמו החשד שהאייתוללות העבירו חלק ממלאי האורניום המועשר לפני התקיפות, או הנעלם שבקיומם האפשרי של אתרי גרעין סודיים. לנוכח אי-הוודאות הזאת, מעריך הפנטגון שאף שלפי מודיעיני האתרים

⁶⁰ <https://www.lefigaro.fr/international/conflit-iran-israel-le-pentagone-doute-encore-de-la-capacite-des-bombes-gbu-57-a-detruire-le-site-nucleaire-de-ford-20250619>

⁶¹ <https://www.rts.ch/info/monde/2025/article/operation-midnight-hammer-les-details-de-l-attaque-americaine-en-iran-28921676.html>

⁶² <https://www.lefigaro.fr/international/guerre-contre-israel-les-systemes-antiaeriens-endommages-ont-ete-replaces-affirme-l-iran-2> 0250720

שהותקפו "הושמדו לחלוטין", האיום הגרעיני האיראני נדחה לתקופה שאינה עולה על שנתיים⁶³. הכרחי יהיה לנצל את פרק הזמן הזה כדי להרחיק את איראן סופית מן המועדון הגרעיני, כפי שנראה בהמשך.

המהומות הקשורות לאיום האסלאמיסטי

מלבד החרפת מלחמת הצללים בין ישראל לאיראן וההשלכות של המלחמה ברצועת עזה, הנמשכת מאז מתקפות 7 באוקטובר, המזרח התיכון נתון גם לאיום של חזרה בכוח של הטרור האסלאמיסטי. לאחר שקואליציה בהובלת ארצות הברית גירשה את "המדינה האסלאמית" (המכונה גם דאעש או ISIS) מסוריה ב-2019, והביאה לנפילת הח'ליפות הפיזית שלו, רגיעה יחסית יכלה ליצור רושם שהאיום שמציב דאעש נמצא מעתה תחת שליטה. נפילת בשאר אל-אסד בסוריה ב-8 בדצמבר 2024, בידי קואליציה של מורדים ואסלאמיסטים בהובלת הג'יהאדיסט לשעבר אחמד א-שרע, עלולה, בשל אי-הוודאות הרבה שהיא כרוכה בה, לסלול את הדרך לשובו של ISIS לקדמת הבמה. במקביל, אין להזניח את הסכנה שבאסלאם הפוליטי, המתגלמת בהשפעה האזורית של האחים המוסלמים.

בסוריה, משטר חדש ואי-ודאות

אחד ההסברים העיקריים למהומות שסוריה סובלת מהן מאז הכריזה על עצמאותה ב-1946 הוא הדו-קיום הקשה בין כמה קבוצות דתיות. כשצרפת קיבלה את המנדט על סוריה בעקבות הסכמי סייקס-פיקו של 1916, היא חלקה עם שותפתה הבריטית להסכם את החשש מפני התהוותה של תנועה פאן-ערבית שתאיים על האינטרסים הכלכליים והפוליטיים שלה. **בראשית המאה התשע עשרה החלה לשגשג בקרב האליטות האינטלקטואליות במדינות ערב השונות תנועה תרבותית ופוליטית המכונה א-נהדה (מילולית "התעוררות" בערבית). התנועה, שנולדה מתוך רצון לבטא את התרבות הערבית, הובילה להגדרת מכנים משותפים, כמו השפה הערבית, שהודגשה ביצירות של אמנים ואינטלקטואלים, והדת המוסלמית, ושאפה לבטא את הייחוד הערבי.** לאחר פירוק האימפריה העות'מאנית ביקשו המערביים למנוע את מימושה. בסוריה חילקה צרפת את המדינה לפי אמת מידה דתית והקימה ארבע מדינות: שתיים לסונים של דמשק וחלב, אחת למיעוט העלווי והאחרונה לעדה הדרוזית.

מפלגת הבעת', שנוסדה ב-1947, נשאה את לפיד תנועת א-נהדה. המפלגה, פרי שיתוף פעולה בין שני אינטלקטואלים, אחד אורתודוקסי ואחד סוני, שאפה לאחד את מדינות ערב באמצעות צורה של סוציאליזם המבוסס על צדק כלפי העם, וכן לאומיות מסוימת הנשענת על התרבות הערבית. מפלגת הבעת' ראתה גם באסלאם אמצעי לחיזוק האיחוד הזה. בתום סדרה של הפיכות צבאיות עלה חאפז אל-אסד לשלטון והורה לנסח חוקה, שקבעה את מפלגת הבעת' כ"מנהיגת המדינה

⁶³ <https://www.reuters.com/world/middle-east/iranian-nuclear-program-degraded-by-up-two-years-pentagon-says-2025-07-02/>

והחברה" עם אישורה הסופי ב-13 במרץ 1973. שלטונו של חאפז אל-אסד, בן העדה העלווית, דחף את הרוב הסוני (כ-70% מן האוכלוסייה) למלא את שורות האופוזיציה. גם הפרויקט הפאן-ערבי לא היה בראש סדר העדיפויות של המנהיג הסורי. עם מותו, ב-2000, עבר השלטון לבנו בשאר אל-אסד, שנהנה בתחילת דרכו מתדמית של נשיא רפורמיסטי.

התדמית הזאת נפגעה סופית עם כליאת מתנגדיו הפוליטיים ב-2005, אך בעיקר עם הדיכוי העקוב מדם של ההפגנות שפרצו בעקבות ההשפעות המקומיות של "האביב הערבי". חיילי המשטר לא היססו לירות במפגינים באש חיה, דבר שהצית מלחמת אזרחים כבר ב-2011. המלחמה זעזעה לאורך זמן את דעת הקהל הבינלאומית כשבשאר אל-אסד פתח במתקפה בנשק כימי על דמשק באוגוסט 2013. "הטבח בע'וטה" גבה יותר מ-1,200 קורבנות, ו-10,000 בני אדם הורעלו. הקהילה הבינלאומית, בין היתר בשל סירובה של רוסיה וגם בשל היסוסיה של בריטניה, לא התערבה צבאית בסוריה. **מלחמת האזרחים נמשכה, והמאבק הפוליטי בין מורדי הצבא הסורי החופשי לשלטון לווה בסכסוך דתי בין המיעוטים השונים בסוריה לבין אסלאמיסטים שהשפעתם הלכה וגברה.** לאחר 13 שנות מלחמת אזרחים, המצב ההומניטרי בסוריה קטסטרופלי במיוחד. 70% מן האוכלוסייה תלויים בסיוע הומניטרי ומחציתה עקורה, ולפי ההערכות נהרגו במלחמה 528,500 בני אדם, ובהם יותר מ-181,939 אזרחים.⁶⁴

בהקשר הזה התרחשה נפילתו של בשאר אל-אסד. **בתוך 12 ימים בלבד שמה קואליציה בהובלת ארגון היאת תחריר א-שאם (HTS) קץ לשלטון שושלת אל-אסד, שנמשך 54 שנים, והביאה לבריחתו של בשאר אל-אסד. בראש הקואליציה עומד אדם בעל פרופיל מפוקפק ועבר ג'יהאדיסטי לא רחוק כל כך.** אחמד א-שרע, ששם הקוד שלו אבו מוחמד אל-ג'ולאני, הצטרף לג'יהאד ולאל-קאעדה ב-2003 כדי להילחם בכוחות האמריקאיים בעיראק. הוא נעצר כעבור שנתיים והוחזק בכמה בתי כלא, ובהם אבו ע'רייב⁶⁵, עד ששוחרר ב-2009. עם פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה ב-2011 שלח אותו אבו בכר אל-בגדאדי, שעמד אז בראש "המדינה האסלאמית בעיראק", להקים את שלוחת א-נוסרה בסוריה⁶⁶. השלוחה הזאת סופחה ב-9 באפריל 2013 ל"מדינה האסלאמית בעיראק" ונעשתה חלק מ"המדינה האסלאמית בעיראק ובלבנט". ואולם אל-ג'ולאני, המקורב לאבו בכר אל-בגדאדי, עזב את דאעש באותה שנה והפך את א-נוסרה לשלוחה של אל-קאעדה. ב-2016 החליט אבו מוחמד אל-ג'ולאני לנתק את הקשר עם אל-קאעדה, וארגונו הפך להיות תחריר א-שאם. א-שרע, המצהיר שהתרחק מן הג'יהאד העולמי, שלט מ-2017 באזור אידליב שבצפון-מערב המדינה. אידליב, שהייתה ידועה בעבר בשוק ובחקלאות שלה, מארחת קבוצות רבות של מורדים וג'יהאדיסטים. ג'ולאני נטש את השם א-נוסרה לטובת "חזית פתח א-שאם" לפני שהשתלב ב-HTS ב-2017. האיש, שמאז הוא מציג את

⁶⁴ <https://www.lopinion.fr/international/syrie-la-guerre-civile-a-cause-plus-de-528-500-morts-en-pres-de-quatorze-ans#:~:text=Syrie-,Syrie%3A%20la%20guerre%20civile%20a%20caus%C3%A9%20plus%20de%20528.500,en%20pr%C3%A8s%20de%20quatorze%20ans&text=Plu.s%20de%20181%20939%20civils,combattants%2C%20selon%20l'Observatoire>

⁶⁵ <https://www.ft.com/content/8aa819a3-2fc7-4790-be00-b42f21ed1c4e>

⁶⁶ https://www.lemonde.fr/international/visuel/2025/03/15/ahmed-al-charaa-un-strategie-aux-mille-visages_6581292_3210.html

עצמו כג'יהאדיסט שחזר בו, נותר עם זאת ברשימת הטרור של ארצות הברית עד 20 בדצמבר 2024, ועד אז הציע הממשל האמריקאי 10 מיליון דולר תמורת לכידתו. שליטת HTS בשטח הזה, ששטחו 6,500 קילומטרים רבועים, אפשרה לא-שרע להתנסות בהפעלת שלטון. "ממשלת ההצלה הסורית" היא בעלת אוריינטציה שמרנית, אך מנהיגה הכחיש כל קיצוניות ואף הרחיק לכת עד כדי הטפה לפתיחות כלפי המיעוטים.

דווקא גורלם של המיעוטים העלווי, הנוצרי והדרוזי הוא שמטריד את הקהילה הבינלאומית מאז הפך אחמד א-שרע לנשיא הזמני של סוריה. המנהיג החדש של המדינה אינו חדל לחזור על רצונו לאחד את סוריה, אך מתקשה לרסן את הגורמים הקיצוניים ביותר בקואליציה שלו. אחרי חצי מאה של שלטון עלווי, הרוב הסוני נמצא מעתה בעמדת כוח, והסכנה לחיפוש נקמה גדולה. הסכנה הזאת התממשה במרץ האחרון, כשאסלאמיסטים השתמשו במתקפות של נאמני בית אסד כעילה לביצוע מעשי אלימות נוראיים בעיר החוף לטקיה, מעוז עלווי. במהלך העימותים האלה מנה המצפה הסורי לזכויות האדם 1,383 הרוגים בצד העלווי⁶⁷. האלימות פקדה גם את העדה הדרוזית בג'רמאנא ובצחנאיה, ערים בפאתי דמשק, וכן במחוז א-סוידא, שבו מרוכזים רוב 700,000 הדרוזים של סוריה. כמאה בני אדם נהרגו באלימות הזאת, שעוררה דאגה בקרב העדה. המנהיג הרוחני של הדרוזים, חכמת אל-הג'רי, הוקיע "מערכה של רצח עם" ואף הרחיק לכת עד כדי דרישה להתערבות כוחות בינלאומיים כדי להבטיח את ביטחון העדה.

בצפון ישראל חיים 150,000 דרוזים, ובנימין נתניהו רואה במחלוקות האלה הזדמנות להתקרב לדרוזים של סוריה וכך לאבטח את הגבול בין המדינה היהודית לסוריה. ישראל אינה נותנת אמון בממשלה הסורית החדשה, ולכן ניהלה מערכת הפצצות נגד מאגרי הנשק הכימי של בשאר אל-אסד בימים שלאחר נפילתו. כדי להפגין את תמיכתה בעדה הדרוזית, הפציצה תל אביב בסמוך לארמון הנשיאותי בדמשק. המצב הסלים במידה ניכרת החל ב-13 ביולי האחרון, כשפרצו עימותים בעיר א-סוידא בין דרוזים לחמולות בדואיות, בעקבות חטיפתו של סוחר דרוזי בידי הבדואים. הכוחות הממשלתיים שנשלחו מדמשק התייצבו לצד הבדואים, והואשמו בין היתר בהוצאה להורג בלי משפט של אזרחים דרוזים. ישראל התערבה שוב, הפציצה את הכוחות הסוריים וגם ניהלה מערכה של תקיפות נגד מטרות צבאיות ממשלתיות בדמשק, באזור הארמון הנשיאותי.

לבסוף הוכרזה ב-19 ביולי הפסקת אש בין הדרוזים לבדואים, ובמסגרתה נסוגו הכוחות הסוריים מן העיר א-סוידא. לפי מספר ההרוגים הזמני שפרסם המצפה הסורי לזכויות האדם, נהרגו 1,311 בני אדם מאז 13 ביולי, רובם דרוזים, ומהם 194 שהוצאו להורג בלי משפט בידי אנשי כוחות הכפופים למשרדי הביטחון והפנים. יש להוסיף לכך את 128,000 העקורים שמנה הארגון הבינלאומי להגירה. הממשלה הסורית

⁶⁷ https://www.franceinfo.fr/monde/revolte-en-syrie/affrontements-en-syrie-au-moins-1-383-civils-tues-depuis-le-6-mars-selon-un-nouvel-bilan-d-une-ong_7125711.html

מסרה גם שהצליחה לנטרל את המשבר "באמצעות פינוי משפחות הבדואים והשבטים הנמצאים כעת בעיר א-סוידא"⁶⁸. באותה עת הודיע הנשיא הזמני של סוריה שהחליט להפקיד את שמירת הסדר בעיר בידי הדרוזים, וציין כי "פלגים מקומיים ושייח'ים נבונים ייטלו על עצמם את האחריות לשמירת הביטחון" בא-סוידא⁶⁹. אחמד א-שרע הבהיר שבחר בנסיגה כדי שלא להחיש את פריצתה של "מלחמה גלויה עם הישות הישראלית על חשבון העם הדרוזי שלנו ועל חשבון יציבותה של סוריה", וכדי "להעניק עדיפות לאינטרס הלאומי".

העימותים הבין-עדתיים האלה הם אתגר גדול עבור א-שרע, שרואה את תוכניתו לאחד את סוריה בסכנה חמורה. **האיש החזק החדש בדמשק, שביקש למנוע מכמה מיעוטים, כמו הדרוזים והכורדים, להתבדל, הודיע זמן קצר לאחר עלייתו לשלטון על רצונו לאחד את סוריה, והחליט בין היתר שכל הקבוצות החמושות במדינה יצטרפו לכוחות הממשלתיים בפקוד משרד הביטחון.** לעת עתה המיליציות הדרוזיות חלוקות בנוגע לתגובה הראויה, ומסרבות למסור לממשלה את נשקן הקל, על רקע חוסר אמון ביכולתה של הממשלה להגן עליהן, וגם ברצונה לרסן את הגורמים הקיצוניים ביותר שבה, כמו אלה שהתייצבו לצד החמולות הבדואיות. הכורדים, מצדם, חתמו במרץ האחרון על הסכם נפרד להצטרפות לכוחות הממשלתיים, אך המציאות בשטח מרמזת שהמיליציות הכורדיות השונות ממשיכות לגייס ולחמש לוחמים חדשים. במדינה רב-עדתית שתולדותיה רצופות טענות וטינה בין-עדתיות, תוכנית כזאת של איחוד וריכוז נראית מוקדמת מדי, בלשון המעטה. אין לשלול שסוריה תתקדם דווקא לעבר מבנה פדרלי, שיבטיח למיעוטים הדורשים זאת את היכולת לדאוג לביטחונם, במסגרת מנהלית הכפופה לדמשק. התפתחות הסוגיה הזאת תהיה מכרעת לתדמיתם של השלטונות הסוריים החדשים, המבקשים לגיטימציה בזירה הבינלאומית, וגם בשל השפעתה האפשרית על שאלת נרמול היחסים בין דמשק לתל אביב, שבה נעסוק בהמשך.

האחים המוסלמים, האיום הטרנס-לאומי של האסלאם הפוליטי

ארגון האחים המוסלמים הוא כיום אחד הארגונים האסלאמיסטיים החזקים בעולם. ראשיתו בהתמוטטות האימפריה העות'מאנית, והוא ביקש להתנגד לנוכחות הבריטית במצרים, אך גם לתקן את חוסר האחדות של העולם הערבי באמצעות הפיכת האסלאם לערך משותף. בניגוד לפאן-ערביות הקלאסית, המשלבת לאומיות וסוציאליזם ורואה באסלאם רק ערוץ תרבותי והיסטורי, האחים המוסלמים רואים בדת המוסלמית את עמוד התווך של מדינה עתידית, שאינה יכולה להיות אלא אסלאמית. התנועה, שנוסדה ב-1928 בידי התאולוג המצרי חסן אל-בנא, מקדמת הקמת מדינה דתית במצרים שתתנהל על פי השריעה. לכן מתארים את הזרם הזה כתומך ב"אסלאם פוליטי". דרך הפעולה

⁶⁸ https://www.lemonde.fr/international/article/2025/07/27/les-bedouins-du-sud-syrien-les-autres-victimes-de-la-bataille-de-souweida_6624533_3210.html

⁶⁹ <https://www.lefigaro.fr/international/syrie-ahmed-al-charaa-transfere-le-maintien-de-la-securite-a-soueida-aux-druzes-plus-de-350-morts-depuis-dimanche-20250717#retrait-des-troupes-syriennes-de-soueida>

של האחים המוסלמים נובעת מאופייה הפוליטי והדתי כאחד של התנועה, והיא אסלמה הדרגתית של החברה, שאפשר לכנותה גם "אסלמה מלמטה"⁷⁰. כפי שמסכמת פלורנס ברז'ו-בלאקלר, מטרתם הסופית של האחים המוסלמים היא "לאחד את כל הזרמים האסלאמיים בתנועה גדולה אחת כדי לכונן את הח'ליפות עלי אדמות".

עם הקמתם ביקשו האחים המוסלמים להוביל את החברה המצרית לחזרה לעקרונות האסלאם, ועסקו בפעילות דתית ופוליטית כאחד. האקטיביזם הפוליטי והחברתי הזה ניכר בעיקר בפעולות שנקטה התנועה כדי למלא את החסר שהותירה המדינה בתחומים שונים, ובמיוחד בתחום החברתי. חסן אל-בנא, המדריך העליון הראשון של האחים המוסלמים, עודד הקמת מוסדות חברתיים, צדקה וחינוך. האחים המוסלמים, בשל התנגדותם לכוחות הבריטיים באמצעות פיגועי תופת וחיסולים ממוקדים, נהנו מפופולריות מסוימת בקרב האוכלוסייה, ומנו בסוף שנות הארבעים יותר מ-500,000 חברים.

בתקופה הזאת התבססו שלוחות של התנועה באזורים שונים במזרח התיכון, כמו סוריה, עיראק ופלסטינה. אף שאין להן ארגון אחד או תוכנית משותפת, כל אחת מן הקבוצות שצמחו מן הזרם הזה, כמו חמאס או אל-קאעדה, היא סונית, מקיימת ג'יהאד ושואפת לכפות את השריעה. מקורן של האוריינטציות האלה בדוקטרינה שפיתח סייד קוטב, משורר ומסאי מצרי שהטיף להשקפה קיצונית ופונדמנטליסטית של האמונה, הרואה במוסלמים שנחשבים אדוקים פחות מדי כופרים מומרים, וקוראת למאבק מזוין באויבי האמונה: היהודים, הנוצרים והאתאיסטים.

האחים המוסלמים, שהיו מעורבים בהפיכה שהביאה לנפילת המלך פארוק ביולי 1952, נדחקו מן השלטון בידי בעלי בריתם, תנועת הקצינים החופשיים, על רקע מחלוקת בנוגע לאופייה הצבאי והחילוני של הממשלה שהקצינים ביקשו לכונן. לאחר ניסיון ההתנקשות הכושל במנהיג הקצינים החופשיים, גמאל עבד אל-נאצר, ביקשו האחים המוסלמים, שהוצאו מחוץ לחוק, להיות חלופה למשטר באמצעות עמדות פופוליסטיות. רק ב-1970, עם עלייתו לשלטון של הנשיא אנואר סאדאת, חזרה התנועה לזירה הפוליטית. האחים המוסלמים מימשו אז במלואו את הממד הפוליטי שלהם, והתמודדו בבחירות לפרלמנט החל ב-1984. כשהנשיא חוסני מובארק התפטר בעקבות "האביב הערבי", בחרו האחים המוסלמים במוחמד מורסי כמועמד לנשיאות, והוא היה לנשיא הראשון של מצרים שנבחר באופן דמוקרטי. ב-3 ביולי 2013 הופל מוחמד מורסי בידי קואליציה בהובלת הגנרל עבד אל-פתאח א-סיסי, שהיה לנשיא מצרים החדש ב-8 ביוני 2014 והוציא שוב את האחים המוסלמים מחוץ לחוק. התנועה נתונה מאז לדיכוי קשה מצד השלטון, שהוביל בין היתר לכליאתם של רבים מחבריה.

⁷⁰ <https://www.lefigaro.fr/international/freres-musulmans-arabie-saoudite-egypte-russie-ces-pays-qui-ont-d-ores-et-deja-interdit-l-org-anisation-20250523#:~:text=La%20confrérie%20des%20Frères%20musulmans%2C%20organisation%20promouvant%20une%20islamisation%20par,20%20mai%20par%20Le%20Figaro>

כפי שצוין קודם, לאחים המוסלמים יש שלוחות באזורים שונים במזרח התיכון. בסוריה הוקמה השלוחה המקומית של האחים המוסלמים בשנות השלושים, והיא מילאה תפקיד מרכזי בהפצת מסר הארגון כשהנשיא נאצר הוציא את האחים המוסלמים המצריים מחוץ לחוק ב-1954. האחים המוסלמים התנגדו למפלגת הבעת', שדגלה במשטר חילוני. כשחאפז אל-אסד עלה לשלטון, הכריזה התנועה על עצמה כנציגת העניין הסוני מול משטר שבידי המיעוט העלווי. מדיניות הדיכוי של הממשלה כלפי האחים המוסלמים הובילה לעימותים עקובים מדם, ובהם אלה שפקדו את העיר חמאה כמה פעמים ב-1981 וב-1982, ובעקבותיהם נהרגו רבים מחברי הארגון או נאלצו לגלות. הארגון האסלאמי, שאיבד את השפעתו ואת אחיזתו המקומית, ניצל את מלחמת האזרחים של 2011 כדי לתמוך בקבוצות אופוזיציה למשטר בשאר אל-אסד, שהגדיר אותו כארגון טרור ב-2013. האחים המוסלמים, שנכחו בפלסטינה כבר בשנות השלושים, הגבירו את השפעתם ברצועת עזה ובגדה המערבית לאורך המלחמות בין הפלסטינים לישראל, בין היתר באמצעות המנוף ההומניטרי. בניגוד לקבוצות אחרות, כמו הארגון לשחרור פלסטין, האחים המוסלמים רואים בהקמת מדינה אסלאמית יעד שקודם למאבק בשכן העברי. חלק מחברי הארגון החלו לפעול למען פעולה צבאית נגד ישראל בראשית שנות השמונים, דבר שהוביל לפיצול ולהקמת חמאס ב-14 בדצמבר 1987.

האסלאם הפוליטי שבו דוגלים האחים המוסלמים הוא החוט המקשר של התפשטותם הטריטוריאלית. העדפתם לאסטרטגיה של אסלמה הדרגתית של החברה, דרך אוכלוסייתה ומוסדותיה, מקשה על זיהוי פעולתם בהשוואה לזו של ארגונים אסלאמיסטיים הנשענים על אלימות בלבד. מלבד מצרים וסוריה, מדינות רבות החליטו להוציא את הארגון מחוץ לחוק, ולעתים גם להגדירו כארגון טרור. רוסיה הייתה חלוצה בתחום, כשהחליטה להכניס את האחים המוסלמים לרשימת ארגוני הטרור כבר ב-2003⁷¹. כמה מדינות ערביות, כמו ערב הסעודית, איחוד האמירויות או בחריין, הלכו באותה דרך ב-2014. באפריל האחרון קיבלה ירדן החלטה דומה, בטענה שהתנועה עמדה להצטייד בנשק ולהפוך לכוח מערער יציבות במדינה. לפיכך החליטה ממשלת ירדן לאסור את כל פעילויותיהם, לסגור את משרדיהם ולהחרים את רכושם בשטח ירדן⁷². יש לציין שהזרוע הפוליטית המקומית של האחים המוסלמים, חזית הפעולה האסלאמית, אינה כלולה באיסור⁷³.

אירופה הגיבה באיחור לאיום האסלאם הפוליטי. ב-2021 הכניסה אוסטריה את האחים המוסלמים לרשימה השחורה של "ארגונים קיצוניים הקשורים לפשיעה ממניעים דתיים"⁷⁴. הסיבה לאיחור הזה נעוצה ככל הנראה באסטרטגיית החדירה האיטית של האחים, המקנה להם מראית עין של מכובדות בהשוואה לארגוני טרור אסלאמיים אחרים. אסטרטגיית החדירה שלהם לתחומי הספורט, העמותות

⁷¹ https://www.bfmtv.com/societe/religions/russie-egypte-jordanie-ces-pays-qui-ont-deja-interdit-les-freres-musulmans_AN-202505220812.html

⁷² <https://www.france24.com/fr/moyen-orient/20250424-jordanie-freres-musulmans-interdiction-activites-securite-nationale-gouvernement>

⁷³ <https://orientxxi.info/magazine/jordanie-malgre-leur-interdiction-les-freres-musulmans-toujours-presents,8235>

⁷⁴ <https://www.marianne.net/laultriche-premier-pays-europeen-a-interdire-les-freres-musulmans>

הפוליטיקה מכוונת לטווח הארוך ודוגלת בחשאיות; מדברים על "אנטריזם" (חדירה מבפנים) ואף על "ג'יהאדיזם של אווירה". דוח שהזמינה הממשלה וחשף "לה פיגארו" מגלה את השפעתה האמיתית של התנועה בצרפת ואת אסטרטגיית ה"מיסוד" שלה. שר הפנים מדבר על "איום ברור מאוד כלפי הרפובליקה, איום על הלכידות הלאומית", וצרפת עשויה להחליט גם היא לאסור את הפעילויות הקשורות לאחים המוסלמים. התקדימים ההיסטוריים שהוזכרו לעיל חושפים את המסוכנות של האחים המוסלמים ליציבותו של כל סוג של ממשל, ועל אחת כמה וכמה לרפובליקה, שהשיטה הדמוקרטית שלה מתירנית יותר מזו הפועלת במשטר צבאי. התקדימים האלה, וכן האיסורים שהטילו מדינות שונות במזרח התיכון, צריכים להביא את צרפת, וגם מדינות אירופיות אחרות, להתגונן מפני איום האסלאם הפוליטי באמצעות הוצאת הארגון מחוץ לחוק והגדרתו כארגון טרור.

לנוכח המצב בסוריה, סביר שתנועת האחים תנסה לנצל את הבלבול השורר בראשית דרכה של הממשלה כדי לשוב ולצבור השפעה ואחיזה מקומית. האסטרטגיה של האחים, אסלמה של הפוליטיקה, תתחרה מיד בסמכותו של אחמד א-שרע, ולכן לא סביר שיתיר מיוזמתו חזרה רשמית של התנועה לסוריה. עם זאת, ייתכן שהאחים המוסלמים יבחרו בדרך אחרת ויתמכו בכמה קבוצות חמושות המתנגדות להשתלבותן בכוחות הסוריים, ובכך יערימו מכשולים על תוכנית האיחוד של הנשיא החדש אחמד א-שרע. כך יוכלו לחדש את השפעתם ולפעול מרחוק למימוש מטרותם הסופית: הקמת מדינה אסלאמית.

התבססות האחים המוסלמים בזירה הפוליטית הסורית תשרת גם את האינטרסים של מעצמה סונית המבקשת השפעה אזורית: טורקיה. אנקרה, הנחשבת עם קטאר לאחת מן התומכות הכספיות העיקריות של הארגון האסלאמיסטי, עשויה לראות באי-הוודאות האופפת את ראשית דרכה של ממשלת אחמד א-שרע הזדמנות לכך שהאחים המוסלמים ימלאו בה תפקיד מרכזי. טורקיה, שתמכה בקבוצות אסלאמיסטיות, ובהן HTS, במהלך מלחמת האזרחים בסוריה, תפיק מכך יתרונות חשובים, בין היתר במסגרת הדו-קרב שהיא מנהלת מרחוק עם איראן על ההובלה האזורית. מבחינה תדמיתית, נפילת בשאר אל-אסד הייתה סטירת לחי לאייתוללה חמינאי, שלא ידע לתמוך בבעל ברית חשוב. נוסף על כך, היא שוללת מאיראן נתיב להעברת ציוד צבאי לשלוחתה הלבנונית, חזבאללה. רג'פ טאיפ ארדואן, הדוגל בהשקפה אסלאמית של השלטון הפוליטי, יוכל כך לסמוך על בעל ברית פוליטי ואידיאולוגי חדש, וגם להחליש את "ציר ההתנגדות" לטובת "ציר האחים".

לדברי ז'יל קפל, ההשפעה הפוליטית של טורקיה ושל קטאר עשויה להשתלב גם בתמיכתן הכספית בתוכנית השיקום של הנשיא החדש, דבר שיגביר עוד יותר את אחיזה האפשרית של הציר הזה בדמשק. תרחיש כזה יהיה טיעון כבד משקל לטובת התזה של תחייתה של האימפריה העות'מאנית.⁷⁵

⁷⁵ <https://www.tdg.ch/la-turquie-et-le-qatar-sont-desormais-les-maitres-de-damas-767835884109>

הוא גם יפגע ישירות בסיכויי ההצלחה של תוכנית האיחוד שבה דוגל אחמד א-שרע, ויאיים על האיזון השברירי שהאיש החזק החדש בדמשק מנסה לשמר בין העדות הדתיות השונות.

חוסר היציבות הטבוע בכל משטר חדש, והמחלוקות העדתיות העלולות לעכב את התקדמותה של סוריה לעבר עידן של יציבות, צריכים להניע את השלטונות המקומיים ואת בעלי בריתם, האזוריים והמערביים, למנוע כל חדירה של האחים המוסלמים לסוריה. בהקשר הזה, ההחלטות של וושינגטון ושל בריסל להסיר את הסנקציות עשויות להתגלות כמכריעות להצעת חלופה למימון תוכנית השיקום של המדינה, וכך לבלום את ההשפעה הכלכלית של דוחה ואנקרה. שלב חדש של חוסר יציבות עלול לעורר חשש מפרוץ מלחמת אזרחים; הקודמת אף הייתה כר פורה להקמת ח'ליפות בידי דאעש ב-2014.

מאז 7 באוקטובר: הדרך למזרח תיכון חדש

המזרח התיכון נתון ללא ספק לתהפוכות שעשויות להשפיע השפעה עצומה על עתיד האזור. השלכות הסכסוך הישראלי-פלסטיני משפיעות על החברות במדינות ערב, אך גם על החברות במדינות המערב, וחושפות ניגודים שמזינות ומחריפות עמדות פוליטיות פסולות של מפלגות המאמצות עמדות אידיאולוגיות פשטניות לטובת אסטרטגיה אלקטורלית צינית.

כפי שצוין לעיל, יש להדגיש שחלקן של מפלגות השמאל הקיצוני בהקצנת הדיון גדול בהרבה מחלקן של המפלגות שבקצה השני של הקשת הפוליטית. הדבר נובע בין היתר מן השימוש ברטוריקה מסיתה ומאמירות שהן לעתים אנטישמיות בגלוי. המלחמה בעזה, שהימשכותה מעמיקה את הקיטוב בדעת הקהל, חייבת להסתיים בדרך שתספק ככל האפשר את שני העמים. לשם כך, השאלה הפלסטינית חייבת לקבל מענה שרק הקהילה הבינלאומית תוכל לספק, כך שיובטח בשלב הראשון דו-קיום בשלום בין שתי האוכלוסיות, ובטווח הארוך פתרון של שתי מדינות, שתנאיו יניחו את דעת שני הצדדים. נעסוק בתנאים שנראים לנו הכרחיים כדי להגיע לפתרון בדרכי שלום בר-קיימא, וכדי לנתח את ישימותה של תוכנית השלום שהציע נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ. ביישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני תלויה הרגעת האזור, שלב הכרחי לניהול מאבק יעיל ורב-צדדי בטרור האסלאמיסטי, שצל התחיתו מרחף על המזרח התיכון, עם השלכות ישירות על אזורים אחרים בעולם, כמו אירופה, אסיה או צפון אמריקה.

מענה משותף לשאלה הפלסטינית יאפשר גם להפיח רוח חדשה במדיניות הנורמליזציה, שהיא מנוף חשוב ליציבות האזורית.

כמו כן יהיה צורך למצוא אסטרטגיה שתבלום אחת ולתמיד את האיום שמציב משטר האייתוללות. אף ש"ציר ההתנגדות" מאבד במידה ניכרת מתנופתו ומהשפעתו, עדיין יהיה צורך לפתור את הבעיה שמציבות המיליציות השיעיות בעיראק, שלוח איראני שהסיקור התקשורתי שלו עומד ביחס הפוך לפוטנציאל הנזק שלו. לבסוף, יש להסדיר את סוגיית הגרעין האיראני באופן נחרץ וסופי. בהקשר זה, היתרון המכריע שהשיגו וושינגטון ותל אביב על טהרן מאז מלחמת 12 הימים עשוי להתגלות כנכס רב ערך.

מזרח תיכון בדרך לשלום?

הפתרון הפלסטיני ההכרחי

סיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני נראה דחוף לנוכח מספר הקורבנות והמשבר ההומניטרי שנגרמו מהמלחמה בעזה, שפרצה בעקבות מתקפות הטרור של 7 באוקטובר. סביר להניח שאפשר היה למנוע את האירועים האלה, כמו גם את העימותים בין ישראלים לפלסטינים ואת העימותים בין ישראל לכמה ממדינות ערב, כמו מצרים, אילו החלטה 181 של העצרת הכללית של האו"ם מ-29 בנובמבר 1947 לא הייתה נותרת אות מתה. פתרון שתי המדינות, אם יאומץ בתנאים המניחים את דעת כל הצדדים, יכול לאפשר דו-קיום בשלום בין שני העמים. עם זאת, כל הפתרונות שהוצעו עד כה סבלו מפגם מהותי אחד או יותר, ולעתים אף מפגם פוסל, ונדון בהם כאן לפי סדר כרונולוגי. גורלו של חמאס, שחיסולו הפיזי הוא אחד מיעדיה של ממשלת בנימין נתניהו, הוא סלע המחלוקת העיקרי בין הצדדים השונים.

בפסגת חירום שהתכנסה בקהיר ב-4 במרץ האחרון אימצו מנהיגי מדינות ערב תוכנית בהיקף 53 מיליארד דולר לבנייתה מחדש של רצועת עזה. תוכנית קהיר, שנועדה לשמש חלופה לתוכנית העקירה שהציע דונלד טראמפ, צופה שיקום על פני חמש שנים. שלב של שיקום אמנם הכרחי, אך המבנה שהתוכנית קבעה לו לקה בכמה ליקויים. ראשית, הוצע להפקיד את ניהולו למשך שישה חודשים בידי ועדה מנהלית שתורכב מאישים מקומיים בלתי מפלגתיים, ולאחר מכן תחזור הרשות הפלסטינית לשלוט ברצועת עזה. מלבד המשוואה הבלתי אפשרית של הרכב הוועדה, חזרתה של הרשות הפלסטינית לשלטון נראית נידונה לכישלון, משום שהיא סובלת מתדמית של גוף מושחת. יתרה מזו, היא אינה פופולרית בעליל בקרב תושבי עזה, במיוחד מאז שכוחות הביטחון שלה הפעילו אלימות במחנות פליטים בגדה המערבית. כך היה, למשל, במבצע "הגנת המולדת", שנועד להשיב את השליטה במחנה ג'נין בינואר האחרון.⁷⁶

מלבד בעיות הלגיטימיות האלה, תוכנית קהיר לא אפשרה להסדיר את סוגיית חמאס, שהיעלמותו היא היעד מספר אחת של בנימין נתניהו ושל דונלד טראמפ. ראשית, אי אפשר להבטיח שפעילים מסוימים לא יסתננו לוועדה המנהלית. שנית, מדינות ערב שהשתתפו בפסגה חלוקות בשאלת המקום שיש להעניק להם. איחוד האמירויות נחוש, כך נראה, להרחיקם מהשלטון, ואילו מצרים נוקטת גישה מסויגת יותר ומציעה לשלב בממשל פלגים פלסטיניים חמושים אחרים. זהו פתרון שאין לו שום סיכוי לקבל את אישורה של תל אביב.

זאת ועוד, גם האפשרות שהרשות הפלסטינית תחזור לשלטון אינה רצויה מסיבה נוספת. כפי שמזכיר ג'ונתן סצ'רדוטי במאמר שפרסם השבועון השמרני הבריטי The Spectator, עמדתו של מחמוד עבאס, מנהיג הרשות הפלסטינית, בעקבות מתקפות הטרור של 7 באוקטובר פוסלת אותו. עבאס הגדיר

⁷⁶ <https://www.lefigaro.fr/international/ils-nous-torturent-et-s-amusent-a-nous-humilier-a-jenine-l-autorite-palestinienne-s-efforce-de-reprendre-la-main-20250111>

את הפוגרום "ניצחון אסטרטגי למען המטרה הפלסטינית"⁷⁷. באופן רחב יותר, ברור שמנהיג הרשות הפלסטינית אינו מעוניין בפתרון של שלום לסכסוך. כפי שמובא במאמרו של ס'רדוטי, עבאס דחה ב-2008 הסכם שלום שהציע ראש ממשלת ישראל דאז, אהוד אולמרט, ושהבטיח את הקמתה של מדינה פלסטינית. ב-2011 חתם עבאס על מאמר דעה ב-New York Times, ובו כתב כי קבלת פלסטין לאו"ם "תסלול את הדרך להפיכת הסכסוך לבינלאומי כעניין משפטי, ולא עוד כעניין מדיני בלבד". משמעות הדבר הייתה דחייה מראש של כל משא ומתן עם ישראל, תוך פנייה לקהילה הבינלאומית שתפעיל לחץ על ישראל באמצעות הליך משפטי⁷⁸. ב-2014 נטש עבאס את המשא ומתן שהתנהל בחסות ג'ון קרי, שהיה אז מזכיר המדינה של ברק אובמה, על רקע סירובו להכיר בקיומה של מדינת ישראל. תקדימים אלה מוכיחים שכדי להתקדם ביעילות לעבר פתרון של שלום, יהיה על השטחים הפלסטיניים להעמיד לעצמם רשות שאינה חמאס ואינה הרשות הפלסטינית.

לאחרונה נפגשו אהוד אולמרט, ראש ממשלת ישראל לשעבר, ונאסר אל-קידווא, שר החוץ הפלסטיני לשעבר ואחיינו של יאסר ערפאת, כדי לבחון תרחיש שיאפשר להגיע לפתרון שתי המדינות⁷⁹. שני האישים, המודעים לכך שחמאס הוא המכשול העיקרי בפני תוכנית השלום הזאת, מציעים שארגון הטרור יוותר על השליטה בעזה וגם על נשקו, ויהפוך למפלגה פוליטית גרידא. השניים מוסיפים תנאים, ולפיהם חמאס יידרש להכיר במדינת ישראל, לוותר על הטרור ולאמץ את ההסכמים הקיימים בין הרשות הפלסטינית לישראל. מבחינה אידיאולוגית, לא סביר שחמאס יקבל תנאים אלה, שהרי אמנתו קובעת כי היושבים על אדמות אלה נהנים מהן רק כבעלי זכות שימוש, וכי הן "הוקדשו לכל דורות המוסלמים עד יום תחיית המתים"⁸⁰. גם הסיכוי שחמאס יניח את נשקו קלוש ביותר, אף שהארגון נתון במצוקה קשה בשדה הקרב מול צה"ל ושנוי במחלוקת גוברת בקרב תושבי המובלעת, המטילים עליו חלק מהאחריות לסבלם ולמשבר ההומניטרי. עדות לכך הן ההפגנות חסרות התקדים, שפעילי חמאס דיכאו באלימות⁸¹.

שני השרים לשעבר, הפלסטיני והישראלי, עוסקים גם במקרה של הגדה המערבית. הם מציעים שהישראלים המתגוררים בהתנחלויות מסוימות, כ-70,000 בני אדם, יוכלו לבחור בין עזיבת ההתנחלויות הנוגעות בדבר לבין המשך מגורים על האדמות האלה תחת שליטת הרשות הפלסטינית. עם זאת, לא פורט כיצד יפוצו הישראלים שיסכימו לעזוב את ההתנחלויות. נוסף על כך, וכאן חולשתה של התוכנית, השליטה בשטחים הפלסטיניים תעבור לרשות הפלסטינית, פתרון שנראה בלתי מתקבל על הדעת מהסיבות שהוזכרו לעיל.

⁷⁷ <https://www.spectator.co.uk/article/the-danger-of-recognising-a-palestinian-state/>

⁷⁸ <https://www.nytimes.com/2011/05/17/opinion/17abbas.html?searchResultPosition=1>

⁷⁹ «Le Figaro. «À Paris, Ehud Olmert et Nasser al-Qidwa rappellent l'urgence d'un État palestinien» (בפריז), אהוד אולמרט ונאסר אל-קידווא מזכירים את הדחיפות של מדינה פלסטינית), 10 Le Figaro, 10 ביוני 2025.

⁸⁰ Libération. «Est-il vrai que la charte du Hamas fixe comme objectif la destruction de l'État d'Israël?» (האם נכון שאמנת חמאס קובעת כיעד את השמדת מדינת ישראל?), 14 Libération, CheckNews, 14 באוקטובר 2023.

⁸¹ The Telegraph. « Hamas beat protester to death on Gaza doorstep: Oday al-Rabbay », The Telegraph, 30 במרץ 2025.

ב-9 ביוני האחרון שלח יו"ר הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס, שאיש אינו מצליח להזיז מכיסאו, מכתב לנשיא עמנואל מקרון ולנסיך הכתר הסעודי מוחמד בן סלמאן, ובו הצהיר כי למדינה הפלסטינית העתידית "אין כל כוונה להפוך למדינה מיליטריסטית"⁸². במכתב זה גינה עבאס לראשונה את חמאס והבטיח לקיים בחירות לפרלמנט בהקדם. הוויתור על מדינה מיליטריסטית והגינוי החד-משמעי של חמאס הם אמנם התקדמות שאין להכחישה בזירה הדיפלומטית, אך האמון ברשות הפלסטינית ובמנהיגה נשחק באופן בלתי הפיך מכדי שהתוכנית הזאת תניב תוצאות.

כל ההצעות האלה אמנם מכוונות בכיוון הנכון, אך הן לוקות בחסר: או שאינן מסדירות את סוגיית חמאס, או שהן מפקידות את ניהול השטחים הפלסטיניים בידי ארגון פוליטי הסובל מגירעון אמון, ושעברו כבר הוכיח את חוסר יכולתו לבלום את איום הטרור האסלאמיסטי או לפעול למען פתרון של שלום.

לדעתנו, כדי שיהיה לו סיכוי להצלחה, כל פתרון חייב לעמוד במספר תנאים. מלבד השבתם המיידית של כל החטופים, החיים והמתים, המוחזקים עדיין בידי ארגוני הטרור הפלסטיניים, יהיה צורך לעמוד בתנאים המפורטים להלן:

(i) תנאים ביטחוניים:

- חמאס, וכן כל ארגוני הטרור הפלסטיניים שהשתתפו במתקפות 7 באוקטובר, יורחקו לצמיתות מהממשל ומהחיים הפוליטיים של המדינה הפלסטינית העתידית. מנהיגיהם, פעיליהם וכל מי שמקיים קשרים מכל סוג שהוא עם ארגונים אלה יוגלו.
- המדינה הפלסטינית העתידית תהיה בהכרח מפורזת, כדי להרגיע את ישראל ואת אוכלוסייתה, שהתודעה הקולקטיבית שלה נותרה פגועה מהטראומה של מתקפות 7 באוקטובר.
- יש לנהל מסע "דה-חמאסיזציה" כדי לתקן את האינדוקטרינציה שחמאס כפה על האוכלוסייה הפלסטינית מאז עלייתו לשלטון בעקבות הבחירות של 2006.

(ii) תנאים ארגוניים:

- תושבי רצועת עזה יפוננו באופן זמני בתקופת השיקום. תינתן להם האפשרות לחזור ולהתגורר במובלעת לאחר תום העבודות.
- מעורבותה של ארצות הברית היא תנאי הכרחי לכדאיותה של כל תוכנית שלום. ארצות הברית, בעלת בריתה המסורתית של ישראל, נהנית מרמת אמון גבוהה בקרב מדינות רבות מאוד בעולם

⁸² https://www.lemonde.fr/international/article/2025/06/11/l-elysee-en-quete-d-une-dynamique-avant-de-reconnaitre-l-etat-de-palestin_e_6612204_3210.html

הערבי ובמפרץ, בין היתר בזכות הדיפלומטיה של דונלד טראמפ. נוכחותה של וושינגטון תבטיח את יעילותה של כל תוכנית שלום.

- מדינה מפורזת אינה בהכרח מדינה חסרת הגנה. ביטחון האוכלוסייה הפלסטינית יובטח בידי שני גופים נפרדים. מבצע שמירת שלום שיתוכנן במתכונת יוניפי"ל יאפשר לפקח על הגבולות. ביטחונם של הפלסטינים בפנים השטח יובטח בידי כוח שיאגד חיילים שישגרו המדינות החברות בקואליציה הכוללת את ארצות הברית ואת כל מדינה ערבית שנרמלה את יחסיה עם ישראל.
- הניהול המדיני יופקד בידי קואליציה הפועלת לפי אותו היגיון, עד שיוקמו מפלגות פוליטיות חדשות ובלתי חמושות ויתאפשר לקיים בחירות.

לדעתנו חשוב להרחיק את הרשות הפלסטינית מכל תפקיד מדיני במדינה הפלסטינית העתידית.

(iii) תנאים כלכליים: מימונה של המדינה הפלסטינית העתידית יובטח מההכנסות שיפיקו הפעילויות הכלכליות שיפותחו ברצועת עזה מפורזת ומשוקמת. מלבד הרכבת התקציבים של המדינה הפלסטינית העתידית, הכנסות אלה יאפשרו להחזיר למדינות שהיו מעורבות בשיקום ובניהול המובלעת את השקעתן.

(iv) תנאי מוסרי:

- ההיסטוריה לעולם לא תשכח שהמלחמה הזאת פרצה בעקבות הפוגרום של 7 באוקטובר. מחובתה של הקהילה הבינלאומית ללוות את ישראל ואת אוכלוסייתה באבלן. בהקשר זה, הקמת בית דין שישפוט את אנשי חמאס ואת חברי כל ארגון מעורב, במתכונת בית הדין של נירנברג, נראית פתרון הולם. הזוועות שבוצעו ב-7 באוקטובר הן ללא ספק פשעים נגד האנושות, שאסור שיישכחו לעולם.

יש לפרק את אונר"א ולהפקיד את ניהול הסיוע ההומניטרי בידי ארגון חדש.

באשר לחמאס, ברור שעליו לוותר לכל הפחות על זרועו הצבאית, וגם על כל כוח מדיני. רק במחיר הזה תשקול ישראל לתת את אמונה ברשויות של מדינה פלסטינית. פירוק מלא של הפעילים ושל התשתיות מנשקם בפיקוח קואליציה בינלאומית, וכן הגליית מנהיגי הארגון שעדיין בחיים, הם כיוונים שיש לבחון. מכל מקום, חמאס, הלכוד בין צה"ל לבין המרמור העממי בקרב הפלסטינים, אינו יכול לבחור בשום חלופה אחרת. חמאס, שעדיין מחזיק חטופים חיים וגופות של חטופים שמתו, רואה בהם אמצעי להבטיח את המשך שלטונו ובה בעת להשיג הכרה של הקהילה הבינלאומית במדינה פלסטינית. התוצאה היחידה של החשבון הציני הזה היא הסלמת המערכה הצבאית של צה"ל והארכת סבלו של העם הפלסטיני. הכרה במדינה פלסטינית כל עוד חמאס בשלטון ועדיין מחזיק חטופים תהיה טעות

אסטרטגית ומוסרית, שעלולה להיתפס כ"פרס לטרור"⁸³. זוהי אפשרות שישראל לא תוכל לקבל, ושאינה מבשרת טובות לגבי הרגעת היחסים בין שתי השכנות. החלטתו של נשיא הרפובליקה הצרפתית להכיר במדינה פלסטינית ב-22 בספטמבר, במהלך העצרת הכללית של האו"ם, בלי להוציא במפורש את חמאס מכל תפקיד מדיני בתוכה, נתפסה בישראל כבגידה.

לאחר שתוסדר סוגיית חמאס, יהיה צורך להפקיד את שיקום השטח בידי קואליציה בינלאומית שתכלול מדינות ערביות ומדינות אחרות. נוכחותם של חיילים מכל אחת מהמדינות האלה תוכל להבטיח את ביטחונם של תושבי השטחים הפלסטיניים, ובה בעת את ביטחונם של הישראלים. המדינות שישתתפו בקואליציה יבחרו כך שלא יישאר כל ספק בדבר משוא פנים אפשרי של כוחותיהן. לפי היגיון זה, לא תתאפשר השתתפותן של ישראל, סוריה, לבנון, איראן, טורקיה או קטאר.

לצד שני הצעדים האלה תוכל לבוא התערבות בלתי מוגבלת בזמן של כוחות שמירת השלום של האו"ם, במתכונת דומה לזו של יוניפי"ל. בזכות נוכחותה של הקואליציה יוקל על כוחות אלה למלא את תפקידם. התערבות כזאת של הקהילה הבינלאומית תוכל לאפשר הקמת מפלגות פוליטיות חדשות, שלא יוכלו להצטרף אליהן פלסטינים בעלי עבר של פעילות מיליטנטית או כאלה שקיימו קשר כלשהו עם חמאס או עם ארגון טרור אחר במובלעת. קיום בחירות דמוקרטיות בפיקוח הקואליציה הבינלאומית יהיה השלב הבא. לאחר שהרשות החדשה תיכנס לתפקידה והמצב יתייצב, יהיה אפשר לשקול ברצינות את שאלת ההכרה במדינה פלסטינית.

רק במחיר של פתרון כזה ושל יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני יהיה אפשר להביא שקט בר-קיימא לאזור. פתרון זה חייב להיות מלווה בהמשך הנורמליזציה ביחסים בין ישראל למדינות ערב. התוכנית שהציע דונלד טראמפ עונה על רבים מהתנאים שפורטו לעיל. עם זאת, יהיה צורך לקבוע, כפי שאנו מציעים, הקמה של ערכאה שיפוטית מיוחדת (אד הוק) שתאפשר לישראל לרדוף את אנשי חמאס ולשפוט אותם במתכונת בית הדין של נירנברג. החנינה שבתוכנית טראמפ אינה נראית מקובלת על ישראל. ראוי לציין כי כל מדינה שתשתתף בשיקום המובלעת ובבניית המדינה הפלסטינית העתידית תצטרך לנרמל קודם לכן את יחסיה עם ישראל.

בעת כתיבת שורות אלה מתנהל משא ומתן בקהיר כדי שתוכנית טראמפ תתקבל על דעת כל הצדדים. הדבר ישים קץ סופי למלחמה הזאת ויאפשר לחזות מזרח תיכון חדש.

⁸³ מדינות אחדות, כמו מקסיקו, אירלנד, ספרד, נורווגיה וסלובניה, החליטו בכל זאת להכיר במדינה פלסטינית לאחר מתקפות 7 באוקטובר.

להמשיך בדרך הנורמליזציה בין ישראל לשכנותיה

תהליך הנורמליזציה בין מדינות ערב בעלות הרוב הסוני למדינת ישראל, שהוקפא בשל המלחמה בעזה, הוא אבן הראשה של מזרח תיכון שישורו בו סוף סוף שלום.

הנורמליזציה היא תהליך בן כמה שלבים. הסכם כזה מעגן קודם כול את הכרתה של המדינה הערבית הנוגעת בדבר במדינת ישראל, ובכך פותח את הדרך לקיום יחסים דיפלומטיים בין שתי המדינות. ההמשך הטבעי של כינון הקשר הזה הוא פתיחת שגרירויות, שנועדו לתת ביטוי ממשי לפתיחת הדיאלוג. לנורמליזציה יש גם היבט כלכלי, שכן היא מאפשרת סחר רשמי בין המדינות.

המדינה הערבית הראשונה שהכירה רשמית בקיומה של ישראל הייתה מצרים, ב-1979. עמדתה חסרת התקדים של מצרים החלה למעשה ב-19 בנובמבר 1977, היום שבו הכיר נשיא מצרים אנואר סאדאת בקיומה של ישראל בנאום בכנסת⁸⁴, בתמורה לנסיגת כוחות ישראל מהשטחים שנכבשו ב-1967, בפרק השלישי של המלחמות הישראליות-ערביות⁸⁵. השיחות, שהתנהלו בחסות ארצות הברית, נתקעו נוכח סירובו של מנחם בגין, ראש ממשלת ישראל דאז, להשיב את השטחים האמורים ולהכיר בזכויות האוכלוסייה הפלסטינית. עם זאת, נשיא ארצות הברית ג'ימי קרטר הצליח לשמור על המשא ומתן, וכינס את שני הצדדים בקמפ דייוויד בתחילת ספטמבר 1978. המגעים הניבו שני הסכמים נפרדים. הראשון עסק במצב בעזה ובגדה המערבית, וקבע כי יתקיים משא ומתן כדי שהשטחים האלה יזכו לאוטונומיה זמנית לתקופה של חמש שנים. הסכם זה, שהיה מעורפל למדי, לא אפשר להתקדם בשאלת מעמדן של האדמות הפלסטיניות.

ההסכם השני, שנחתם ב-17 בספטמבר 1978, הניח את היסודות לחוזה שלום, וכלל את הכרתה של מצרים בישראל, כינון יחסים דיפלומטיים, חידוש המעבר בתעלת סואץ ונסיגת כוחות ישראל מחצי האי סיני. חוזה השלום שעיגן את ההסכמים האלה נחתם ב-26 במרץ 1979 בווינגטון בידי אנואר סאדאת ומנחם בגין.

בעקבות מצרים באה ירדן, שחתמה על חוזה שלום⁸⁶ עם ישראל ב-26 באוקטובר 1994 בערבה, שבין ים סוף לים המלח. מבוא החוזה נועד "לפתח יחסי ידידות ושיתוף פעולה" בין שתי המדינות, ובו התחייבה ישראל לכבד את "התפקיד המיוחד של הממלכה ההאשמית של ירדן במקומות הקדושים למוסלמים בירושלים"⁸⁷. תפקיד מיוחד זה עורר את זעמם של הפלסטינים, ובמיוחד של אש"ף, הסבורים שמזרח ירושלים נתונה לריבונות פלסטינית. עמאן התחייבה גם לוותר על תביעתה לגדה

⁸⁴ הכנסת היא הפרלמנט הישראלי.

⁸⁵ <https://www.lesclesdumoyenorient.com/Conference-de-Camp-David.html>

⁸⁶ מדובר גם בהסכמי ואדי ערבה.

⁸⁷ <https://fr.timesofisrael.com/25-ans-apres-israel-et-la-jordanie-ignorent-lanniversaire-du-traite-de-paix/>

המערבית. בתמורה לויתורים אלה זכתה ירדן לחידוש הסיוע האמריקאי, שהושעה במשבר כונית משום שעמאן תמכה אז בעיראק⁸⁸. בשל המחלוקת סביב התפקיד המיוחד הזה ובהיעדר מענה לשאלה הפלסטינית, היחסים בין שתי המדינות קיימים, אך נותרו מרוחקים. דוגמה לכך היא אי-חידוש, ב-2018, של נספח לחוזה השלום שהתיר לישראלים לעבד אדמות ירדניות⁸⁹ לתקופה של עשרים וחמש שנה במסגרת "העמדה לשימוש ללא תמורה"⁹⁰.

יותר מ-25 שנה חלפו עד שנבחרה שוב דרך הנורמליזציה. ביוזמתו של דונלד טראמפ, אז הנשיא ה-45 של ארצות הברית, נחתמו ב-15 בספטמבר 2020 הסכמי אברהם⁹¹, המורכבים משני הסכמים, בין איחוד האמירויות, בחריין וישראל, כדי לנרמל את יחסיהן הדיפלומטיים ולאפשר שותפויות כלכליות בין החותמות לבין תל אביב. לאחר מכן חתמה גם מרוקו על הסכמי אברהם, ב-22 בדצמבר 2020. סודאן וישראל הודיעו רשמית ב-2 בפברואר 2023 כי הגיעו להסכמה "להתקדם לעבר נורמליזציה של היחסים". החתימה הרשמית על הסכמי אברהם תתקיים לאחר שחרטום תצליח להרכיב ממשלה אזרחית, מה שטרם קרה. ההתקרבות הזאת נובעת גם מהיגיון גיאופוליטי, שכן לישראל ולמדינות הערביות החותמות בעלות הרוב הסוני יש אינטרס משותף לבלום את האיום של תוכניות הגרעין האיראניות. ההסכמים האלה היו התקדמות דיפלומטית שאין עליה עוררין, אך היה בהם פגם מהותי: הם דחקו את השאלה הפלסטינית לשוליים. תהליך הנורמליזציה ספג עצירה ראשונה כאשר את דונלד טראמפ החליף הדמוקרט ג'ו ביידן, בעקבות הבחירות לנשיאות ארצות הברית בנובמבר 2020. אם דרך הנורמליזציה קפואה כיום, הרי זה בעיקר בשל התמשכות הסוגיה הפלסטינית והמשבר ההומניטרי הפוקד את רצועת עזה. כך, ערב הסעודית פוסלת כל נורמליזציה של יחסיה עם ישראל כל עוד לא הוקמה מדינה פלסטינית⁹². הנורמליזציה נותרה נושא טאבו בכמה ממדינות ערב, כמו לוב, שבה חשיפת פגישה בין שרת החוץ הלבית, נג'לא אל-מנקוש, לעמיתה הישראלי דאז, אלי כהן, הביאה להשעייתה של אל-מנקוש מתפקידה בממשלה⁹³.

הסכמה של כל הצדדים על פתרון מניח את הדעת לסכסוך הישראלי-פלסטיני חיונית אפוא גם להמשך הנורמליזציה ביחסים בין מדינות ערב בעלות הרוב הסוני לבין ישראל. שובו של דונלד טראמפ לבית הלבן מאז 20 בינואר האחרון הוא סימן חיובי להמשך הסכמי אברהם, בעיקר לנוכח יחסיו עם מדינות המפרץ, ובמיוחד עם מוחמד בן סלמאן, נסיך הכתר וראש ממשלת ערב הסעודית. הנוחות ביחסים והקרבה ל-MBS באו לידי ביטוי במסע בן ארבעה ימים של הנשיא האמריקאי במזרח התיכון, בין 13

⁸⁸ <https://www.middleeasteye.net/fr/opinion-fr/jordanie-accord-israel-emirats-influence-diplomatique-normalisation>

⁸⁹ אדמות אלה שכנו באזורי באקורה (צפון ירדן) וע'ומר (דרום המדינה).

⁹⁰ https://www.lemonde.fr/international/article/2019/11/11/la-jordanie-recupere-des-terres-pretees-a-israel-dans-le-cadre-d-un-accord-de-paix_6018720_3210.html

⁹¹ שם ההסכם מתייחס לאברהם, הנחשב לאב או לנביא, דמות המשותפת לשלוש הדתות המונותאיסטיות.

⁹² https://www.bfmtv.com/international/moyen-orient/l-arabie-saoudite-dement-toute-normalisation-avec-israel-sans-creation-d-un-et-at-palestinien_AP-202502050320.html

⁹³ <https://www.france24.com/fr/afrique/20230827-la-cheffe-de-la-diplomatie-libyenne-suspendue-apres-une-rencontre-avec-son-homologue-israelien>

ל-16 במאי האחרון. מלבד שמירה על הערוץ הדיפלומטי, הביקור היה עבור הנשיא הרפובליקני גם הזדמנות להשיג ממדינות המפרץ הסכמי השקעה בהיקף שיא, המוערך בין 1,000 מיליארד⁹⁴ ל-2,000 מיליארד דולר⁹⁵.

השיחות המתנהלות על פירוק חיזבאללה הלבנוני מנשקו העלו נושא נוסף: הנורמליזציה ביחסים בין תל אביב לביירות. שר החוץ הישראלי, גדעון סער, הצהיר כי ישראל "מעוניינת בהרחבת מעגל השלום והנורמליזציה של הסכמי אברהם"⁹⁶, הצהרה הכוללת את לבנון ואת סוריה. וושינגטון הביעה תמיכה ברעיון להרחיב את מעגל הנורמליזציה באמצעות טום ברק, שליחה המיוחד למדינות הנוגעות בדבר, לבנון וסוריה. ברק הצהיר כי הוא בטוח בסיכוייהן של לבנון וישראל להשקיט את גבולן המשותף, והעריך כי "הסכם הוא הכרח"⁹⁷.

בצד הלבנוני, הרשויות מבחינות בין נורמליזציה לבין הרגעה. הנשיא ג'וזף עאון שולל לעת עתה כל נורמליזציה ביחסי ארצו עם ישראל, כפי שעולה מהצהרתו: "השלום הוא היעדר מלחמה, וזה מה שחשוב לנו בלבנון כרגע. באשר לשאלת הנורמליזציה, היא אינה עומדת על הפרק במדיניות החוץ הלבנונית הנוכחית"⁹⁸. עם זאת, אם נדייק במונחים שבהם נעשה שימוש, הנורמליזציה, הנחשבת מוקדמת מדי, נדחית לעתיד יותר משהיא נשללת באופן קטגורי וסופי. עאון קורא לישראל, בשלב ראשון, לסגת מחמש עמדות בדרום לבנון, בטענה שנוכחות זו "מונעת את פריסת הצבא עד הגבול"⁹⁹. הנשיא הלבנוני, הנזהר שלא להרגיז את חיזבאללה, שכבר עתה אינו מגלה פתיחות רבה לרעיון פירוק מנשקו, מעדיף ככל הנראה לדחות את נושא הנורמליזציה. אם יצליחו הרשויות בלבנון להשלים את פירוק המיליציה השיעית מנשקה, ושתי המדינות יגיעו להסכמה על הרגעת גבולן המשותף, ייתכן ששאלת הנורמליזציה תעלה בצורה משמעותית יותר על סדר היום של השיחות בין ביירות לתל אביב. זהו בכל אופן הכיוון של התיווך האמריקאי: ארצות הברית, בפיו של טום ברק, מעודדת את לבנון ללכת בעקבות סוריה ולנהל שיחות עם ישראל, פן תחמיץ את רכבת המזרח התיכון החדש¹⁰⁰.

הרחבת מעגל הנורמליזציה עשויה לעבור גם דרך דמשק. הצהרתו של טום ברק, שלפיה אמר לו אחמד א-שרע כי "אינו שונא את ישראל ורוצה שלום בגבול הזה", מתיישבת, כך נראה, עם מדיניות הפתיחות שמקדם שליט דמשק, אף שיש לקבלה בזהירות בשל עברו הג'יהאדיסטי של הנשיא החדש. עם זאת,

⁹⁴ מכאן הכינוי מסע "של 1,000 מיליארד דולר".

⁹⁵ Coface. «Donald Trump décroche près de 2000 milliards d'investissements lors de sa tournée dans le Golfe : tournant stratégique ou simple effet d'annonce?» (דונלד טראמפ משיג השקעות של כמעט 2,000 מיליארד במסעו במפרץ: תפנית אסטרטגית או הכרה בלבד?), Coface, 22 במאי 2025.

⁹⁶ <https://www.lefigaro.fr/international/israel-se-dit-interesse-par-une-normalisation-de-ses-relations-avec-la-syrie-et-le-liban-202506>

30

⁹⁷ <https://www.thearabweekly.com/barrack-sees-reshaped-middle-east-key-turkish-role-after-iran-israel-war>

⁹⁸ <https://www.cnews.fr/monde/2025-07-11/israel-le-president-libanais-exclut-toute-normalisation-avec-letat-hebreu-1710154>

⁹⁹ <https://www.lemonde.fr/international/article/2025/07/11/le-liban-exclut-toute-normalisation-de-ses-relations-avec-israel-mais-se-pr>

ononce-en-faveur-de-la-paix_6620684_3210.html

¹⁰⁰ <https://libanews.com/tom-barrack-au-liban-dialogue-opportunité-et-limites-américaines/>

ישראל מבהירה באמצעות שר החוץ שלה, גדעון סער, כי רמת הגולן "תישאר חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל", ונראה שא-שרע אינו רואה בכך סירוב מוחלט. מאלכ אל-עבדה, עורך המגזין Syria in Transition, שצוטט ב-L'Orient-Le Jour, רואה בכך סימן לכך שהנוסחה "שטחים תמורת שלום" מפנה את מקומה למשוואה חדשה: "שלום תמורת שלום". אחמד א-שרע מודע היטב לכך שעומות עם ישראל יפגע במאמציו לזכות בלגיטימיות בינלאומית. יתרה מזו, הוא מבקש להגן על עצמו מפני כל התערבות ישראלית נוספת לטובת העדה הדרוזית, שתאיים בהכרח על ניסיון הדו-קיום השברירי בין העדות השונות בסוריה, ולשם כך להגיע להסכם בנושא. כך יהיה אפשר להסדיר את מצבה של העדה הדרוזית באמצעות האצלת משימת הביטחון לפלגים מקומיים, או באמצעות אימוץ גישה פדרלית. סיבות שונות אלה מביאות אפוא את הנשיא הסורי לשקול התקרבות לישראל.

עם זאת, אחמד א-שרע יודע היטב שמהלך כזה יחליש אותו בעיני הגורמים הקיצוניים בקואליציה שלו, המתנגדים לרעיון בתוקף, וגם בעיני חלק מאוכלוסייתו, הקושר כל נורמליזציה לשאלת רמת הגולן. לכן שוקל הנשיא הסורי תהליך נורמליזציה בשלבים, שמטבעו עקיף יותר. ראשית יידון הסכם ביטחוני שמטרתו להחזיר לתוקף את הסכמי הפרדת הכוחות שנחתמו ב-1974 בין ישראל לסוריה. הסכמים אלה, שהופרו בעקבות נפילתו של הנשיא אסד, קבעו אזור חיץ מפורז ברמת הגולן ופיקוח של כוחות שמירת השלום של האו"ם. אף שהשבת השטח הזה לסוריה נראית בלתי אפשרית, א-שרע עשוי להשיג מישראל "גישה לרמת הגולן לצורכי השקעה וחופש תנועה"¹⁰¹. חידוש ההסכמים האלה יהיה צעד ראשון לקראת נורמליזציה.

המשא ומתן עשוי להאיץ בקרוב מאוד. לאחרונה הצהיר הרב האמריקאי אברהם קופר, לאחר שביקר בין היתר אצל המנהיג הסורי החדש בדמשק בתחילת יוני¹⁰², כי פגישה בניו יורק בין אחמד א-שרע לבנימין נתניהו עשויה להתאפשר בזכות התערבותו של דונלד טראמפ¹⁰³. אירוע כזה יסמן רוח חיים חדשה בנורמליזציה, ובה בעת עשוי לעודד את ריאד, שאירחה במאי האחרון את הפגישה המכרעת בין טראמפ לא-שרע, לנקוט יוזמה דומה. הדבר יקרב את דונלד טראמפ ליעד שהציב לעצמו בגלוי: לזכות בפרס נובל לשלום. אימוץ תוכנית טראמפ לסכסוך בין ישראל לחמאס ויישומה יהיו גורם מכריע בחידוש תהליך הנורמליזציה.

מזרח תיכון נקי מאסלאמיזם על כל צורותיו

ארכיטקטורת השלום החדשה במזרח התיכון, בעקבות יישוב הסכסוך בעזה, מציעה יתרון: **היא יוצרת ברית רבת עוצמה סביב ישראל, שהפכה למעצמה אזורית, ומדינות סוניות שהאינטרסים שלהן**

¹⁰¹ <https://www.lorientlejour.com/article/1467442/normalisation-avec-israel-chareh-pret-a-sauter-le-pas-.html>

¹⁰² <https://www.jpost.com/opinion/article-859815>

¹⁰³ https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/rabbi-who-met-syrias-sharaa-says-meeting-with-netanyahu-possible-with-trumps-he

ל/

תוצאות: תבוסתה של איראן האסלאמיסטית השיעית כמעצמה אזורית והשמדת הטרור האסלאמיסטי, הקטלני עוד יותר במדינות ערב מאשר במערב.

נטרול השלוחים הטרוריסטיים של איראן

נקודה 1: להבטיח את פירוק חיזבאללה מנשקו

אף שחיזבאללה הובס בידי ישראל ונקרא להתפרק מנשקו, הוא עדיין נהנה מבסיס תמיכה עממי רחב, כפי שהוכיחו הבחירות המוניציפליות שנערכו בלבנון בחודש מאי. למרות ירידה בשיעור ההצבעה לעומת הבחירות המוניציפליות של 2016 (37% לעומת 48%), זכו הרשימות של ברית אמל-חיזבאללה ב-102 מתוך 272 המועצות המקומיות שעמדו לבחירה כבר בסיבוב הראשון, במחוזות דרום לבנון ונבטייה¹⁰⁴. אמנם יש פרשנים המצביעים על היעדר אופוזיציה ברבות מהרשויות האלה, מלבד הקומוניסטים או חמולות משפחתיות, אך תוצאות הבחירות האלה מלמדות בכל זאת על מה שעלול לקרות בבחירות לפרלמנט שאמורות להתקיים ב-2026.

בהקשר זה, פירוק הארגון מנשקו בהקדם האפשרי הוא בגדר עדיפות עליונה. ג'וזף עאון, נשיא לבנון שנבחר ב-9 בינואר האחרון, מודע לחשיבותו של יעד זה ומצדד במונופול של המדינה הלבנונית על הנשק. בעוד חלק מהקהילה הבינלאומית, ובמיוחד ארצות הברית, דורש בתוקף את פירוק הנשק, הנשיא מבקש להגיע לפתרון בדרכי שלום שלא ייראה כפוי מבחוץ, כדי למנוע כל סכנה של מלחמת אזרחים. עלה הרעיון לשלב את לוחמי המיליציה השיעית בכוחות הממשלתיים, בדומה לתוכנית האיחוד של השלטון הסורי החדש.

אף שממשל טראמפ מכיר בכך שהרשויות החדשות בלבנון יעילות יותר מקודמותיהן, הוא ממשיך להפעיל לחץ כדי להשיג פירוק מלא של המיליציה מנשקה בהקדם. חיזבאללה מצדו מצביע על התקיפות הישראליות במתקניו כדי לנמק את סירובו להניח את נשקו. **לעת עתה מעריך צה"ל כי 80% עד 85% מיכולת האש של חיזבאללה הושמדו¹⁰⁵. עם זאת, הארגון עדיין מסוגל לקיים סיורים או לשגר רקטות באופן נקודתי.** צבא לבנון מבצע את הפירוק בפועל של ארגון הטרור מנשקו בתמיכת ארצות הברית. תמיכה כספית זו חיונית לצבא לבנון, שאין בקופתו די כסף לשלם לחייליו ושסובל גם מצידוד בלתי מספק. ראש הממשלה נואף סלאם הזכיר גם כי ממשלתו לא תוכל להשלים את כל יעדיה בתחום פירוק הנשק עד הבחירות לפרלמנט הקרובות.

¹⁰⁴ <https://www.lorientlejour.com/article/1461706/victoire-du-hezbollah-dans-plusieurs-localites-du-liban-sud.html>

¹⁰⁵ <https://www.i24news.tv/fr/actu/israel/artc-israel-le-commandant-du-front-nord-estime-que-le-hezbollah-a-perdu-plus-de-80-de-sa-capacite-de-frappe>

אולם עתידו של מהלך הפירוק נותר לוט בערפל בשל עמדתו של חיזבאללה, הדוחה את האפשרות להניח את נשקו ואפילו לקבוע לוח זמנים להשגת יעד זה. ארגון הטרור טוען כי התקיפות הישראליות נגד כוחותיו מציבות איום ביטחוני על ארץ הארזים. צה"ל מצדו מבטיח שהוא תוקף רק את משאבי המיליציה הלבנונית. נעים קאסם מסכם כך את עמדת חיזבאללה: "האיום לא יביא אותנו להיכנע"¹⁰⁶.

טום ברק מדגיש מצדו כי "ללבנון אין זמן בלתי מוגבל" לפרק את חיזבאללה מנשקו, ומזכיר כי "את לוח הזמנים לפירוקם קובעת ישראל, ולא וושינגטון". הדיפלומט, שמוצאו לבנוני, מפעיל עם זאת לחץ מנומס על הרשויות בלבנון כשהוא מצהיר כי "התמיכה האמריקאית מחייבת הכרה בצורך בשינוי, לפני שיהיה מאוחר מדי"¹⁰⁷.

נראה שיש לתת עדיפות להבטחת פירוק הנשק הזה ולהבטחת המונופול של המדינה בתחום הצבאי בהקדם האפשרי, כדי למנוע מחיזבאללה לנסות שוב למלא תפקיד זה, למשל בזכות ניצחון במערכת הבחירות לפרלמנט ב-2026. **הרעיון לשלב את אנשי המיליציה בצבא הממשלתי הוא כיוון מעניין, אך הוא מעורר אי-ודאות בתחום הפיקוד, בדומה לזו שעמה מתמודד אחמד א-שרע בסוריה. התמיכה הכלכלית של המערב צריכה להפוך לקבועה, כדי לאפשר לצבא לבנון להמשיך בפירוק מתקני הארגון ובה בעת לתגבר את שורותיו ואת חימושו.**

שאלת היכולות הצבאיות של צבא לבנון ושל פירוק חיזבאללה מנשקו חשובה עוד יותר לנוכח שמועות, שלפיהן הסכימו וושינגטון ותל אביב בתחילת יוני לסיים את פעילותו של כוח האו"ם הזמני בלבנון (יוניפי"ל). אף שכוח זה מעולם לא הצליח לבלום את האיום שמציב חיזבאללה, אי-חידוש המנדט שלו יהפוך את צבא לבנון לחומה היחידה מפני חזרתו של פוטנציאל הנזק של חיזבאללה. כלי תקשורת ישראליים אחדים טוענים שהמיליציה השיעית כבר החלה לשקם את יכולותיה הצבאיות¹⁰⁸. חשש זה התחזק בעקבות הצהרותיו האחרונות של טום ברק, שלפיהן "הלבנונים חושבים שחיזבאללה אינו בשלב של שיקום. הם בשלב של שיקום". מוחמד פניש, מבכירי הדרג המדיני של חיזבאללה, הצהיר לאחרונה כי מצבו הכספי של הארגון "תקין" ומאפשר לו להמשיך בפעילותו הרפואית והחברתית, וכי תפקודה של זרועו הצבאית לא נפגע¹⁰⁹.

במקביל, הקהילה הבינלאומית, שהציבה את ביטול סודיות הבנקים בלבנון כתנאי הכרחי להשתתפותה בהתאוששות הכלכלית של המדינה, יכולה להציג גם דרישות שיבטיחו ייצוג אפקטיבי של הכוחות

¹⁰⁶ <https://www.lefigaro.fr/international/le-chef-du-hezbollah-exclut-de-capituler-et-rendre-les-armes-sous-la-menace-d-israel-202507>

06

¹⁰⁷ <https://www.lorientlejour.com/article/1470662/tom-barrack-le-calendrier-du-desarmement-est-fixe-par-tel-aviv-pas-washington-.html>

ml

¹⁰⁸ <https://www.lorientlejour.com/article/1464791/le-hezbollah-est-il-en-train-de-reconstruire-ses-capacites-militaires-.html>

¹⁰⁹ https://www.washingtonpost.com/world/2025/09/27/lebanon-hezbollah-israel-nasrallah/de7f8906-9b57-11f0-8ce3-5abc3053a693_story.html

הפוליטיים השונים בלבנון. נראות טובה יותר של כלל המפלגות, לצד הגנה יעילה על חבריהן, תהיה דרך טובה לחזק את התחרות ואת מגוון ההיצע הפוליטי על חשבון חיזבאללה, כדי שהארגון הפרו-איראני לא ייהנה שוב מהיעדר אופוזיציה כמו זה שהיטיב עמו בבחירות האחרונות לפרלמנט ולרשויות המקומיות.

נקודה 2: לנטרל את האיום החות'י

לנוכח ההידוק האחרון בקשרים הכלכליים בין ארצות הברית למדינות המפרץ, שבא לידי ביטוי במסעו הרווחי במיוחד של דונלד טראמפ במזרח התיכון, **ארצות הברית עשויה לעודד את ערב הסעודית ואת איחוד האמירויות להקים מחדש את הקואליציה שניסתה למנוע את עלייתם של החות'ים לשלטון ב-2014. מדובר בביטחון הסחר הימי העובר בים סוף.**

במקביל, החות'ים ניצבים גם מול התנגדות של פלגים יריבים. מאגר הנשק המרשים שלהם, תמיכתם של חיזבאללה ואיראן ומערכת כלכלית הנשענת במידה רבה על הברחת טבק, דלק וחומרי גלם מקנים להם עליונות לוגיסטית ברורה על פני הקבוצות האחרות. בשיא ההפצצות האמריקאיות על עמדותיהם, לפני שהושגה הפסקת האש, שקלו הקבוצות היריבות מתקפה קרקעית לעבר מעוזים אסטרטגיים כמו עיר הנמל חודיידה. **לפי מקורות שונים, מתקפה זו הייתה זוכה לתמיכת איחוד האמירויות וערב הסעודית, שהיו מסוגלות לספק כ-150,000 לוחמים שיתגברו את שורות הפלגים המתנגדים לחות'ים. לממשלת תימן המוכרת בידי הקהילה הבינלאומית יש, לפי ההערכות, כ-300,000 איש. קואליציה כזאת הייתה אפוא עולה במספרה על החות'ים. אולם כמה גורמים מעיבים על סיכויי הניצחון שלה.** ראשית, לחיילי הממשלה אין ציוד דומה לזה של הטרוריסטים, שבידיהם מאגר נשק שבשלו מגדיר אותם האו"ם ארגון צבאי רב עוצמה¹¹⁰. יתרה מזו, לחות'ים יש יתרון השטח: צפון-מערב תימן הוא אזור הררי שהמורדים הספיקו להשתלט עליו ולבצרו מאז 2014.

אם מערכת ההפצצות של ממשל טראמפ השני נראתה כפתח מעניין עבור הפלגים היריבים לחות'ים, הפסקת האש האחרונה סגרה אותו. **יחסי הכוחות כה בלתי מאוזנים, שרק מערכת הפצצות רחבת היקף, לצד חידוש הקואליציה הנתמכת בידי מדינות המפרץ, תאפשר לכוחות הממשלה לקוות להצלחה.** גם החלשת התומכים הפיננסיים הבינלאומיים שלהם היא כיוון רלוונטי.

סנקציות חדשות על איראן, או צעדים דיפלומטיים נגד עומאן, אדריכלית הסכם הפסקת האש בין החות'ים לאמריקאים, עשויים להועיל בהקשר זה. סולטנות עומאן, שיש לה ערוץ תקשורת מועדף עם איראן ועם החות'ים, ושמצגיגה את עצמה לעתים קרובות כמתווכת בכל משא ומתן עם וושינגטון, מקיימת יחסים עמומים עם החות'ים ועם מנהיגיהם. עומאן, החשודה בסיוע להעברת נשק מסוים וגם

¹¹⁰ <https://www.wsj.com/world/middle-east/how-the-houthis-went-from-ragtag-rebels-to-global-threat-5aa268d0>

כספים לארגון, מארכת את מנהיגי החות'ים ומספקת להם במה לפגישות עם נציגים איראניים. **מערכת הבנקאות העומאנית, המחוברת למערכת הפיננסית הבינלאומית, מאפשרת גם לחות'ים לגשת אליה ולבצע העברות כספים.**

רק שילוב של האסטרטגיות האלה, הפיננסיות והצבאיות, עשוי להעניק לקואליציה סיכוי ממשי לניצחון. **אפשר לגייס גם תומכים נוספים, כמו מצרים, שהאינטרסים הכלכליים שלה נפגעים קשות מהתקפות החות'ים בים סוף.** לאחר מכן יהיה צורך לוודא שהקואליציה המנצחת תפעל לאבטחת הסחר הימי מול חופי תימן, וגם תשקוד על סיום העימותים הפנימיים ועל הפיכתה של תימן לגורם מייצב באזור.

בטווח הקצר יותר, הממשל האמריקאי יוכל לשקול להרחיב בעקיפין את הפסקת האש שלו עם החות'ים גם לטובת אוניות ישראליות. הרעיון יכול להיות, למשל, להורות לצי האמריקאי ללוות כלי שיט ישראליים מסוימים העוברים סמוך לחופי תימן, כדי למנוע כל תוקפנות מצד החות'ים. בכך תישלל מאיראן שלוחה המסבה לישראל נזקים כלכליים כבדים.

נקודה 3: להכריע את עתידה של עיראק

בשל התנגדותו לרפובליקה האסלאמית של איראן¹¹¹, נחשב נשיא עיראק סדאם חוסיין במשך זמן רב לבעל ברית של ארצות הברית. היחסים החלו להתערער כאשר כוחותיו של סדאם חוסיין פלשו לכווית ב-1990, ובכך הניעו קואליציה בינלאומית להתערב כדי לכפות את נסיגתו. בעקבות מה שנחשב למלחמת המפרץ הראשונה הוטלו על בגדאד סנקציות כספיות כבדות, והיא הועמדה תחת אמצעי פיקוח שנועדו לוודא שהמשטר אינו מפתח נשק כימי¹¹².

ב-2003 החליט נשיא ארצות הברית ג'ורג' וו. בוש לפלוש לעיראק כדי להפיל את סדאם חוסיין, שנחשד בתמיכה באל-קאעידה ובעיקר בהחזקת מאגר גדול של נשק להשמדה המונית, ובכלל זה נשק כימי וביולוגי. פתיחת "מלחמת המנע" הזאת הוצדקה בצורך למנוע מבגדאד להשתמש במאגר זה, כשג'ורג' וו. בוש טען שהמשטר "יכול לשגר מתקפה כימית או ביולוגית בתוך 45 דקות". אולם במהלך המלחמה לא הצליחו האו"ם וארצות הברית לאסוף ראיות לביסוס טענה זו. התברר שהמידע שסיפקה ממשלת בריטניה בראשות טוני בלייר להצדקת הפלישה היה כרוך ב"טעויות", כפי שהודה ראש הממשלה הלייבוריסטי לשעבר¹¹³, שספג ביקורת קשה עם פרסום דוח צ'ילקוט ב-2016¹¹⁴.

¹¹¹ שתי המדינות נלחמו זו בזו במלחמה שנמשכה מ-1980 עד 1988.

¹¹² <https://www.bbc.com/afrique/monde-65017635>

¹¹³ https://www.bfmtv.com/societe/les-mensonges-qui-ont-change-le-cours-de-l-histoire-les-supposees-armes-de-destruction-massiv_e_AN-202108130001.html

¹¹⁴ <https://www.theguardian.com/politics/live/2016/jul/06/chilcot-report-live-inquiry-war-iraq>

ב-2011 הכריז ברק אובמה כי המלחמה שניהלו כוחותיו בעיראק הסתיימה, ובכך קבע את נסיגתם של 39,000 האמריקאים ששהו על אדמת עיראק. הנשיא הדמוקרטי הודה כי אובדן 4,400 חיילים בעימות זה הוא "מחיר כבד", אך טען כי ארצות הברית משאירה אחריה "מדינה ריבונית, יציבה ועצמאית, עם ממשלה ייצוגית שנבחרה בידי עמה", ושיבח בהזדמנות זו "הישג יוצא דופן שנמשך תשע שנים"¹¹⁵. לפי Watson Institute for International & Public Affairs, האזרחים העיראקים שילמו מחיר כבד מאוד בעימות זה ובתוצאותיו. מחקר שהזמין המכון, המביא בחשבון את השפעותיה של מלחמה בטווח הבינוני והארוך (מחסור במים, מחלות ועוד), מעריך כי בין 186,694 ל-210,038 אזרחים עיראקים קיפחו את חייהם בין מרץ 2003 למרץ 2023¹¹⁶. בתשע שנות הנוכחות האמריקאית עומד מספר זה על 100,000 קורבנות. מבחינה כספית, ההערכה היא שמחיר הפלישה לארצות הברית עשוי להגיע ל-6,000 מיליארד דולר עד 2053, בין היתר אם מביאים בחשבון את הריבית על מימון המלחמה¹¹⁷.

הכישלון האמריקאי בעיראק פגע לאורך זמן בתדמיתה של ארצות הברית במזרח התיכון, ובה בעת הותיר את המדינה מול אי-היציבות האופיינית לכל תקופה שלאחר מלחמה. מצב זה היה כר פורה לצמיחתה של המדינה האסלאמית. בשונה מארגוני טרור אסלאמיסטיים אחרים, כמו אל-קאעידה, "המדינה האסלאמית בעיראק", שתהפוך ב-2013 ל"מדינה האסלאמית בעיראק ובלבנט" ולאחר מכן ל"מדינה האסלאמית", שואפת לכיבוש שטחים כדי להקים בהם ח'ליפות ולהחיל בהם את השריעה.

ב-2014 כבש דאעש את העיר רקה בסוריה ואת מוסול בעיראק. כבר ב-29 ביוני הכריז אבו בכר אל-בגדאדי על עצמו כח'ליף ואימץ את השם איברהים. בחירת התואר ח'ליף אינה מקרית: הוא מציין את יורשו של הנביא מוחמד ומקנה לנושא אותו תפקיד של מנהיג דתי וצבאי שסמכותו משתרעת על כלל הקהילה המוסלמית (ה"אומה"). ב-5 ביולי באותה שנה קרא אל-בגדאדי לכל המוסלמים לקבל את מרותו, בהצהרה שנשא ממסגד אל-נורי במוסול, מקום הקשור באופן סמלי לג'יהאד¹¹⁸. **בסרטון שכתרתו "סוף סייקס-פיקו" הכריזה המדינה האסלאמית על רצונה לבטל את הגבולות "של עיראק, ירדן, לבנון, כל המדינות עד ירושלים", מתוך דחייה של הלאומיות למיניהן, שאיפה לבטל את חלוקת האימפריה העות'מאנית שקרסה ורצון להקים אימפריה אסלאמית**¹¹⁹. מרכיב טריטוריאלי זה, ואף היסטורי, מבדיל את דאעש מארגוני טרור אחרים, השואפים רק להפיץ את האיום הג'יהאדיסטי באופן הגלובלי ביותר.

¹¹⁵ <https://www.france24.com/fr/20111214-obama-retrait-armee-soldats-etats-unis-guerre-irak>

¹¹⁶ <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/WarDeathToll>

¹¹⁷ <https://www.latribune.fr/actualites/economie/international/20130314trib000754033/6.000-milliards-de-dollars-le-cout-total-de-la-guerre-en-irak.html>

¹¹⁸ https://www.lemonde.fr/moyen-orient-irak/article/2017/06/21/la-grande-mosquee-al-nouri-de-mossoul-detruite_5149064_1667109.html

¹¹⁹ <https://www.lesclesdumoyenorient.com/L-Etat-islamique-en-cartes.html>

התפשטותו הטריטוריאלית של דאעש עוררה דאגה בקהילה הבינלאומית, שהגיבה בהקמת קואליציה בהובלת ארצות הברית, ובה מדינות אירופיות רבות, אוסטרליה, קנדה, ירדן, קטאר, בחריין, איחוד האמירויות וערב הסעודית. בעת הקמתה החזיק דאעש ב-60,000 קמ"ר של שטח עיראקי וסורי וכן ב-185,000 קמ"ר של מדבר¹²⁰. המדינה האסלאמית נסוגה בהדרגה מפני כוחות הקואליציה, ואיבדה את רקה ואת מוסול כבר ב-2017. דאעש איבד את הח'ליפות הפיזית שלו במרץ 2019, עם נפילת באע'וז, עיר סורית השוכנת על הגבול העיראקי. הח'ליף שהכריז על עצמו חוסל בידי הכוחות המיוחדים האמריקאיים ב-27 באוקטובר 2019.

אף שארגון הטרור נחלש במידה ניכרת בעקבות ההתערבות הבינלאומית ואובדן הח'ליפות, אנשיו הג'יהאדיסטים ממשיכים לפעול בעיראק. פוטנציאל הנזק שלהם יוצר סיכון ביטחוני משמעותי בסביבת בגדאד, אף שהם נתקלים שם ביעילותם של צבא עיראק, של הפשמרגה¹²¹ וגם של המיליציות השיעיות¹²². הג'יהאדיסטים מסוכנים הרבה יותר במחוזות כרכוכ, צלאח א-דין ונינווה. האזור שבין שלושת המחוזות האלה מכונה "משולש המוות". ותיקי דאעש שהתבצרו בו מצליחים בהדרגה לגייס ולהגדיל את שורותיהם¹²³, וכך מרחפת סכנת התחייתה של המדינה האסלאמית, על רקע התנתקותה של הקואליציה הבינלאומית.

המיליציות השיעיות בעיראק הן מקור נוסף לאי-יציבות במדינה. מיד עם כיבוש מוסול בידי דאעש ב-2014 פרסם האייתוללה עלי א-סיסתאני¹²⁴ פתווה¹²⁵. בעקבות הפתווה הצטרפו עיראקים מכל הדתות ומכל המוצאים האתניים למאבק בדאעש, אם בהצטרפות למיליציות קיימות ואם בהקמת מיליציות חדשות. חלקן כבר לחמו בעבר בכוחות האמריקאיים וגם באל-קאעידה. החזקות שבמיליציות האלה הן שיעיות, ומכאן קרבתן הרבה לאיראן. כפי שסיכם איש מיליציה שרואין ל-JDD, "הפיקוד עיראקי, אבל אחינו מאיראן נותנים לנו את כל העצות שלהם"¹²⁷.

לאחר מיגור המדינה האסלאמית צברו המיליציות כוח רב כל כך, עד שמדברים עליהן כעל "מדינה בתוך מדינה". כפי שחושף Le Monde, יש להן גב פוליטי, עם חברי פרלמנט ואף עובדי משרדי ממשלה, וגם גב תקשורתי¹²⁸. כל המיליציות מאוגדות במסגרת כוחות הגיוס העממי (אל-חשד א-שעבי), שהקים ב-2014 ראש הממשלה דאז, נורי אל-מאלכי, במטרה לפקח ככל האפשר על פעולותיהן ובה בעת לספק להן נשק ותמיכה כספית. אף שלממשלה יש סמכות תיאורטית על הקבוצות החמושות

¹²⁰ <https://www.la-croix.com/international/daesh-du-califat-a-la-chute-de-l-etat-islamique-dix-dates-cles-20240628>

¹²¹ הפשמרגה הם המשמר האזורי של אזור כורדיסטן העיראקי.

¹²² <https://www.lesclesdumoyenorient.com/Ou-en-est-l-Etat-islamique-au-Levant-1-2-Une-organisation-toujours-tres-active.html>

¹²³ https://www.monde-diplomatique.fr/2021/12/PERPIGNA_IBAN/64139

¹²⁴ האייתוללה עלי א-סיסתאני הוא הסמכות העליונה של האסלאם השיעי בעיראק.

¹²⁵ פתווה היא חוות דעת שמוציא מופתי, כלומר איש דת מוסלמי, בדמות פסיקה משפטית בשאלה של פרשנות השריעה.

¹²⁶ <https://podcasts.ox.ac.uk/gods-man-iraq-life-and-leadership-grand-ayatollah-ali-al-sistani>

¹²⁷ <https://www.lejdd.fr/International/En-Irak-dans-les-coulisses-des-milices-chiites-836257-3147359>

¹²⁸ https://www.lemonde.fr/international/article/2020/12/31/en-irak-l-emprise-des-milices-chiites_6064924_3210.html

האלה, הן נוטות לפעול מחוץ למסגרת הממשלתית¹²⁹. **טהרן ידעה לנצל את חשדנותה של העדה השיעית בעיראק כלפי הסונים כדי לבסס את השפעתה על רוב הקבוצות החמושות האלה.**

המיליציות החשובות ביותר הן:

- **ארגון באדר.** מונה 20,000 איש, וראשיתו ב-1982, בתחילת המלחמה בין איראן לעיראק. לארגון החצי-צבאי הזה יש מפלגה פוליטית משלו, והוא השלוח העיראקי הוותיק ביותר של טהרן.
- **צבא אל-מהדי.** מיליציה זו, בפיקודו של מוקתדא א-סדר, פועלת מאז 2003. אף שהיא ממומנת בידי איראן, היא אינה שלוחתה הנאמנה ביותר, ולכן משטר האייתוללות מבקר את סדר היום הלאומני שלה.
- **כתאב חזבאללה (או גדודי חיזבאללה).** מיליציה זו, המסורה כולה לטהרן, הוקמה ב-2007 ביוזמת מפקד משמרות המהפכה האיראניים, קאסם סולימאני, כדי לאזן את העצמאות המופרזת של אנשי א-סדר. מאז 2020 עומד בראשה אחמד מורסן פרג' אל-חמידאוי.
- **עסאב אהל אל-חק.** מיליציה זו הוקמה ב-2006 בעקבות פילוג בקרב פעילי צבא אל-מהדי, ויש לה מפלגה פוליטית משלה, א-סאדקון (מילולית "הישרים").
- **כתאב סייד א-שוהדא.** המיליציה, שהקים ב-2013 אבו מוסטפא א-שייבאני, יצאה מתוך כתאב חזבאללה.

מאז 2018 ופרישת ארצות הברית מהסכם הגרעין עם איראן, גויסו המיליציות השונות האלה בידי איראן במסגרת "ציר ההתנגדות" כדי לפגוע באינטרסים אמריקאיים במזרח התיכון. מתברר שהן חסינות במידה רבה להנחיות ממשלת עיראק, וסרות קודם כול למרותם של האייתוללות באיראן. כך, אבו מהדי אל-מוהנדס, סגנו העיראקי של קאסם סולימאני, נחשב, עד שנהרג בתקיפה אמריקאית ב-2020, ל"שליחה ולנציגה העיראקי של איראן"¹³⁰.

לאחר נפילת דאעש והפרישה מהסכם הגרעין עם איראן, גייסה טהרן את המיליציות השיעיות להעברת ציוד לשלוחותיה האחרות, והן תקפו גם אינטרסים אמריקאיים על אדמת עיראק. **ב-2019 ספגה וושינגטון כמה התקפות נגד חייליה או נגד דיפלומטים שלה, שאותן ייחסה לגדודי חיזבאללה, שלוחה נאמנה של טהרן.** באותה שנה הרגה מתקפת רקטות על בסיס בצפון עיראק קבלן משנה אמריקאי¹³¹. בתגובה הרגו הפצצות אמריקאיות על מתקני גדודי חיזבאללה 25 לוחמים.

¹²⁹ <https://www.amnesty.be/IMG/pdf/mde1453862017french.pdf>

¹³⁰ <https://www.understandingwar.org/backgrounders/leadership-and-purpose-iraq's-popular-mobilization-forces>

¹³¹ https://www.lemonde.fr/international/article/2019/12/30/risque-d-escalade-entre-les-etats-unis-et-les-milices-chiites-en-irak_6024397_3210.html

"סולימאני הפך את הריגתם של חפים מפשע לתשוקה חולנית". במילים אלה בירך הנשיא טראמפ על מותו של קאסם סולימאני, שנהרג בתקיפת טילים אמריקאית. וושינגטון, שהאשימה את סולימאני בתכנון "פעולה רחבת היקף", סברה כי בכך "עצרה מלחמה"¹³². אף שהמכה הייתה קשה לשלוח האיראני, האינטרסים האזוריים של ארצות הברית המשיכו לספוג התקפות סדירות. **מאוקטובר 2023 עד ינואר 2024 נרשמו יותר מ-140 התקפות כטב"מים או ירי רקטות לעבר חיילים אמריקאים או חיילי הקואליציה**¹³³. וושינגטון הגיבה במערכות הפצצה שגרמו נזק כבד לעמדות המיליציה השיעית גדודי חיזבאללה. בינואר 2024 הרגה אותה מיליציה שלושה אנשי צבא אמריקאים בירדן¹³⁴. במקביל, המיליציות השיעיות בעיראק פתחו בהתקפות על ישראל כבר מאמצע אוקטובר 2023. אף שנשאר מן הצד במלחמת 12 הימים, החוקר חיידר א-שאכרי, שצוטט ב-L'Orient-Le Jour, רואה באיפוק הזמני של הקבוצות האלה "חשבון שמונע יותר מהרצון לשמור על השפעה מאשר מהרצון לפתוח חזית חדשה". כפי שמדגיש א-שאכרי, המיליציות "חסרות יכולות צבאיות, תמיכה ציבורית ומבנה מאוחד". **המיליציות החברות ב"התנגדות האסלאמית בעיראק" מבטיחות מצדן שלא ינטשו את איראן. אחד מבכיריהן הצהיר כי "יש רגע שבו החרב צריכה להישאר בנדנה, אבל אין פירוש הדבר ויתור על הנשק"**.

נקודה 4: למנוע מטהרן לחמש מחדש את המיליציות שלה

בעוד חיזבאללה נערף ונמצא בתהליך פירוק מנשקו, וחמאס לכוד מול צה"ל, נראה שרק החות'ים שומרים על יכולת לפגוע באינטרסים ובביטחון של ישראל. עם זאת, יש לציין כי הפגיעה הזאת היא כמעט כולה כלכלית, משום שבדומה להתקפות האיראניות, גם ההתקפות שמשגרים המורדים התימנים נבלמות בידי כפת ברזל הישראלית ובהתערבות בעלות בריתה. איראן, שחשפה בהזדמנויות אלה פער צבאי גדול מול ישראל, נמצאת כעת בעמדת חולשה. עם זאת, יש לסייג קביעה זו לנוכח כמה התפתחויות אחרונות, המראות כי "ציר ההתנגדות" עדיין בועט.

סדרת תפיסות שביצעו גורמים אזוריים שונים מראה כי איראן ממשיכה להעביר נשק ותחמושת לחלק משלוחותיה. בתימן, הממשלה המוכרת בידי הקהילה הבינלאומית וכמה מחברי הקואליציה התומכת בה, ובהם כוח ההתנגדות הלאומי, יירטו ב-16 ביולי האחרון משלוח ימי גדול של טילים איראניים שנועד לחות'ים. מדובר ב-750 טונות של טילי שיוט, טילים נגד ספינות, טילים נגד מטוסים וגם כטב"מים. החות'ים ממשיכים לשגר התקפות אוויריות נגד ישראל, כפי שמעיד יירוטו של טיל בליסטי ששוגר מתימן לעבר נמל התעופה בן גוריון ב-21 ביולי.

¹³² <https://www.europe1.fr/international/assassinat-du-general-soleimani-trump-dit-avoir-agi-pour-arreter-une-guerre-pas-pour-en-commencer-une-3940963>

¹³³ <https://www.france24.com/fr/moyen-orient/20240123-irak-les-Etats-unis-frappent-contre-des-groupes-pro-iran-en-represailles-a-des-attaques>

¹³⁴ <https://www.la-croix.com/international/mort-de-trois-soldats-americains-en-jordanie-joe-biden-au-defi-de-riposter-20240129>

זאת ועוד, איסמאעיל קאאני, מפקד כוח קודס, שבשלב מסוים סברו כי נהרג, ביקר בעיראק ב-17 ביולי כדי להיפגש עם המיליציות השונות הנתונות לחסותו של משטר האייתוללות. קאאני דיבר על מתקפה ישראלית "קרובה" נגד המיליציות האלה והזהיר את מפקדיהן מפני חדירה אפשרית של שירותי המודיעין הישראליים. אף שהמיליציות העיראקיות התערבו רק באופן שולי ב"מלחמת 12 הימים", הן גילו לאחרונה פעילות רבה הרבה יותר, ותקפו בין היתר חצי תריסר אתרי נפט המופעלים בידי חברות אמריקאיות בכורדיסטן העיראקית, לפי הממשלה האזורית של כורדיסטן. גם מטרות אחרות, כמו שדות תעופה, הותקפו באותו אזור.

לבסוף, למרות נפילת משטרו של בשאר אסד, שאפשר לטהרן להעביר נשק ותחמושת לחיזבאללה דרך שטח סוריה, מתברר שהאייתוללות לא זנחו לגמרי את הנתיב הזה. ביוני האחרון הודיעו כוחות הממשלה הסורית כי יירוטו שיירה שהובילה טילים נגד טנקים לחיזבאללה. למרות התפיסות שביצעו הכוחות הסוריים, נראה שאין שום אפשרות מעשית לפקח באופן מלא על גבול לבנון, שאורכו כ-400 ק"מ ושיש בו יותר מ-130 נתיבי הברחה.

כל הנתונים האלה מראים שאיראן מנצלת את הרגיעה שבאה בעקבות הפסקת האש שבסוף מלחמת 12 הימים כדי לחזק את המיליציות השונות שלה. מכאן ברור שמוקדם מדי לראות ב"ציר ההתנגדות" גורם הנמצא בשקיעה בלתי הפיכה. מגמת החימוש מחדש אינה מעוררת אופטימיות באשר לכוונותיה האמיתיות של טהרן ולסיכויים להגיע להסכם גרעין אפקטיבי, סיכויים שכבר נפגעו קשות בשל עמדות ההשהיה שנקט משטר האייתוללות בתיק הזה, נקודה שנרחיב עליה בהמשך.

הרחקת איראן מהמועדון הגרעיני

האם מלחמת 12 הימים תחתום כמעט חצי מאה של עימות מרחוק, או שתהיה רק פרק נוסף בסכסוך הזה, המסמן מעבר להתקפות ישירות מעתה ואילך, שאינן מוגבלות עוד לפעולה באמצעות שלוחים? זוהי השאלה המרכזית של השבועות הקרובים, כשהעולם ממתין להודעה מהבית הלבן או לציפץ מידיו של דייוויד. **נפילה קרובה של משטר האייתוללות? סטטוס קוו לכמה שנים? אירוע שאינו נוגע למערב, לפי הדוקטרינה של החברים הנלהבים ביותר במחנה MAGA? את זאת ינסו השורות הבאות לפענח.**

ההתקפות שביצע צה"ל במסגרת מבצע "עם כלביא" (Rising Lion) הן הצלחה צבאית שאין להכחישה. בתקיפת מתקני הגרעין של המשטר האיראני ואתרי ייצור טילים ביקש צה"ל לחסל את תוכנית הגרעין של האייתוללות. הכוחות הישראליים פגעו גם במשאב האנושי שמילא תפקיד מרכזי בתוכנית הגרעין הפרסית, וחיסלו מדענים רבים, ובהם פרידון עבאסי, לשעבר ראש הארגון האיראני לאנרגיה אטומית, ומוחמד מהדי טהרנצי, נשיא האוניברסיטה האסלאמית אזאד. צה"ל תקף גם אישים צבאיים ופוליטיים בכירים, ובהם חוסיין סלאמי, מפקד משמרות המהפכה האסלאמית, אמיר עלי

חאג'זאדה, מפקד חיל האוויר והחלל של משמרות המהפכה, וכן עלי שאדמאני, יועצו המקורב של האייתוללה עלי חמינאי¹³⁵.

היה בלתי סביר בעליל שטהרן תקבל בברכה את דרישתו של הנשיא ה-47 של ארצות הברית ל"כניעה ללא תנאים". **עבור משטר שהדלק העיקרי שלו הוא אידיאולוגי, הרכנת הראש מול אויבו המושבע, שהוא מכנה "השטן הגדול", הייתה שקולה לוותר על טעם קיומו ולהתכחשות לתורתו, עמדה שהרשויות האיראניות ראו בה דבר בלתי קביל.** יתרה מזו, כניעה של האייתוללות הייתה הודאה בחולשה מול אוכלוסייה שרחוקה מלהיות מסורה למטרת הרפובליקה האסלאמית.

אף שהדבר אינו לרוחו של האגף הקשוח של תנועת MAGA, ואף שדונלד טראמפ הופך את עליונותה של דוקטרינת "אמריקה תחילה" בכל תחומי המדיניות האמריקאית, ובמיוחד במדיניות החוץ, למאפיין של נשיאותו, לסוגיית הגרעין האיראני יש השלכות שנראה כי מחייבות פתרון התקפי. דונלד טראמפ בחר בסופו של דבר בפתרון התקפי, שעשוי לשים קץ למדיניות הפיוס שקידמו בזה אחר זה, בהצלחה מוגבלת מאוד, ממשלי אובמה וביידן. לאחר שהשאיר את המשקיפים באי-ודאות בשאלת התערבות אמריקאית אפשרית, תקף דייר הבית הלבן את שלושת אתרי הגרעין האיראניים העיקריים הידועים, בנתנז, בפורדו ובאספהאן, במסגרת מבצע "Midnight Hammer" (מילולית "פטיש חצות"), שיצא לדרך ביום ראשון, 22 ביוני. בלילה שבין שישי לשבת דאגו האמריקאים להסיח את הדעת כשהזניקו לעבר האוקיינוס השקט קבוצת מפציצי B-2, המטוס היחיד המסוגל להטיל פצצות GBU-57, או "בונקר באסטר", כדי לא לעורר את חשדם של האיראנים. פצצת GBU-57 מתאפיינת בכך שאינה מתפוצצת בפגיעתה בקרקע אלא חודרת אל מתחת לפני השטח, ופוגעת במטרות בעומק של עד 60 מטרים. זהו יתרון ניכר בפגיעה במתקני גרעין תת-קרקעיים, אך הוא לא הספיק להפיג את כל הספקות באשר ליעילותה של אסטרטגיה כזאת, ובכללם הספקות שהביע הפנטגון¹³⁶ ימים אחדים לפני המבצע, שכן אתר פורדו נמצא, לפי ההערכות, בעומק של 80 עד 90 מטרים.

בה בעת התקרבה למזרח התיכון קבוצה של שבעה מפציצי B-2 Spirit, תוך צמצום התקשורת למינימום ותדלוק באוויר. לפני שצי המפציצים חדר למרחב האווירי של איראן, שיגרה צוללת אמריקאית שני תריסרים של טילי שיוט מסוג טומהוק, שנועדו להחליש את ההגנה האווירית של המשטר, בעוד קבוצת חיפוי ביצעה ירי חיפוי כדי לנטרל את האיומים מסוג קרקע-אוויר. **מפציצי ה-B-2 הטילו לאחר מכן 14 פצצות GBU-57, שמשקל כל אחת מהן יותר מ-13 טונות, על אתרי הגרעין בפורדו ובנתנז. האתר באספהאן הופגז בטיילי שיוט מסוג טומהוק.** בתום המבצע פתחה קבוצת התקיפה

¹³⁵ https://www.bfmtv.com/international/moyen-orient/israel/infographies-iran-israel-sites-cibles-hauts-grades-et-civils-tues-comment-en-sept-jours-les-deux-pays-ont-basculé-dans-la-guerre_GN-202506200049.html

¹³⁶ <https://www.lefigaro.fr/international/conflit-iran-israel-le-pentagone-doute-encore-de-la-capacite-des-bombes-gbu-57-a-detruire-le-site-nucleaire-de-ford-20250619>

של "Midnight Hammer" בטיסה חזרה לארצות הברית. לדברי הגנרל דן קיין, מפקד המבצע, השימוש המבצעי הראשון בפצצת GBU-57 גרם "נזק חמור" לאתרי הגרעין האיראניים¹³⁷.

מלבד תגובה רפה שכוונה לבסיס אמריקאי בקטאר, מבצע שעליו הוזהרה ארצות הברית מראש בידי השירותים האיראניים, האייתוללות לא הגיבו. הפסקת אש נכנסה לתוקף ביום שלישי, 24 ביוני, ושמה קץ לעימות שייקרא מעתה "מלחמת 12 הימים". העימות גבה את חייהם של יותר מאלף בני אדם באיראן ולפחות 28 קורבנות בצד הישראלי¹³⁸. באשר לאתרי הגרעין הפרסיים, ההיקף המדויק של הנזק שגרמה המתקפה המשותפת של וושינגטון ותל אביב נותר לא ידוע. בשעות שלאחר המבצע העריך נשיא ארצות הברית כי מדובר ב"הצלחה צבאית מרהיבה", שסימנה את השמדתם "המלאה והמוחלטת" של אתרי המפתח במערך הגרעין האיראני. עם זאת, נראה שהמציאות מורכבת יותר, בשל כמה גורמים, כמו החשד שהאייתוללות העבירו חלק ממאגר האורניום המועשר לפני התקיפות, או הנעלם שבקיומם האפשרי של אתרי גרעין סודיים. **לנוכח אי-ודאות זו מעריך הפנטגון כי אף שמידע מודיעיני מצביע על כך שהאתרים שהותקפו "הושמדו לחלוטין", האיום הגרעיני האיראני נדחה לתקופה שלא תעלה על שנתיים**¹³⁹.

תקופה זו מעניקה עם זאת לדונלד טראמפ ולמערב מרחב פעולה מסוים לנטרל סופית את האיום הגרעיני האיראני. **למעשה, רק הרחקה סופית של משטר האייתוללות מהמועדון הגרעיני תוכל לצמצם לאורך זמן את פוטנציאל הנזק של לב ההידרה של "ציר ההתנגדות" ולשחרר את ישראל מהאיום הקיומי שמציבה השגת נשק אטומי בידי טהרן.** אף שהשיחות בין המשלחות האמריקאית והאיראנית לא חודשו רשמית, צפויים מגעים בין הצדדים השונים.

כעת יש שתי אפשרויות: חתימה על הסכם מגביל הרבה יותר מתוכנית הפעולה המשותפת המקיפה (JCPOA) הכושלת של 2015, או מערכה צבאית חדשה ורחבת היקף, אפשרות שדונלד טראמפ אינו שולל אם תתברר כ"נחוצה"¹⁴⁰. NBC News חושפת כי הוצעה לטראמפ אפשרות צבאית שאפתנית יותר, שהייתה אמורה להימשך כמה שבועות, אך הוא העדיף את מבצע "Midnight Hammer"¹⁴¹. **בפרישתו הנבונה מהסכם הגרעין עם איראן ב-2018, הדגיש ממשל טראמפ הראשון את הליקויים החמורים של ההסדר הזה.** ל-JCPOA, שנחתם בחסות ברק אובמה ב-2015, היו כמה פגמים מהותיים. איראן אמנם התחייבה שלא לחרוג מרף העשרת האורניום המתאים לשימוש אזרחי, כלומר 3.67%, אך לתקופה של 15 שנה בלבד. המגבלה של 300 ק"ג שהוטלה על מאגר

¹³⁷ <https://www.rts.ch/info/monde/2025/article/operation-midnight-hammer-les-details-de-l-attaque-americaine-en-iran-28921676.htm>

¹³⁸ <https://www.lefigaro.fr/international/guerre-contre-israel-les-systemes-antiaeriens-endommages-ont-ete-remplaces-affirme-l-iran-20250720>

¹³⁹ <https://www.reuters.com/world/middle-east/iranian-nuclear-program-degraded-by-up-two-years-pentagon-says-2025-07-02/>

¹⁴⁰ <https://www.euronews.com/2025/07/22/donald-trump-warns-that-us-could-strike-irans-nuclear-sites-again-if-necessary>

¹⁴¹ <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/new-us-assessment-finds-american-strikes-destroyed-only-one-three-iran-rcn-a218761>

האורניום המועשר שלה נקבעה לאותה תקופה. הפיקוח שהיה אמור לבצע הארגון הבינלאומי לאנרגיה אטומית (סבא"א) באתרי הגרעין האיראניים נתקל בחוסר שיתוף הפעולה של הרשויות האיראניות עם פקחי הסוכנות. ב-12 ביוני האחרון אישרה החלטה של סבא"א את חששות הקהילה הבינלאומית, כשקבעה כי הסוכנות אינה מסוגלת לקבוע אם תוכנית הגרעין האיראנית היא "שלווה באופן בלעדי"¹⁴².

בהתחשב בכל הנתונים האלה, ייתכן שהפתרון הטוב ביותר הוא שילוב של תקיפות ודיפלומטיה. כפי שכתבתי במאמר שפורסם באתר כתב העת Conflicts, אפשר לאמץ אסטרטגיה שאפתנית בכמה שלבים¹⁴³. ראשית, צרפת, בריטניה וגרמניה, כחותמות על ה-JCPOA, היו צריכות להפעיל את מנגנון ה"סנאפבק". זה נעשה מאז החלטת מועצת האיחוד האירופי מ-29 בספטמבר להחזיר את הסנקציות. לפי ה-JCPOA, לרשות המדינות האלה עמד זמן עד אוקטובר 2025 להחזיר את הסנקציות הכספיות שבוטלו עם חתימת ההסכם, ובכך לחזק את האמברגו המסחרי הבינלאומי שהטיל ממשל טראמפ השני על איראן. **היה הכרחי להפעיל את מנגנון הסנאפבק מוקדם ככל האפשר.**

בשלב השני יהיה צורך לכפות על איראן הסכם מגביל הרבה יותר. ההסכם יחייב ויתור על כל תוכנית להעשרת אורניום, גם לשימוש אזרחי, השמדה של כל מאגרי האורניום שבידי המשטר, וגם של מאגרי הטילים הבליסטיים, שכן אלה עלולים לשמש לביצוע מתקפה גרעינית. כל שלבי ההסכם יהיו נתונים לפיקוח של פקחי סבא"א, שיש להעניק להם סמכות לבקר כרצונם בכל מתקן צבאי איראני, ולא רק במתקני גרעין, בלי הודעה מוקדמת. הוראות ההסכם לא יהיו כפופות לשום מגבלת זמן.

אכן, קיים הסיכון שהאייתוללות יקבלו את ההסכם רק כדי לא לשתף פעולה ביעילות. לכן, כל הפרה של ההסכם, ולו הקלה ביותר, תגרור התערבות צבאית מיידית של קואליציה בינלאומית שתורכב מכל החותמות עליו, ובכלל זה שימוש חוזר בפצצות GBU-57.

נראה שהעיתוי לכפות הסכם כזה על הרפובליקה האסלאמית מתאים, לנוכח המצב הכלכלי והצבאי, שאינו פועל בבירור לטובת משטר האייתוללות. האם איראן, שאינה מסוגלת להביס את ישראל צבאית, תנסה להפעיל את שלוחותיה האזוריות כדי לאזן מחדש את העימות? ואם כן, האם הן יענו לקריאה? נראה שחמאס וחיזבאללה אינם מסוגלים עוד בשום אופן לתרום לאסטרטגיה כזאת, ובמיוחד תנועת הטרור הפלסטינית, שנדחקה לפינה בידי צה"ל. החות'ים, שמן הסתם מבקשים להימנע מחידוש ההפצצות האמריקאיות, שעלולות לפתוח פתח ליריביהם המקומיים, עשויים לגלות היסוס אם איראן תפנה אליהם. נותרו אפוא המיליציות השיעיות בעיראק. גם כאן לא ברור שהן ירצו להסתכן בהתקפות של ארצות הברית, שתבוא לעזרת תל אביב.

¹⁴² <https://news.un.org/fr/story/2025/06/1156391>

¹⁴³ <https://www.revueconflits.com/faut-il-negocier-avec-liran-sur-le-nucleaire/>

עלתה גם האפשרות שאיראן תחסום את מצר הורמוז או תתקוף את האוניות העוברות בו. זו תהיה טעות גסה של המשטר, שכן החלטה כזאת תשלול מטהרן את ההכנסות מייצוא מוצרי הנפט שלה. יתרה מזו, היא עלולה להרגיז את סין מבחינה דיפלומטית. ההימור מסוכן עוד יותר משום שבייג'ינג, אחת התומכות המעטות של איראן בזירה הבינלאומית, קונה 90% מהנפט שהמדינה הפרסית מייצאת¹⁴⁴. **המצב הכלכלי של איראן אינו מותיר לה גם שום מרחב תמרון לניסוי כזה. עם צמיחה שכמעט נעצרה¹⁴⁵, אינפלציה שצפויה להתקרב ל-43.3%¹⁴⁶ ועלייה בשיעור העוני, התחזית הכלכלית של המשטר האיראני קודרת.**

כך או כך, דונלד טראמפ צפוי מן הסתם לבחור באחד משני הפתרונות האלה (כלומר התערבות צבאית חדשה או חתימה על הסכם מגביל). אף שבעיני חלק ממחנה MAGA הוא מחויב לדוקטרינת "אמריקה תחילה", ואף שדעת הקהל האמריקאית מתנגדת להתערבות ממושכת באיראן, נקיטת עמדה בדלנית הייתה מסוכנת עוד יותר. **אם סוגיית הגרעין האיראני לא תוסדר באופן סופי ומיידי, היא תצוף מחדש בעוד כמה שנים ותכתים במידה ניכרת את מורשתו של דונלד טראמפ כנשיא ארצות הברית.**

בלימת התחדשותו של דאעש

בהמשך לתוכנית האיחוד שלו הודיע אחמד א-שרע על כוונת הממשלה לשלב ג'יהאדיסטים זרים בצבאה. הללו, שהיו מרוכזים בעבר באזור אידליב, מונים 3,500 איש, ורובם בני המיעוט האויגורי מסין. הם אמורים להרכיב את הדיוויזיה ה-84 של הצבא לצד לוחמים סורים. ההחלטה לשלב את הג'יהאדיסטים האלה בשורות הצבא הסורי מעלה את השאלה הרגישה של התמודדות עם האיום האסלאמיסטי בשטח המדינה, איום שמגלם החשש מהתחדשותו של דאעש.

ראשיתה של המדינה האסלאמית בעיראק במלחמה שנמשכה מ-2003 עד 2011. כבר בתחילת העימות הקימו ג'יהאדיסטים עיראקים בפיקודו של אבו מוסעב א-זרקאוו, שהזדהו עם הסלפיה, את הארגון "תוחיד ג'יהאד" (מילולית "מונותאיזם וג'יהאד"), וניהלו מרד נגד ממשלת עיראק והכוחות האמריקאיים. ב-2004 התאחדו עם אל-קאעידה, וכך קם ארגון אל-קאעידה בעיראק¹⁴⁷. הוא מכונה גם אל-קאעידה במסופוטמיה. בתמורה לשבועת האמונים שלו קיבל א-זרקאוו, שנהרג בתקיפה אווירית אמריקאית ב-2006, כספים ולוחמים¹⁴⁸. בינואר 2006 הצטרף אל-קאעידה בעיראק למועצת השורא

¹⁴⁴ <https://www.france24.com/fr/émissions/dans-la-presse/20250619-pour-la-chine-washington-alimente-la-machine-de-guerre-au-moyen-orient>

¹⁴⁵ קרן המטבע הבינלאומית צופה צמיחה של 0.3% ב-2025.

¹⁴⁶ <https://fr.iranfocus.com/economy/economie/19468-fmi-liran-connaîtra-une-croissance-economique-quasi-nulle-en-2025/>

¹⁴⁷ <https://www.lesclesdumoyenorient.com/Emergence-et-enracinement-de-l-Etat-islamique-1-3.html>

¹⁴⁸ <https://www.lesechos.fr/2015/11/comment-daech-est-devenu-le-groupe-terroriste-le-plus-dangereux-au-monde-282622>

של המוג'אהדין בעיראק, ובאוקטובר 2006 כבר אימץ את השם "המדינה האסלאמית בעיראק"¹⁴⁹. החל מ-2007 נחלש הארגון בעקבות תבוסותיו מול הצבא האמריקאי והכוחות העיראקיים. הארגון, שבראשו עמד מעתה אבו בכר אל-בגדאדי, שנבחר להנהגתו ב-2009¹⁵⁰, התפשט לשטח סוריה כבר ב-2011, שם היה התווה ובוהו שגרמה מלחמת האזרחים כר פורה לביצוע פשעיו. ב-2013 התאחדו "המדינה האסלאמית בעיראק" וג'בהת א-נוסרה של אדם בשם אבו מוחמד אל-ג'ולאני, ומהאיחוד נולדה "המדינה האסלאמית בעיראק ובלבנט"¹⁵¹.

לדאעש כוח משיכה עצום, והוא מצליח לגייס טרוריסטים בחו"ל ולהביאם לסוריה. **השריעה חוזרת לכל ענפי מערכת השלטון שהקים הארגון, והיא קרובה לאסלאם כפי שנהג בראשיתו. המדינה האסלאמית כבשה ערי מפתח כמו רקה בסוריה ומוסול בעיראק. ממוסול נשא מנהיג הארגון, אל-בגדאדי, את נאום היסוד של המדינה האסלאמית ב-29 ביוני 2014, והכריז על הקמת הח'ליפות הפיזית שלו.** כך הפך אל-בגדאדי לח'ליף איברהים, ושאל למלוך על כל המוסלמים. משטרת המוסר מסיירת ברחובות כדי לאכוף את השריעה על תושבי הח'ליפות, בעוד הג'יהאדיסטים מבצעים פיגועים בעיראק ובסוריה, נגד בני מיעוטים ונגד מערביים כאחד. העיתונאי האמריקאי ג'יימס פולי הוצא להורג ב-18 באוגוסט 2014, והארגון הפיץ את הסרטון.

רצח זה היה הזרז להקמת קואליציה בינלאומית בהובלת ארצות הברית, שנועדה להשמיד את דאעש. הקואליציה איגדה כשישים מדינות, ובהן מדינות אירופיות רבות (צרפת, איטליה, בריטניה, גרמניה ועוד), מדינות ערביות (ירדן, קטאר, ערב הסעודית, איחוד האמירויות, מרוקו ועוד), וגם חברות נאט"ו כמו אוסטרליה או קנדה. הקואליציה ביצעה יותר מ-13,000 תקיפות אוויריות וגייסה 5,000 חיילים. צבא עיראק, בתמיכת הקואליציה, כבש מחדש את הערים פלוג'ה, רמאדי ובעיקר מוסול. רקה נכבשה מחדש באוקטובר 2017 בידי הכורדים של הכוחות הדמוקרטיים הסוריים, בתמיכת הקואליציה. לאחר מכן איבדה הח'ליפות את העיר באע'ז, מעוזה האחרון. לאחר אובדן הח'ליפות שלה, ראתה המדינה האסלאמית את מנהיגה נהרג במבצע אמריקאי בכפר הקטן בארישא באוקטובר 2019. **אף שהמדינה האסלאמית איבדה את קיומה הפיזי, האידיאולוגיה שלה לא נעלמה. הארגון פועל כיום בעיקר באפריקה שמדרום לסהרה ובח'ורסאן רבתי, ובמיוחד באפגניסטן, שם הוא נאבק בטליבאן. עם זאת, ג'יהאדיסטים המזהים עם דאעש מצליחים לפגוע ביבשת אירופה, כפי שקרה בפיגועים באולם קרוקוס במוסקבה ב-22 במרץ 2024, שגבו 145 קורבנות. כוח ההשפעה של דאעש עדיין מסוגל לדחוף יחידים לפעול לבדם.** "זאבים בודדים" אלה מבצעים זוועות כשהם נשבעים אמונים למדינה האסלאמית. אין מחסור בדוגמאות עדכניות, כמו פיגוע הדריסה ב-1 בינואר 2025 בניו אורלינס, והן הופכות את הגברת המאבק בארגון הטרור להכרחית.

¹⁴⁹ https://www.irsem.fr/storage/file_manager_files/2025/03/daesh-alqaeda.pdf

¹⁵⁰ <https://www.radiofrance.fr/franceinter/aux-origines-du-groupe-etat-islamique-9805445>

¹⁵¹ <https://information.tv5monde.com/international/dates-cles-du-groupe-etat-islamique-ei-en-irak-et-en-syrie-26835#:~:text=Créatio>
n.%20de%20l'EIL,et%20au%20Levant%20(EIL)

בהקשר זה, ההחלטה האחרונה של ארצות הברית, ובעקבותיה במהרה של האיחוד האירופי, להסיר את הסנקציות שהוטלו על סוריה, עשויה להיות מנוף אפקטיבי לגיוס הנשיא הסורי החדש למאבק הזה. לאחר ההתחייבות שנתן דונלד טראמפ בעקבות פגישתו עם א-שרע, התירה ארצות הברית עסקאות בנקאיות ופיננסיות עם ממשלת סוריה, עם הבנק המרכזי של סוריה וגם עם החברות הציבוריות והחצי-ציבוריות במדינה. השקעות בסוריה אפשריות שוב, וכך גם רכישת מוצרי נפט סוריים. **בתמורה להסרת הסנקציות השיג טראמפ מהאיש החזק החדש בדמשק התחייבות לגרש את הטרוריסטים הזרים משטח המדינה ולסייע לארצות הברית למנוע מדאעש להתארגן מחדש.** ב-20 במאי האחרון, שבוע לאחר ההחלטה האמריקאית להסיר את הסנקציות מסוריה, נקט האיחוד האירופי צעדים דומים. נכסי הבנק המרכזי של סוריה ישוחררו, והמערכת הפיננסית האירופית תיפתח בפני גופים סוריים. לעומת זאת, הסנקציות האוסרות מכירת נשק וציוד שעלול לשמש נגד אזרחים נותרו בתוקף.

הסרת הסנקציות, שנועדה להעניק לסוריה תנופה כלכלית חדשה ובה בעת הזדמנות לממשלתו של אחמד א-שרע, היא מבחן חשוב, ויהיה צורך להקפיד על קיום התנאים המוטלים על הצד הסורי. הראשון שבהם הוא יציבותה של תוכנית האחדות שמקדם א-שרע. הפשעים האחרונים שביצעו אנשי היאת תחריר א-שאם (HTS) נגד העלווים והדרוזים אינם מעוררים ביטחון בשליטתו של הנשיא החדש בגורמים הקיצוניים ביותר שלו. לכן יהיה צורך לפקח מקרוב על תוכנית איחוד הקבוצות החמושות ועל אופן ביצועה, אם תיושם. אם אחד המיעוטים, כמו הדרוזים או הכורדים, יסרב להשתלב בכוחות הממשלה, יהיה צורך לתמוך בו ולהבטיח את ביטחונו, למשל באמצעות תמיכה בישראל, שכבר מספקת משאבים הומניטריים לדרוזים בסוריה ומעניקה טיפול רפואי לפצועיהם. גם המיליציות הכורדיות הן בעלות ברית יקרות ערך, והן מאפשרות לפקח על האסירים הג'יהאדיסטים לשעבר, שאינם מרוכזים עוד באזור אידליב בלבד, כפי שהיה בימי בשאר אסד. נוסף על כך, האיחוד האירופי יוכל לסייע לדמשק להכשיר חלק מיחידותיה באסטרטגיות של לוחמה בטרור. **יהיה צורך גם לדרוש משירותי הביטחון הסוריים לקיים מעקב הדוק אחר היחידה ה-84, שתורכב מג'יהאדיסטים לשעבר. לבסוף, ייתכן שיהיה נכון להקים מחדש קואליציה במתכונת זו שהביאה להשמדת הח'ליפות של דאעש, כדי למנוע כל התחדשות מקומית של ארגון הטרור, איום ממשי לחלוטין.**

אכן, אף שהמדינה האסלאמית פועלת בשקט, היא רחוקה מלהיעלם, והיא מתכוננת לשובה כשהיא מתאימה את דרכי פעולתה למצב כוחותיה ולהקשר. אף שנתוני הפיגועים שביצע דאעש מאז נפילת משטר בשאר אסד מצביעים, כך נראה, על ירידה בפעילותו, הם משקפים את המצב רק באופן חלקי, משום שאינם מביאים בחשבון את תהליך ההפעלה מחדש של התאים הרדומים שפיזר ארגון הטרור בכל שטח סוריה, כפי שמדגיש ¹⁵²The Arab Weekly. כוחות הממשלה העוסקים במרדף אחר אנשי דאעש, ובמיוחד אנשי הדיוויזיה ה-70 של הצבא הלאומי הסורי, שרובם כבר לחמו בארגון הטרור

¹⁵² <https://the arabweekly.com/isis-reactivating-fighters-eying-comeback-syria-and-iraq>

במסגרת הקואליציה בהובלת ארצות הברית, מצליחים לנטרל מספר מסוים של לוחמים, אך הם מעטים מכדי לשלוט בכל השטח. יתרה מזו, נראה שדאעש הבין שהקמה מחדש של ח'ליפות במתכונת זו של 2014 אינה אפשרית מבחינה מעשית, לפחות לעת עתה, והוא מתאים את דרך פעולתו בהתאם. אנשי המדינה האסלאמית בוחרים מעתה באסטרטגיה של הסתתרות בקרב האוכלוסייה האזרחית, וכך קשה יותר לאתרם. זאת אישר מקור שצוטט ב-Le Figaro, שלפיו הטרוריסטים שומרים כעת על שקט "עד לרגע שבו יחליטו להכות"¹⁵³. זאת ועוד, לפי מקורות אחרים, דאעש השתלט על חלק ממאגרי הנשק לאחר הפלת משטר אסד, והוא מחלק אותם בין התאים השונים שלו.

האמצעים שפורטו בפסקה הקודמת עשויים לאפשר שליטה יעילה באיום שמציבה המדינה האסלאמית בשטח סוריה. באשר לכוח ההרס שלה באירופה ובארצות הברית, גם סיועה של הממשלה הסורית החדשה עשוי להתגלות רב ערך, בין היתר באמצעות מסירת מידע על אזרחים סורים או זרים הנחשבים מסוכנים ועוברים בשטחה, כדי לאפשר תגובה מהירה יותר, מעקב ויירוט של טרוריסטים או של טרוריסטים בכוח. ערוצי תקשורת ישירים ומועדפים יהיו בהקשר זה נכס ניכר בהתמודדות עם איום שמבעבע מתחת לפני השטח.

¹⁵³ <https://www.lefigaro.fr/international/dans-le-desert-syrien-les-autorites-de-damas-lancees-dans-la-traque-de-daech-20250717>

כיצד עיצב ה-7 באוקטובר מחדש את האזור

ה-7 באוקטובר הוא נקודת מפנה בתולדות המזרח התיכון. לנקודת המפנה הזאת היו השלכות על ההתפתחות הפוליטית בישראל, בשעה שהמדינה תפסה מקום מרכזי באזור (1), על התפתחותה של פלסטין, בשעה שישראל חתמה על תוכנית ראשונה להקמת מדינת פלסטין (2), ולבסוף על התפתחות האזור כולו סביב פרדוקס: אם ה-7 באוקטובר עצר את תהליך הנורמליזציה בין ישראל למונרכיות הנפט הסוניות, הוא גם חיזק את שיתוף הפעולה ביניהן בפועל (3).

אילו השלכות לבחירות 27 באוקטובר בישראל?

שלוש שנים לאחר 7 באוקטובר 2023, הישראלים נקראים לקלפי לראשונה, בבחירות לכנסת ב-27 באוקטובר. הטראומה של 7 באוקטובר עדיין נוכחת, עד כדי כך שהיא מכתיבה את מבנה הוויכוח במערכת הבחירות. אלא שבניגוד למה שנטען לעתים קרובות, הוויכוח אינו נסוב על האחריות האישית או הפרטית של ראש הממשלה בנימין נתניהו, אלא על אחריותו המיניסטריאלית. הוא המנהיג של ישראל שבתקופתו התרחש הטבח ההמוני הזה.

בשלוש השנים האחרונות השתנו דברים רבים בישראל. ראשית, יש להזכיר כי נתניהו השיג חלק משלושת יעדי המלחמה שקבע בעקבות 7 באוקטובר 2023: שחרור החטופים (1), השמדת חמאס (2) והבטחה שעזה לא תהווה עוד איום (3). החטופים האחרונים שוחררו באוקטובר 2025 בעקבות ההסכם בחסות דונלד טראמפ. באשר ליעד השני, אף שחמאס לא נטרל, גירשו מרצועת עזה נקבע, ויכולותיו להזיק קטנות מאשר ב-2023. לעומת זאת, עזה נותרה בעיה ביטחונית לישראל כל עוד עתידה לוט בערפל. לפיכך, כששניים משלושת היעדים הושגו, יש לראש ממשלת ישראל טיעונים להשיב על השגות האופוזיציה.

אבל ל-7 באוקטובר 2023 הייתה השלכה אלקטורלית שנייה, עוצמתית מאוד. הוא מקשה יותר ויותר על ברית בין השמאל והמרכז לבין המפלגות הערביות, המייצגות 20% מאוכלוסיית ישראל וכ-10% מהכנסת. משקלו של הוויכוח על 7 באוקטובר 2023 מאלץ את האופוזיציה הציונית ללכת על חבל דק פוליטי: לגנות את התנהלות נתניהו ובה בעת לסרב להקל עם מפלגות ערביות מסוימות שאינן משחקות לפי כללי המשחק של ישראל. במישור הפוליטי קיים שבר בין המפלגות הערביות: אלה הנוקטות קו מסורתי של אי-השתתפות במדינת ישראל, משום שלדעתן אין זו מדינתן, ואלה שבהובלת עבאס, המבקשות להשתתף במדינה כדי לשפר את תנאי חייהם של ערביי ישראל.

לבסוף, במישור הפוליטי, ה-7 באוקטובר הביא איתו פריזמה חדשה להבנת היחסים בין ערבים ליהודים בישראל. הפריזמה החדשה הזאת דו-ערכית. מצד אחד, בקרב יהודים ישראלים רבים נותרה התחושה שכל שלום עם הערבים אינו אפשרי, תחושה היוצרת מעין דכדוך. ומצד אחר, ב-7 באוקטובר התרחש טבח המוני שפגע ביהודים וגם בערבים, דבר העשוי ליצור סולידריות סביב העם הישראלי, ולא סביב העם היהודי.

שנה לאחר תוכנית השלום של טראמפ: המכשולים האחרונים

יש להזכיר עובדה אחת: **מדינת פלסטין מוכרת בידי 148 מדינות בעולם, כלומר קרוב ל-75% מהאנושות המיוצגת באו"ם. ובכל זאת, המדינה הזאת אינה קיימת.** מדוע?

מדינת פלסטין לא תקום כל עוד שתי מדינות לא יכירו בה: ארצות הברית וישראל. השגת הסכמתן של מדינות מפתח אלה היא תנאי מוקדם הכרחי למימוש המיזם הזה. מאחר שלקהילה הבינלאומית אין שום אמצעי לחץ על השחקניות האלה, יש להעדיף גישה פרגמטית בדמות "דיל". דיל כזה יוכל להיחתם בתנאים מיטביים רק לאחר שהמלחמה עם איראן תגיע לסיום בר-קיימא, שיאפשר לאזור לשוב ליציבות מסוימת. יהיה צורך להסיר גם מכשולים אחרים, כמו האיום שמציב חיזבאללה על ישראל. **זה מה שביקש והשיג דונלד טראמפ בתוכנית השלום שלו מ-3 באוקטובר 2025.**

אף על פי כן, העימות עם איראן החליש את תוכנית השלום. עם זאת, גם אם העימות בין ארצות הברית וישראל לבין איראן יסתיים בתנאים נוחים לארצות הברית, לישראל ולמעצמות הסוניות המתנגדות לטהרן, ויביא בעקבותיו להרחבת הסכמי אברהם לערב הסעודית, יהיה צורך להתגבר על מכשולים נוספים כדי שהקמת מדינה פלסטינית תתאפשר.

הקושי הראשון שעלול לעכב את ההרגעה האזורית, ההכרחית להקמת מדינה פלסטינית בתנאים טובים, הוא ביטחוני. מאז 8 באוקטובר 2023 חיזבאללה וישראל נמצאים בעימות גלוי, מצב שאף הפסקת אש לא הצליחה לבלום עד כה. אין זה עניין של חוסר רצון מצד ארצות הברית של דונלד טראמפ, באמצעות היועץ האמריקאי טום ברק, ומצד לבנון של הנשיא ג'וזף עאון. שתי המדינות אינן חדלות לדרוש את פירוק המיליציה השיעית הפרו-איראנית מנשקה. לפיכך, חיזבאללה אמור להסתפק בתפקיד של תנועה פוליטית, ולהותיר את המונופול על הנשק לממשלת לבנון ולצבא הרשמי של ארץ הארזים.

הסכם המסגרת שנחתם ב-26 ביוני 2026 בווינגטון בידי שגריר ישראל בארצות הברית, יחיאל לייטר, שגרירת לבנון בארצות הברית, נדא חמאדה, והיועץ האמריקאי דן הולר, מכונן לכך. **לפי תנאי ההסכם, הכולל 14 סעיפים, לשום "שחקן שאינו מדינתי" לא תהיה זכות לבצע פעולה צבאית.** סעיף זה בדיוק הוא שממקד את המתיחות בלבנון, שבה חיזבאללה, הממשיך ליהנות מתמיכה רחבה בעדה

השיעית ולעתים אף מחוצה לה, מסרב למסור את נשקו. המזכיר הכללי של השלוח האיראני הזה, נעים קאסם, רואה בהסכם, שלדבריו הוא "משפיל ומביש", "ויתור על ריבונות", וקובע כי הוא "בטל ומבוטל". שכנוע חיזבאללה לקבל את פירוקו מנשקו למען שלום אזורי יהיה אתגר גדול, וגם אבדה כבדה לאיראן, שלא תוכל עוד לסמוך על בעלת ברית זו, המהווה איום מתמיד על ישראל מאז 1982, השנה שבה נוצרו הקשרים הראשונים בין התנועה השיעית לטהרן.

המכשול השני הוא גיאופוליטי גרידא, והוא מתמצה בשני סימנים: התוכנית "E1". הם מציינים תוכנית לבניית 3,400 יחידות דיור בגדה המערבית, ממזרח לירושלים. התוכנית שנויה במחלוקת כה רבה משום שמימושה יחצה את הגדה המערבית לשניים, לחלק צפוני ולחלק דרומי, וכך יהפוך את הפעלת ריבונותה של מדינה פלסטינית אפשרית על הגדה המערבית לכמעט בלתי אפשרית. כפי שמדווח ה-New York Times, בצלאל סמוטריץ', שר האוצר של ישראל, מעודד את הבנייה הזאת, ולדבריו היא "קוברת את רעיון המדינה הפלסטינית".

ה-7 באוקטובר הראשון לאחר המלחמה נגד איראן: אילו השלכות אזוריות?

כפי שהזכרנו קודם, שלוש השנים ל-7 באוקטובר 2023 חלות בשעה שהמלחמה עם איראן עדיין נמשכת.

המבצעים Epic Fury ו-Roaring Lion, שפתחו בהם ישראל וארצות הברית במשותף, נועדו להסיר סופית את האיום הגרעיני האיראני ולהביא לנפילת משטר האייתוללות. **בתוך כמעט 40 יום ביצעו תל אביב וושינגטון כ-24,000 תקיפות בשטח איראן.** אולם יעדי המבצע הושגו באופן חלקי בלבד. מצד אחד, מקומם של 440 הקילוגרמים של אורניום מועשר שעדיין בידי טהרן נותר לא ידוע. מצד אחר, למרות חיסולו של המנהיג העליון של איראן, האייתוללה עלי חמינאי, המשטר מחזיק מעמד. בנו של האייתוללה, מוג'תבא חמינאי רב התעלומה, שיש האומרים כי נפצע קשה מאוד ואף הושחת פניו, טרם הופיע בפומבי, אך משמרות המהפכה הידקו את אחיזתם בחברה האיראנית, וזו לא התקוממה שוב.

גרוע מכך, **למשטר האיראני יש כעת קלף כבד משקל חדש, שמעולם לא נעשה בו שימוש עד כה: סגירת מצר הורמוז, שדרכו עברו בימים כתיקונם כ-20% מהנפט העולמי.** בסגירת המצר יש בידי איראן אמצעי לחץ על כלכלות המערב, חידוש בארסנל שלה שטהרן אינה מהססת להשתמש בו.

בהקשר זה, **הפסקת האש מ-8 באפריל האחרון, כמו גם מזכר איסלאמאבאד מ-17 ביוני, נראו נידונים להיות זמניים בלבד, שכן עמדות שני הצדדים נראות כמעט בלתי ניתנות לגישור.** איראן אינה מוכנה לוותר על מאגר האורניום המועשר שלה, ועל אחת כמה וכמה על אחיזתה החדשה במצר הורמוז, דבר שממשל טראמפ לא יוכל לקבל בשום אופן. המשא ומתן משובץ גם בחילופי תקיפות אוויריות על מטרות איראניות, כתגובה להתקפות שמבצע משטר האייתוללות על אוניות העוברות במצר

הורמוז. זאת ועוד, איראן תוקפת לעתים קרובות בסיסים אמריקאיים במזרח התיכון. רשימת המדינות שספגו התקפות איראניות ארוכה: איחוד האמירויות, ערב הסעודית, קטאר, כוית, בחריין, ירדן וגם עיראק.

מול הסיכון הביטחוני החדש הזה, ומול הגנה אמריקאית שהמדינות הנפגעות רואות בה חלשה מדי, אין מנוס מלקבוע שהשאלה הפלסטינית נדחקה בסדר היום של המדינות הנוגעות בדבר. מעתה קודמות לה השאלה הביטחונית וגם החתירה לפתרונות כלכליים שיפצו על סגירת מצר הורמוז ועל השליטה, החדשה, במצר באב אל-מנדב בעקבות מתקפה של החות'ים, שלוחי איראן בתימן, שיש להם עם זאת מידה של עצמאות מול משטר האייתוללות.

לדאגה החדשה הזאת לביטחונן של מדינות שחשבו את עצמן חסינות בזכות ההגנה של וושינגטון, שכעת מתקשה לעמוד בכל החזיתות, יש שתי השלכות: הפיתוי הדיפלומטי להתקרב לטהרן, שנותר לעת עתה חסר תועלת ברובו, וכריתת בריתות חדשות, שאינן יעילות יותר (כלומר ערב הסעודית, פקיסטן וטורקיה חתמו ב-7 באוגוסט 2026 על הסכם אסטרטגי להגנה הדדית). דווקא בחוסר היעילות של ההסכם הזה, "ברית מכה", טמונה התקווה להמשך הסכמי אברהם.

סיכום

ההתרחשויות במזרח התיכון סוערות מאוד, וסוגיותיהן והשלכותיהן אינן מוגבלות למדינות האזור הזה, שההיסטוריה שלו עשירה ומורכבת כאחד. הסוגיות רבות, לעתים ותיקות ואף היסטוריות, והן מחייבות מענים המותאמים להקשרים השונים.

בטווח הקצר מאוד, היעד העיקרי הוא סיום העימות בין ישראל לחמאס והשגת שלום בר-קיימא בין ישראלים לפלסטינים. זה מה שהמשא ומתן המתנהל על אימוץ התוכנית שהציע דונלד טראמפ אמור לאפשר, אם יצליח ואם התוכנית תלוטש כפי שאנו מציעים. על הקהילה הבינלאומית ללוות את העם הישראלי באבלו על הזוועות שספג ב-7 באוקטובר 2023. יהיה צורך להשקיט את האזור באמצעות המשך הנורמליזציה ביחסים בין ישראל למדינות ערב, כדי להגיע ל**ברית גדולה נגד הטרור האסלאמיסטי**, שתועיל גם לצרפת, המעורבת כולה במאבק הזה.

במקביל, יהיה צורך לנטרל סופית את "ציר ההתנגדות". הדבר מחייב את פירוק חיזבאללה מנשקו, הפלת החות'ים, השליטה במיליציות השיעיות בעיראק, וגם אסטרטגיה ממשית של בלימה (containment) כלפי איראן, כדי להבטיח שטהרן תחדל לחמש ולממן את שלוחותיה. יהיה צורך גם להרחיק את איראן ממועדון המעצמות הגרעיניות. הדרך היחידה להשיג זאת נראית כפתרון משולב, הכולל הסכם מגביל מאוד ושימוש, אם יהיה בכך צורך, בהתערבות צבאית של קואליציה.

איום הטרור האסלאמיסטי ואיום האסלאם הפוליטי מחייבים שניהם מענה רחב היקף ושיתוף פעולה בין השחקנים הבינלאומיים. ההתקפות האחרונות של "זאבים בודדים" מוכיחות שדאעש אינו מתמקד עוד רק בהקמה מחדש של ח'ליפות, אלא עוסק מעתה בג'יהאד הגלובלי, שהיה בעבר נחלתו של אל-קאעידה. הדרך למזרח תיכון שקט אינה חפה מקשיים, אך היא קיימת.

מאת **Edouard Chaplault-Maestracci**, אנליסט בינלאומי ב-Le Millénaire.

Antranig Kevorkian, אנליסט בינלאומי ב-Le Millénaire.

תרומות:

Pierre Clairé, סגן מנהל המחקר של Le Millénaire, מומחה לנושאים בינלאומיים ואירופיים.

Matthieu Hocque, מנכ"ל Le Millénaire.

קרדיט צילום: Benjamin Netanyahu 2012, מאת U.S. Department of State, דרך Flickr ו-

Wikimedia Commons, נחלת הכלל, public domain building CC0 photo.

الصورة الرسمية للأمير محمد بن سلمان بن عبد العزيز آل سعود, מאת Saudi Press Agency, דרך

Wikimedia Commons, ברשיון CC BY-SA 4.0.

Le Millénaire הוא מכון מחקר המתמחה בסוגיות של מדיניות ציבורית. הוא מורכב מכמאה תורמים מרקעים מגוונים: מנהלים במגזר הפרטי ובמגזר הציבורי, חוקרים ובעלי עסקים, וכל אחד מהם מומחה בתחומו.

נשיא: William THAY

מנכ"ל: Matthieu HOCQUE

סגני נשיא: Olivier BODO-1 Gilles BÖSINGER

מנהל המחקר: Clément PERRIN

סגני מנהל המחקר: Florian GERARD-MERCIER-1 Pierre CLAIRE

תקשורת: communication@lemillenaire.org

עיתונות: presse@lemillenaire.org

ולמעקב אחר כל החדשות של Le Millénaire:

<http://lemillenaire.org>

הודעה משפטית: דוח זה כולו כפוף לחקיקה הצרפתית והבינלאומית בדבר זכויות יוצרים וקניין רוחני. כל זכויות השעתוק שמורות לעמותה "Le Millénaire". שעתוק דוח זה, כולו או חלקו, בכל אמצעי שהוא, אסור בהחלט, אלא בהרשאה מפורשת של נשיא העמותה.